

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’NİN ŞEKER İHRACATI SORUNLARI VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

Halil GÖK

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI TİCARET ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURHAN**

İSTANBUL, KASIM 2019.

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’NİN ŞEKER İHRACATI SORUNLARI VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

**Halil GÖK
(172010003)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ULUSLARARASI TİCARET ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET PROGRAMI**

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURHAN**

İSTANBUL, KASIM 2019.

**T.C.
İSTANBUL OKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**TÜRKİYE’NİN ŞEKER İHRACATI SORUNLARI VE
ÇÖZÜM ÖNERİLERİ**

**Halil GÖK
(172010003)**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
ULUSLARARASI TİCARET ANA BİLİM DALI
ULUSLARARASI TİCARET PROGRAMI**

Tezin Enstitüye Teslim Edildiği Tarih:
Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURHAN_____
(İstanbul Okan Üniversitesi)

Jüri Üyeleri: Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur TOPÇUOĞLU_____
(İstanbul Okan Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep İYİLER_____
(İstanbul Okan Üniversitesi)

İSTANBUL, KASIM 2019.

ÖNSÖZ

Bu çalışmada Türkiye’de şeker ihracatı ve şeker fiyatlarının çeşitli değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu tez çalışması süresince desteğini sürekli yanımda hissettiğim danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mustafa TURHAN, Uluslararası Ticaret Bölüm Başkanı Dr. Öğr. Üyesi Ayşenur TOPÇUOĞLU ve Uluslararası Ticaret Bölümü Dr. Öğr. Üyesi Zeynep İYİLER hocalarıma ve ayrıca her zaman yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÖZET	ix
SUMMARY	x
KISALTMALAR	xi
ŞEKİL LİSTESİ.....	xii
TABLO LİSTESİ	xiii
BÖLÜM 1. GİRİŞ VE AMAÇ	1
BÖLÜM 2. ŞEKER VE ŞEKER ÜRETİMİ.....	3
2.1. ŞEKER VE ŞEKER ÜRETİMİ.....	3
2.1.1. Şekerin Tanımı.....	3
2.1.2. Şekerin Önemi.....	4
2.1.3. Şeker Sağlık İlişkisi ve Şekerin Besin Değerleri	6
2.1.4. Şeker Üretiminin Tarihsel Gelişimi	8
2.1.4.1. Dünyada Şeker Üretiminin Tarihsel Gelişimi	8
2.1.4.2. Türkiye’de Şeker Üretiminin Tarihsel Gelişimi	11
2.1.5. Şeker Üretim Teknolojileri	14
2.1.5.1. Şeker Pancarından Şeker Üretimi	14
2.5.1.2. Şeker Kamışından Şeker Üretimi	16
2.5.1.3. Nişasta Bazlı Şeker Üretimi.....	18
2.2. Şekerin Üretiminin Tarımsal ve Endüstriyel Yönü.....	20
2.2.1. Şeker Üretiminde Kullanılan: Tarım Ürünleri.....	20
2.2.2. Şeker Üretiminde Verimlilik.....	21

2.2.4. Şeker Üretim Hacimleri	22
2.2.4.1. Dünyada Şeker Üretimi Hacmi.....	22
2.2.4.2. Türkiye’de Şeker Üretim Hacmi.....	27
BÖLÜM 3. ŞEKER ÜRETİMİNİN EKONOMİK BOYUTU VE ŞEKER İHRACATI.....	30
3.1. Şeker Fiyatlarının Oluşumu	30
3.1.1. Türkiye’de ve Dünya’da Şekerin Fiyatlandırılması.....	30
3.1.2. Şeker Fiyatına Etki Eden Unsurlar.....	33
3.3. Türkiye’nin Şeker Politikası	34
3.3.1. Şeker Üretimine İlişkin Yasal Düzenlemeler	35
3.3.2. Şeker Fabrikalarının Özelleştirilmesi.....	39
BÖLÜM 4. TÜRKİYE’NİN ŞEKER İHTİYACI İHRACATI VE İTHALATI.....	44
4.1. Toplumun Şeker Kullanımı ve İhtiyacı	44
4.1.1. İhtiyaç nüfus ilişkisi	46
4.1.2. Günümüzde Şeker kullanılmaması ile ilgili görüşler	48
4.1.3. Şekerin insan yapısına için gerekliliğini savunan görüşler	49
4.2. Türkiye’nin Şeker İhracat ve İthalatı	50
4.2.1. Türkiye’nin Şeker İhracatı	50
4.2.1.1. İhracat Türleri	51
4.2.1.2. Ülke Çeşitliliği	52
4.2.1.3. Fiyat Farklılıkları	52
4.2.2. Türkiye’nin Şeker İthalatı	54
4.2.2.1. İthalat Türleri	55
4.2.2.2. Ülke Çeşitliliği	56
4.3. Şeker Üretimi ve İhracatının Ekonomiye Katkısı	56
4.4. Türkiye’de Şeker İhracatında Yaşanan Sorunlar	59

BÖLÜM 5. YÖNTEM VE BULGULAR	61
5.1. Araştırmanın Amacı	61
5.2. Araştırmanın Modeli	61
5.3. Araştırma Veri Seti.....	61
5.4. Verilerin Değerlendirilmesi	68
5.5. Araştırma Bulguları	68
5.5.1. Dünya Şeker Fiyatı, GSYH, Türkiye Şeker Üretimi Değişkenlerinin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisi.....	69
5.5.2. Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusu Değişkenlerinin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisi.....	70
5.5.3. Dünya Şeker Fiyatı, GSYH, Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusu Değişkenlerinin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisi.....	71
5.5.4. Dünya Şeker Fiyatı, Türkiye Şeker Fiyatı, Türkiye Pancar Üretimi Çiftçi Sayısı ve Türkiye Pancar Üretim Alanı Değişkenlerinin Türkiye Şeker Üretimine Etkisi	73
5.5.5. Türkiye Pancar Üretim Alanı, İstihdam ve Türkiye Şeker İthalatı Değişkenlerinin Türkiye Şeker Üretimi Verimliliğine Etkisi	73
5.5.6. Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Nüfusu Değişkenlerinin Türkiye Şeker İhracatına Etkisi	75
5.5.7. Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Şeker Fiyatları ve Türkiye Şeker Üretimi Verimliliği Değişkenlerinin Türkiye Şeker İhracatına Etkisi	76
BÖLÜM 6. SONUÇ VE ÖNERİLER	78
KAYNAKLAR	80
EKLER	87
ÖZGEÇMİŞ	98

ÖZET

TÜRKİYE’NİN ŞEKER İHRACATI SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.

Şeker, şeker kamışı ve şeker pancarından üretilen insanlar tarafından çok yoğun bir şekilde tüketilen kristal halinde bulunan tatlı bir gıda maddesi olarak günlük hayatımızda sıklıkla yer almaktadır.

Şeker bir gıda maddesi olmasının ötesinde çok önemli boyutları bünyesinde taşımaktadır. Ülkelerin tarım ve ekonomi politikasında önemli bir yeri olan şekerin ülke ekonomisi, insan sağlığı, tarım alanlarının kullanımı, istihdam, sanayi ve dış ticaret gibi birçok alanda etkili olduğu görülmektedir. Ülkelerin bu yüzden sadece şekere yönelik politikalar geliştirdiği, şeker politikasını takip etmek için kurum ve kuruluşlar işlettiği bilinmektedir.

Bu çalışmada çeşitli değişkenlerin şeker fiyatları ve şeker ihracatı üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma kapsamında şeker ihracatına etki edebileceği değerlendirilen 1998-2018 dönemine ait 13 adet değişkenden istifade edilmiş, tüm veriler yıllık dönemler şeklinde analize dâhil edilmiştir. Yıllara bağlı olarak elde edilen istatistiksel veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir.

Çalışma sonucunda Türkiye şeker fiyatı üzerinde dünya şeker fiyatının yüksek düzeyde pozitif etkiye ve Türkiye şeker üretiminin ise orta düzeyde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Türkiye şeker üretim alanının Türkiye şeker fiyatını negatif anlamda yüksek düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Türkiye şeker ithalatının da Türkiye şeker fiyatını orta düzeyde negatif anlamda etkilediği tespit edilmiştir. Türkiye pancar üretimi çiftçi sayısı ve Türkiye pancar üretim alanının şeker üretimini yüksek düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Türkiye’nin şeker ihracatının Türkiye ve Dünya şeker fiyatlarından pozitif anlamda orta düzeyde etkilendiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şeker, şeker fiyatları, şeker ihracatı.

Tarih: 25.11.2019

SUMMARY

PROBLEMS OF TURKEY'S SUGAR EXPORTS AND SOLUTION PROPOSALS.

Sugar is frequently found in our daily lives as a sweet food which is produced from sugar cane and sugar beet and consumed very intensely by people. Sugar is a very important dimensions beyond being a food. Sugar, which has an important place in the agricultural and economic policies of the countries, appears to be effective in an area such as country economy, human health, use of agricultural land, employment, industry and foreign trade. It is therefore known that countries only develop policies for sugar, and operate institutions and organizations to follow sugar policy.

The aim of this study was to investigate the effects of various variables on sugar prices and sugar exports. Within the scope of the research, 13 variables belonging to 1998-2018 period, which are considered to be effective on sugar exportation, were utilized and all data were included in the analysis as annual periods. Statistical data were analyzed by means of SPSS package program.

As a result of this study, it has been found that world sugar prices have highly positive effect on domestic sugar prices, and sugar production in Turkey have mildly positive effect on domestic sugar prices. It has been revealed that Turkey sugar producing areas affect domestic sugar prices highly negative, and, Turkey's sugar imports affect sugar prices moderately negative. It has been found that Turkey beet production and the number of farmers has been found to highly affect sugar beet production areas, and, Turkey and the world sugar price affect Turkey's sugar exports positively.

Keywords: Sugar, sugar prices, sugar exports.

Date: 25.11.2019

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
DİİB	: Dâhilde İşleme İzin Belgesine
DİR	: Dâhilde İşleme Rejimi
IMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
KDV	: Katma Değer Vergisi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
NBŞ	: Nişasta Bazlı Şeker
ÖİB	: Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
ÖYK	: Özelleştirme Yüksek Kurulu
PANKOBİRLİK	: Pancar Ekicileri Kooperatifi Birliği
PY	: Pazarlama Yılı
TŞFAŞ	: Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Şeker Pancarından Şeker üretimi Akış Diyagramı	15
Şekil 2.2. Şeker Kamışından Şeker Üretimi Akış Diyagramı.....	17
Şekil 2.3. Nişasta Bazlı Şeker Üretimi Akış Diyagramı.....	19
Şekil 2.4. Dünya Şeker Üretimi Toplam Rakamları	23
Şekli 2.5. Ülkelere göre Şeker Üretim Sıralaması	24
Şekil 2.6. Dünyada Şeker Pancarından Şeker Üretim Oranları	25
Şekil 2.7. Ülkemizde Şeker Pancarı ve Şeker Üretim Miktarları.....	28
Şekil 4.1. Şekerin Günlük Enerji Alımına Etkisi.....	45
Şekil 4.2. Türkiye'nin Şeker İhracatında Öne Çıkan Ülkeler (2017, %).....	52
Şekil 4.3. Yıllara Göre Dünyada Şekerin Borsa Fiyatları.....	53
Şekil 4.4. Türkiye'nin Şeker İthalatında Ülke Çeşitliliği (2017, %)	56
Şekil 5.1. Türkiye GSYH, Ortalama faiz oranları, Türkiye ve Dünya'da Şeker Fiyatları	62
Şekil 5.2. Şeker üretimi verileri	63
Şekil 5.3. Türkiye şeker ihracat ve ithalat verileri (ton ve USD cinsinden).....	64
Şekil 5.4. Türkiye ve Dünya Nüfusu, Türkiye'de Şeker Pancarı Eken Çiftçi Sayısı, Şeker Fabrikaları İstihdam Sayıları	66

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye’de Şeker Üreten Şirketler.....	12
Tablo 2.2. Dünya Şeker Üretim Rakamları (Bin Ton)	26
Tablo 2.3. Türkiye Şeker Pancarı Üretimi Verileri	27
Tablo 3.1. Türkiye Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Miktarları ile Pancar Fiyatları	31
Tablo 3.2. Türkiye Pancar Şekeri Fiyatları.....	32
Tablo 3.3. Özelleştirilen Şeker Fabrikaları Satış Fiyatları.....	42
Tablo 4.1. En büyük şeker tüketicisi ülkeler ve Türkiye, 2015/16.....	46
Tablo 4.2. Ülkelere Göre Nüfus Sıralaması (100 milyon ve üstü ülkeler)	47
Tablo 4.3. Türkiye’nin Şeker Üretim ve Tüketim Rakamları (bin ton).....	48
Tablo 4.4. Türkiye’nin Şeker İhracatı Rakamları	50
Tablo 4.5. Türkiye’nin Şeker İthalatı Rakamları	54
Tablo 5.1. Verilere Yönelik Tanımsal İstatistik Bilgiler	67
Tablo 5.2. Dünya Şeker Fiyatı, GSYH ve Türkiye Şeker Üretiminin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu	69
Tablo 5.3. Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusunun Türkiye Şeker Fiyatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu.....	70
Tablo 5.4. Dünya Şeker Fiyatı, GSYH, Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusunun Türkiye Şeker Fiyatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu.....	72

Tablo 5.5. Dünya Şeker Fiyatı, Türkiye Şeker Fiyatı, Türkiye Pancar Üretimi Çiftçi Sayısı ve Türkiye Pancar Üretim Alanının Türkiye Şeker Üretimine Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu.....	73
Tablo 5.6. Türkiye Pancar Üretim Alanı, İstihdam ve Türkiye Şeker İthalatının Türkiye Şeker Üretimi Verimliliğine Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu	74
Tablo 5.7. Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Nüfusunun Türkiye Şeker İhracatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu	75
Tablo 5.8. Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Şeker Fiyatları ve Türkiye Şeker Üretimi Verimliliğinin Türkiye Şeker İhracatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu.....	76

BÖLÜM 1.

GİRİŞ VE AMAÇ

Şeker, şeker kamışı ve şeker pancarından üretilen ve insanlar tarafından çok yoğun bir şekilde tüketilen kristal halinde bulunan tatlı bir gıda maddesi olarak günlük hayatımızda sıklıkla yer almaktadır. Şeker bir gıda maddesi olmasının ötesinde çok önemli boyutları bünyesinde taşımaktadır.

Ülkelerin tarım ve ekonomi politikasında önemli bir yeri olan şekerin ülke ekonomisi, insan sağlığı, tarım alanlarının kullanımı, istihdam, sanayi ve dış ticaret gibi birçok alanda etkili olduğu görülmektedir. Ülkelerin bu yüzden sadece şekere yönelik politikalar geliştirdiği, şeker politikasını takip etmek için kurum ve kuruluşlar işlettiği bilinmektedir. Böylesine önemli bir sanayi ve gıda maddesinin farklı değişkenlerden etkilenmesinin önemli olduğu değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda bu çalışmada çeşitli ekonomik verilerden hareketle ülkemizde şeker ihracatı sorunlarını incelenmesi ve söz konusu sorun alanlarına yönelik olarak çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda çalışmanın ikinci bölümünde şeker ve şeker üretimi konusu kavramsal olarak incelenmiş, şekerin tarımsal ve endüstriyel boyutu açıklanmıştır. Şeker üretiminde verimlilik konusu ele alınmıştır. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise şeker üretiminin ekonomik boyutu incelenmiş, Türkiye'nin şeker politikası açıklanmıştır. Dördüncü bölümde ise şeker ihracatı ve ithalatına yönelik kavramsal açıklamalar yapılmış, şeker fiyatlarına etki eden unsurlar, şeker ihracat ve ithalat rakamları, şeker üretiminin ekonomiye katkısı ortaya konulmuştur. Çalışmanın uygulama bölümünde ise çeşitli değişkenlerin şeker fiyatları ve şeker ihracatı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında şeker ihracatına etki edebileceği değerlendirilen 1998-2018 dönemine ait 13 adet değişkenden istifade edilmiş olup, tüm veriler yıllık dönemler şeklinde analize dâhil edilmiştir. Yıllara bağlı olarak elde edilen istatistiksel veriler SPSS paket programı ile analiz edilmiştir.

Çalışma sonucunda Türkiye şeker fiyatı üzerinde dünya şeker fiyatının yüksek düzeyde pozitif etkiye ve Türkiye şeker üretiminin ise orta düzeyde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye şeker üretim alanının Türkiye şeker fiyatını negatif anlamda yüksek düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Türkiye şeker ithalatının da Türkiye şeker fiyatını orta düzeyde negatif anlamda etkilediği tespit edilmiştir.

Türkiye pancar üretimi çiftçi sayısı ve Türkiye pancar üretim alanının şeker üretimini yüksek düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Çiftçi sayısının artmasının şeker üretiminin azalmasına, üretim alanının artması ise üretimin artmasına sebep olduğu saptanmıştır.

Türkiye'nin şeker ihracatının Türkiye şeker fiyatlarından pozitif anlamda orta düzeyde etkilendiği tespit edilmiştir. Diğer taraftan dünya şeker fiyatlarının da şeker ihracatı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM 2.

ŞEKER VE ŞEKER ÜRETİMİ

2.1. ŞEKER VE ŞEKER ÜRETİMİ

2.1.1. Şekerin Tanımı

Günlük hayatımızda sürekli olarak kullanmakta olduğumuz şeker bilimsel olarak “sakkaroz” adıyla anılmaktadır. Şeker, şeker kamışı ve şeker pancarından üretilen ve insanlar tarafından çok yağın bir şekilde tüketilen kristal halinde bulunan tatlı bir gıda maddesidir. (Nadir, 1996)

Şeker, şeker pancarı, şeker kamışı, havuç, patates, buğday, mısır vb. birçok bitkilerin saplarının ve köklerinin öz suyundan ya da bunların nişastasından elde edilen, birleşiminde karbon, hidrojen ve oksijen ihtiva eden, beyaz, mayalanabilen ve suda eriyen ve çoğunlukla tatlı olan madde olarak tanımlanmaktadır. (TDK, 1988)

Şeker, bütün gıda maddelerini tatlandırmak maksadıyla yaygın bir şekilde istifade edilen bileşenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Şekerin, enerji verme özelliğine ilave olarak çok kolayca ve iştahla alınabilmesi, diğer taraftan suda hemen eriyebilmesi gibi özellikleri de mevcuttur. (Er, 2007)

Geçmişte insanların kullandıkları şekerin, günümüzde bilindiği şekilde toz halinde ya da küp biçiminde olmadığı bilinmektedir. Şekerin pekmez gibi sıvı halde kullanıldığı, daha sonra ise Araplar tarafından 11 ve 12. asırda kristal halinde üretildiği bilinmektedir.

Şekerli gıdalar arasında en eski tarihlerden itibaren bilinen ve bol miktarda tüketilen ürün baldır. Tarihsel gelişim içinde şeker kamışı suyunun, balın yerini aldığı eski Hint yazılı eserlerinde görülmektedir.

Şeker kamışı suyundan üretilen Hindistan'ın kuzey bölgelerinde “sakara” adıyla anılan katı halde bulunan sakarozun da insanlar tarafından kullanıldığına dair yazılı eserler bulunmaktadır. (Oğur, 2015)

Şeker kelimesi, hemen hemen tüm dillerde birbirine benzeyen sözcükler ile ifade edilmektedir. Şeker sözcüğü Arapça “sukkar” sözcüğünden türetilmiştir. Araplar tarafından kullanılan bu kelimenin Hint edebiyatı olarak bilinen “Sanskrit” ya da Hint Halk Edebiyatı olarak bilinen “prakrit”ten alındığı ileri sürülmektedir. Dilimize Arapçadan “geldiği tahmin edilen şekerin, İngilizcede “Sugar”, Fransızca 'da “Sucre”, Almancada Zucker”, İspanyolcada “Azucar”, İtalyancada “Zucchero”, Farsçada “Şakar”, Latince “Saccharum”, kelimeleri ile adlandırılmaktadır.

Türkçede şeker sözcüğü dar anlamda kullanılmakta ve şeker kelimesi ile beyaz renge sahip, kokusuz toz ve kristal ya da küp şeker ürünleri ifade edilmektedir. (Zeytinoglu, 1964)

2.1.2. Şekerin Önemi

Şeker bir gıda maddesi olarak insanların tüketimi açısından önem taşıdığı gibi, ülkelerin politikaları, sanayileri ve ekonomileri açısından da önem arz eden bir tarım sanayi ürünüdür.

Devlet politikalarının önemli bir boyutu olan tarım politikası birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de sürekli üzerinde tartışılan bir konudur. Tarımsal destekleme politikalarında yaşanan değişikliklere bağlı olarak devlet tarafından desteklenen ürünlerin sayısı azalmasına rağmen önemi gereği şeker pancarı uzun yıllardan beri devlet tarafından desteklenmiştir. (Abay vd, 2005: 64)

Bu kapsamda şekerin, piyasa ekonomisi gereği serbest piyasa koşullarına terk edilmeyerek neo-liberal politikalardan daha az etkilenmesi sağlanmıştır. Dünya çapında 133 ülkenin şeker üretimini değişen kapasitelerde icra ettiği bilinmektedir. (Larson ve Borrel, 2001)

Şeker üretiminde devletlerin müdahaleci politikalar ile şeker piyasasını şekillendirmektedir. Diğer taraftan şeker önemi gereği, uluslararası düzeyde de anlaşmalar ile koruma altına alınan ve düzenlemelere tabi olan temel ürünlerden biri olarak öne çıkmaktadır. (Kaya, 2015: 42)

Bu durumun en önemli sebebi şeker pancarından üretilen şekerin çok önemli bir gıda maddesi ve alternatif enerji kaynağı olma özelliğine sahip bulunmasıdır. (Yiğitoğlu vd, 2012)

Tarımsal ürünler kapsamında Türkiye'nin dünya çapında rekabet edebileceği tek ürünün şeker olduğu ifade edilmektedir. Şeker pancarından elde edilen katma değer diğer tarım ürünlerinden elde edilen katma değerden çok daha fazladır. Ayrıca, şeker planlı bir şekilde ve münavebeli olarak üretilen tek tarım ürünüdür. İstihdam açısından bakıldığında şeker pancarı bölgesel anlamda gelir ve refah düzeyini arttırmakta ve kalkınmaya katkıda bulunmaktadır.

Ayrıca şeker pancarı diğer imalat sektörleri açısından da kayda değer oranda girdi sağladığı görülmektedir. (Şeker İş, 2007: 57) Şeker pancarı ve tarımı yan ve alt sanayi dallarıyla beraber birçok bireyin geçiminin sağlanmasında önemli bir iş kolu oluşturmaktadır. (Fedai, 2016)

Şeker üretimi dünya çapında yaygın olarak şeker pancarı veya şeker kamışından sağlanmaktadır. Türkiye pancardan elde edilen şeker bağlamında, dünyada önde gelen şeker üreticilerinden biri konumundadır. Türkiye'de dünya şeker üretiminin % 8'i gerçekleşirken bu alanda dünya çapında 4. sıraya, Avrupa şeker üretimi bakımından da % 10 pay ile 3. sıraya sahiptir.

Ortadoğu şeker pancarı ihtiyacının %65'i Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Şeker pancarından üretilen şeker dışı yan ürünlerin de ülke ekonomisi açısından önem arz etmektedir. Şeker üretiminin Türkiye'nin ekonomisi açıdan önemi burada arz edilen rakamlardan anlaşılmaktadır. (Konyalı ve Gaytancıoğlu, 2006: 54)

Ayrıca gelecek dönemlerde dünya nüfusunun artmasıyla birlikte şekerin öneminin çok daha fazla olacağı ifade edilebilir. 2030'lı yıllarda pazarın ilave 100 milyon ton şekere gereksinim duyacağı öngörüsünden hareketle, piyasanın %50 oranında genişleyeceği, Türkiye'nin pazardaki yerini de uygulayacağı politikaların belirleyeceği ileri sürülmektedir. (Fedai, 2016)

2.1.3. Şeker Sağlık İlişkisi ve Şekerin Besin Değerleri

İnsanlar beslenme alışkanlıkları açısından tatlı gıdaları yaygın bir şekilde tercih etmekte, bu bağlamda tatlı gıdalara önem vermektedirler. Tatlı gıdaların önemli oranda enerji kaynağı olması özellikle tercih edilmesinde önem arz etmektedir. Çünkü her bir canlının yaptığı gibi insanlar da yaşam içerisinde belirli işleri ve fonksiyonları yerine getirebilmek için enerjiye ihtiyaç duyarlar.

Bahse konu enerjinin sağlanması için belirli besin ürünlerinin tüketilmesi gereklidir. Bu bağlamda yüksek enerji sağlanması ve saf bir besin kaynağı olması hasebiyle şeker hayati öneme sahip bir gıdadır.

Bu gıda yalnızca insanlar için değil ayrıca hayvan ve bir takım bitkiler için de önemli bir maddedir. İnsan vücudunun gereksinimi açısından vazgeçilemez bir gıda maddesi olan şeker diğer enerji sağlayan besinlere göre daha ucuza temin edilebilmektedir. (Oğur, 2015)

Bir insanın normal koşullarda günlük olarak temel besin maddeleri olan yağdan 40-60 g albüminden 120-150 g karbonhidrattan ise 400-500 g civarında tüketmesi gereklidir. Bu rakamlardan anlaşılacağı üzere karbonhidratlar, günlük besin gereksiniminin % 70'ine yakını oluşturmaktadır. (Oğur, 2015)

Günlük yaşamda çeşitli aktiviteleri icra etmek ve yaşamı sürdürmek açısından, insan vücudunun ihtiyaç duyduğu enerji yağ ve karbonhidratlar yoluyla sağlanır. Kanda mevcut olan şeker, adale faaliyetleri esnasında, solunum yolu ile kana ulaşan oksijen ile birleşir ve bunun sonucunda yavaş oksidasyon neticesinde oluşan enerji, kas enerjisi ve vücut ısısı olacak şekilde ortaya çıkar. (Şeker İş, 1988)

Şeker bir karbonhidrattır ve karbonhidratlar bileşik ve basit olarak iki gruba ayrılır. Basit şekerler karbonhidrattır ve %99.9 oranında sakkarozdur. Daha önce de ifade edildiği gibi karbonhidratlar enerji kaynağı olarak görev yapar ve besin değeri yoktur. Beyin ve sinir sistemi enerji kaynağı olarak yalnızca karbonhidratları (glukoz) kullanmaktadır.

Basit şekerler en hızlı ve en ekonomik yoldan enerjiye dönüşmektedir. Şekerler ve şekerli yiyeceklerin çok fazla düzeyde sarf edilmesi, gereksiz ve fazla enerji alımına, şişmanlığa ve besleyici değeri yüksek olan diğer başka yiyeceklerin tüketilmesinin de azalmasına sebep olmaktadır. Diğer taraftan fazla şeker tüketimi kalp-damar hastalıkları, metabolik sendrom, hipertansiyon, diyabet ve böbrek hastalıkları riskiyle ilişkili olması nedeniyle tüketimlerinin azaltılması önem arz etmektedir. (Pekcan vd., 2015; Arslan ve Şanlıer, 2016)

Şeker ile tatlandırılmış içecekler ile vücut ağırlığı arasındaki ilişki üzerine yapılan çalışmalarda, çoğunlukla şeker ihtiva eden içeceklerin tüketimiyle vücut ağırlığı arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. (Assy vd., 2008)

Özellikle nişasta bazlı şeker ve fruktoz (basit şeker, meyve şekeri) ile tatlandırılmış gıdaların kullanımının bel/kalça oranını arttırdığı saptanmıştır. (Aeberli vd., 2011) Bu durum şekerin obeziteye neden olduğunu açıkça göstermektedir.

Şekerin özellikle fruktozun diyabetli hastalara olumsuz etkilerinin olabileceği ifade edilmektedir. Şekerin aşırı kullanımı ayrıca kan dolaşımı ve kalp hastalıklarına neden olduğu ve kalp krizi riskini arttırdığı bilinmektedir.

Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği fruktoz ihtiva eden tatlandırıcılar aşırı miktarlarda kullanıldığında hipertrigliseridemiye neden olabileceğini savunmaktadır. (Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği, 2015).

Diğer taraftan sentetik tatlandırıcılar ise kilo almaya neden olduğu, bağırsaklardaki bakteri yapısına zarar verdiği görülmektedir. (Gültekin vd., 2017)

Aşırı şekerin tüketiminin sağlık açısından ciddi risk taşıdığı artık günümüzde bilinen bir durumdur. Ancak şeker diğer taraftan insan vücudunun sağlıklı bir şekilde devamı açısından gerekli bir gıdadır.

Bu noktada kullanımda tercih edilmesi gereken şekerin mutlak surette pancar şekeri olması gerektiği ifade edilmektedir. (Dizdar, 2015) Çünkü bu şeker doğal bir şeker türüdür ve kalın bağırsaklarda pancar şekeri olan sakarozu parçalayabilen bakteriler mevcuttur.

2.1.4. Şeker Üretimini Tarihsel Gelişimi

Çalışmanın bu kısmında şeker üretiminin tarihsel gelişimi gerek dünya genelinde ve gerekse Türkiye özelinde ele alınacaktır.

2.1.4.1. Dünyada Şeker Üretimini Tarihsel Gelişimi

İnsanların enerji kaynağı sağlamak için şeker ihtiyaç duymaktadır ve bu ihtiyaç eski devirlerden günümüze kadar varlığını korumaktadır. Bilinen en eski şekerli besinin bal olduğu bilinmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi, baldan sonra şeker kaynağı olarak şeker kamışı suyunun kullanıldığı bilinmektedir. (Şahingiray, 1953)

İlkel toplumlarda bal ile karşılanan şeker ihtiyacı daha sonra tropik bölgelerde yetişen, insanların çiğneyerek suyunu emdiği şeker kamışından karşılanmıştır. Şeker kamışı suyunun Güneydoğu Asya toplumları tarafından tüketildiği bilinmektedir. (Veldet, 1958)

Şeker maddesi ilk olarak yaklaşık milattan bin yıl önce Hintliler tarafından ilkel vasıtalar ile üretilmeye başlanmıştır. Daha sonraki zamanlarda bu bölgeden Java, Filipinler ve Orta Asya'ya yayılan şeker kamışının Avrupa'ya kadar ulaştığı bilinmektedir. (Koç, 1999) Ortaçağda ise şeker kamışı üretimi açısından Arapların öne çıktığı görülmektedir. Şeker üretimini İranlılardan öğrenmiş olan Araplar, M.S. 636'da Suriye'de, M.S. 640'da Mısır'da şeker kamışı üretiminde yüksek düzeylere ulaşmışlar, şeker üretiminin Afrika'nın kuzeyinde Libya, Tunus, Fas, Cezayir, Akdeniz ve Avrupa'da ise Kıbrıs, Girit ve İspanya'ya kadar yaygınlaşmasında etkili olmuşlardır.

Şekerin kristal olarak Araplar tarafında üretilmesi ise 11.yy'ı bulmuştur. (Şahingiray, 1953) Haçlı Seferleriyle birlikte Batı ve Doğu arasında ticari ve kültürel etkileşim yoğunlaşmış, Asya'dan Avrupa'ya doğru şeker ticaretine başlanılmıştır.

Şeker, Avrupa kıtasına ilk defa getirildiğinde baharat ve ilaçlar ile birlikte taşınmış, az bulunan ve pahalı bir ürün olarak muamele görmüştür.

Uzun zaman şeker Avrupa kıtasında ithal edilen lüks bir tüketim maddesi olarak kalmıştır. Haçlı Seferleri'nin bitişiyle, Haçlı orduları şekerin halk arasında tanınmış olan bir madde haline gelmesini sağlamıştır.

Giderek şekerin Avrupa'da bilinmesiyle, 1468'de Avrupa'da ilk şeker üretimine Venedik bölgesinde açılan 4 tasfiyehaneyle başlanılmıştır.

Avrupa'nın tüketmiş olduğu şeker, Napolyon dönemine kadar Mısır'dan ithal edilmekte olan ham şeker kamışlarının bahse konu şeker fabrikalarında işletilerek üretilmiştir.

Bilhassa Londra, Hamburg, Amsterdam ve Lizbon gibi birçok Avrupa şehrinde şeker tasfiyehaneleri açılmıştır. Avrupa'da şekere olan ihtiyacın artmasıyla, şeker pancarından şeker üretme arayışları ön plana çıkmıştır. (Karayaman, 2010)

Amerika'nın keşfiyle birlikte Kristof Klomb Amerika'ya 1494'te icra ettiği ikinci seferinde şeker kamışı fidelerini San Dominigo'ya taşımıştır. Bu bölgede iklim şartları kamış tarımının uygun ve kolay bir biçimde gelişmesine yol açmış, Porto-Riko ve Küba'da bahse konu gelişmeler çok süratli bir biçimde meydana gelmiştir.

1747 yılında Almanya'da, (Prusya) pancarın tatlı olmasını sağlayan maddenin şeker kamışındaki madde ile aynı olduğu ilk olarak Berlin Akademisi Direktörü ve Akademi laboratuvarlar şefi Marggraf tarafından keşfedilmiştir.

Bunun sonucunda pancardan şeker üretimi yapılacağı görülmüş ve Marggraf, pancar şeker sanayisi kurulmasını Berlin Akademisinde ileri sürmüştür.

Margraff ölümünü sonrası öğrencisi olan Franz Karl Achard, Alman hükümeti yardımıyla Margraff'ın araştırmalarını sürdürmüş ve Berlin civarında bulunan çiftliği içerisinde pancarın 22 cinsini yetiştirmiştir.

Kimyager Achard, 11 Ocak 1799 tarihinde Karl Frederich Wilhelm'e yapmış olduğu çalışmaların sonucunu rapor etmiş ve en iyi şekerin şeker pancarından üretilbileceğini beyan etmiştir.

Bu gayretlerin sonucunda 1802 yılında Almanya'da pancardan şeker üretebilen ilk şeker fabrikası kurulmuştur. Kısa süre içerisinde bu fabrikaların sayısı artarak çoğalmıştır. (Tekand, 1958; Taygun, 1993)

Almanya'nın Aşağı Silezya'da bölgesinde açılan ve şeker üretimine başlayan ilk pancar şekeri fabrikasında günlük olarak 3600 kg şeker üretim kapasitesi mevcuttur.

Daha sonra ihtiyaçlara bağlı olarak gerek kapasiteler ve gerekse fabrika sayıları artış göstermiştir. Bu bağlamda Avrupa'da pancar şekerinin yaygınlaşmasında ve şeker fabrikalarının çoğalmasında Napolyon'un 1806 yılında başlattığı ve İngiltere'yi izole etmeyi amaçladığı kıta ablukasının etken olduğu bilinmektedir.

Abluka nedeniyle Avrupa dışından ucuz şeker kamışı kaynaklı şekerin ithali imkânsız hale gelmesiyle, şeker pancarından şeker üretimi daha ekonomik ve kullanılabilir olmaya başlamış ve genişleme ve gelişme imkânına kavuşmuştur. Diğer taraftan Napolyon pancar tarımını teşvik etmek amacıyla bahse konu iş ile uğraşanlara bir takım imtiyazlar vermiş ve çalışan elemanları yetiştirmek üzere okulların açılmasını sağlamıştır. (Taygun, 1993)

Avrupa'da sırasıyla 1876 yılında Romanya'da, 1880 yılında Danimarka ve İsveç'te, 1898 yılında İspanya ve Bulgaristan'da, 1890 yılında Sırbistan ve İtalya'da, 1919 yılında İngiltere'de, 1925 yılında Letonya ve İrlanda'da pancar şekeri fabrikası açılmıştır. Diğer taraftan 1932 yılında da İran'da ilk pancar şekeri fabrikası üretime geçmiştir. (Şahingiray, 1953)

Şeker pancarından şeker üretiminin yapılmasına ABD’de, ilk kez 1838 yılında başlanmıştır. Önceleri dünyada çapında gerçekleşen şeker üretiminin takriben %7’sine denk gelen şeker pancarından şeker üretiminin oranı 1900’lerin ortasına gelindiğinde %50’ye ulaşmıştır. Günümüzde bu oran %25’ler düzeyindedir. (Güler ve Güler 2006)

2.1.4.2. Türkiye’de Şeker Üretiminin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti’nde ilk şeker fabrikasının kurulması için 1840’da Arnavutköylü Dimitri Efendi tarafından bir girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu girişim sonrası İstanbul’da iki başarısız girişim daha meydana gelmiştir. (Günaydın 2001)

Cumhuriyetin ilan edilmesiyle birlikte şeker fabrikaları kurmak amacıyla yapılan ilk girişim, 1923’te Uşak’ta Molla Ömer Oğlu Nuri Bey (Şeker) tarafından Uşak Terakki Ziraat T.A.Ş. şirketini faaliyete geçirmesidir. Bahse konu kurum tarafından, 1925’te Türkiye’nin ilk şeker fabrikası Uşak ilinde kurulmuştur. (Türkşeker, 2017)

Diğer taraftan aynı yıl içinde İstanbul’da faaliyet yürüten bazı özel girişimcilerin ve bazı bankaların katılımıyla Kırklareli ilinde Alpullu Şeker Fabrikası kurulmuş ve 1926 yılında 500 ton/gün kapasiteyle ilk şeker üretimi yapılmıştır. (İTO, 1997).

Birbiri ardına fabrikaların açılması, 05.04.1925 tarihinde kanunlaşan 601 sayılı “Şeker Fabrikalarına Bahşolunan İmtiyaz ve Muafiyet” yasasıyla hızlanmıştır. Bahse konu yasayla şeker fabrikası açmakta istekli olan girişimcilere arazi sağlanması, vergilerde bir takım muafiyetlere gidilmesi gibi bir takım kolaylık ve imtiyazlar verilmiştir.

Yukarıda adı geçen iki fabrikayı takiben, 1933’te Eskişehir ve 1934’te Turhal Şeker Fabrikaları açılmıştır. Daha sonra bu şeker fabrikalarını bünyesinde birleştirecek olan Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. (TŞFAŞ) kurumu hayata geçirilmiştir. (Akbaş 2003)

Türkiye’de şeker üretimi 1950’ye kadar yukarıda adı geçen dört şeker fabrikasıyla sağlanabilmesi amacıyla 1951’de düzenlenen “Şeker Sanayinin Tevsi Programı” sonucunda yeni şeker fabrikalarının açılması planlanmıştır.

Ayrıca pancar tarımı ile uğraşan çiftçilerin teşkilatlandırılması amacıyla tarım sektöründe toplumsal dayanışma kapsamında faydalanılan kooperatifleşme hareketleri yoğunlaşmıştır. (Akbaş 2003)

Yukarıda ifade edilen çalışmaların sonucu olarak 1951-1956 yıllarını kapsayan süreçte toplamda on bir yeni şeker fabrikası açılarak 1956'da şeker fabrikası sayısı on beşi bulmuştur. 1962'de Ankara Şeker Fabrikası ve 1963'te de Kastamonu Şeker Fabrikası açılmıştır.

Müteakip yıllarda faaliyete geçen fabrikalar sırasıyla:

1977'de açılan Afyon Şeker Fabrikası, 1982'de açılan Muş Şeker Fabrikası, 1983'te açılan Iğın Şeker Fabrikası, 1984'te açılan Bor ve Ağrı Şeker Fabrikaları, 1985'te açılan Elbistan Şeker Fabrikası, 1989'da açılan Çarşamba, Erciş ve Ereğli Şeker Fabrikaları, 1991 'de açılan Çorum Şeker Fabrikası, 1993'te açılan Kars Şeker Fabrikası, 1998'de açılan Yozgat Şeker Fabrikası ve 2001'de açılan Kırşehir şeker fabrikasıdır. (Türk Şeker, 2017)

Tablo 2.1. Türkiye'de Şeker Üreten Şirketler

Şirketler	İşletme Adı	Sahiplik
Pancar Şekeri Üreten Şeker Şirketleri (Toplam Kapasite 3.151.000 ton)	Türkşeker	Kamu
	Konya Şeker Fabrikası A.Ş. (Kayseri ve Boğazlıyan Şeker Fabrikaları)	Pankobirlik
	Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş. (Konya, Çumra ve Turhal Şeker Fabrikaları)	Pankobirlik
	Amasya Şeker Fabrikası	Pankobirlik
	Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş.	Özel
	Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş.	Özel
	Keskinkılıç Gıda San. ve Tic. A.Ş.	Özel
	Tutgu Gıda Turizm İnşaat İmalat İthalat İhracat Sanayi Ticaret Anonim Şirketi (Kırşehir Şeker Fabrikası)	Özel

Şirketler	İşletme Adı	Sahiplik
	Albayrak Turizm Seyahat İnşaat Ticaret AŞ (Erzurum Şeker Fabrikası)	Özel
	Albayrak Turizm Seyahat İnşaat Ticaret AŞ (Erzincan Şeker Fabrikası)	Özel
	MBD İnşaat, Sanayi ve Turizm AŞ (Muş Şeker Fabrikası)	Özel
	Safi Katı Yakıt Sanayi ve Ticaret A.Ş. (Çorum Şeker Fabrikası)	Özel
	Mutlucan Tuz Madencilik İnşaat Turizm Otomotiv Petrol Nakliye Sanayi ve Ticaret A.Ş. (Elbistan Şeker Fabrikası)	Özel
Nişasta Bazlı Şeker Üreten Şirketler 4634 Sayılı Şeker Kanunu Kapsamında Kota Tahsis Edilen Şirketler (Kapasite 990 Bin Ton)	Cargil Tarım ve Gıda San.Tic.A.Ş. (Bursa)	Özel
	Amylum Nişasta San. Ve Tic. A.Ş. (Adana)	Özel
	PNS Pendik Nişasta Sanayi A.Ş. (İstanbul)	Özel
	Tat Nişasta San. ve Tic. A.Ş. (Adana)	Özel
	Sunar Mısır Entegre Tesis. San.Tic. (Adana)	Özel
Nişasta Bazlı Şeker Üreten Şirketler İhraç Amaçlı Üretim Yapan Kota Kapsamında Yer Almayan Şirketler (Kapasite 350 Bin Ton)	Ak Nişasta (Kırklareli)	Özel
	GSF Gıda Üretim San.Tic. (Sakarya)	Özel
	Ay Nişasta (Mardin)	Özel
	Beşan Nişasta (Gaziantep)	Özel
	Omnia Nişasta San. Tic. A.Ş. (Adana)	Özel

Kaynak: Türk Şeker, 2017, Alp, 2018, www.cumhuriyet.com.tr, www.oib.gov.tr.

19.04.2001 tarihli ve 24378 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış olan 4634 sayılı Şeker Kanunuyla kamu tüzel kişiliğine sahip olan Şeker Kurumu 24.12.2017 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmış ve uhdesinde bulunan görevleri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına devredilmiştir.

Bakanlık tarafından yayınlanan 28.12.2017 tarihli ve 13805938-010.07.01(020)-3347347 sayılı Olur’a bağlı olarak 4634 sayılı Şeker Kanunu kapsamında tespit edilen görevler Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğüne yürütülmeye başlanmıştır. (Türk Şeker, 2017)

Bu değişiklikten sonra Türkiye Şeker Fabrikası A.Ş.’ye bağlı 25 fabrikadan 14 fabrikanın (Afyon, Erzurum, Alpullu, Iğın, Bor, Kastamonu, Burdur, Kırşehir, Çorum, Muş, Elbistan, Turhal, Erzincan ve Yozgat Şeker Fabrikaları) özelleştirme sürecine başlanmıştır. (ÖİB, 2018)

Özelleştirme sürecinde halihazırda 7 fabrikanın (Erzurum, Erzincan, Muş, Çorum, Kırşehir, Turhal ve Elbistan şeker fabrikaları) devri tamamlanmıştır. (Alp, 2018)

Özel sektörde ise Tablo 2.1’de görüldüğü üzere Pancar Ekicileri Kooperatifi Birliği (Pankobirlik) tarafından işletilen 5 (Amasya, Çumra, Konya, Boğazlıyan ve Kayseri Şeker Fabrikaları) ve özel sektörde nişasta bazlı şeker (NBS) üretimi yapan özel firmalar mevcuttur (Türk Şeker, 2017).

2.1.5. Şeker Üretim Teknolojileri

2.1.5.1. Şeker Pancarından Şeker Üretimi

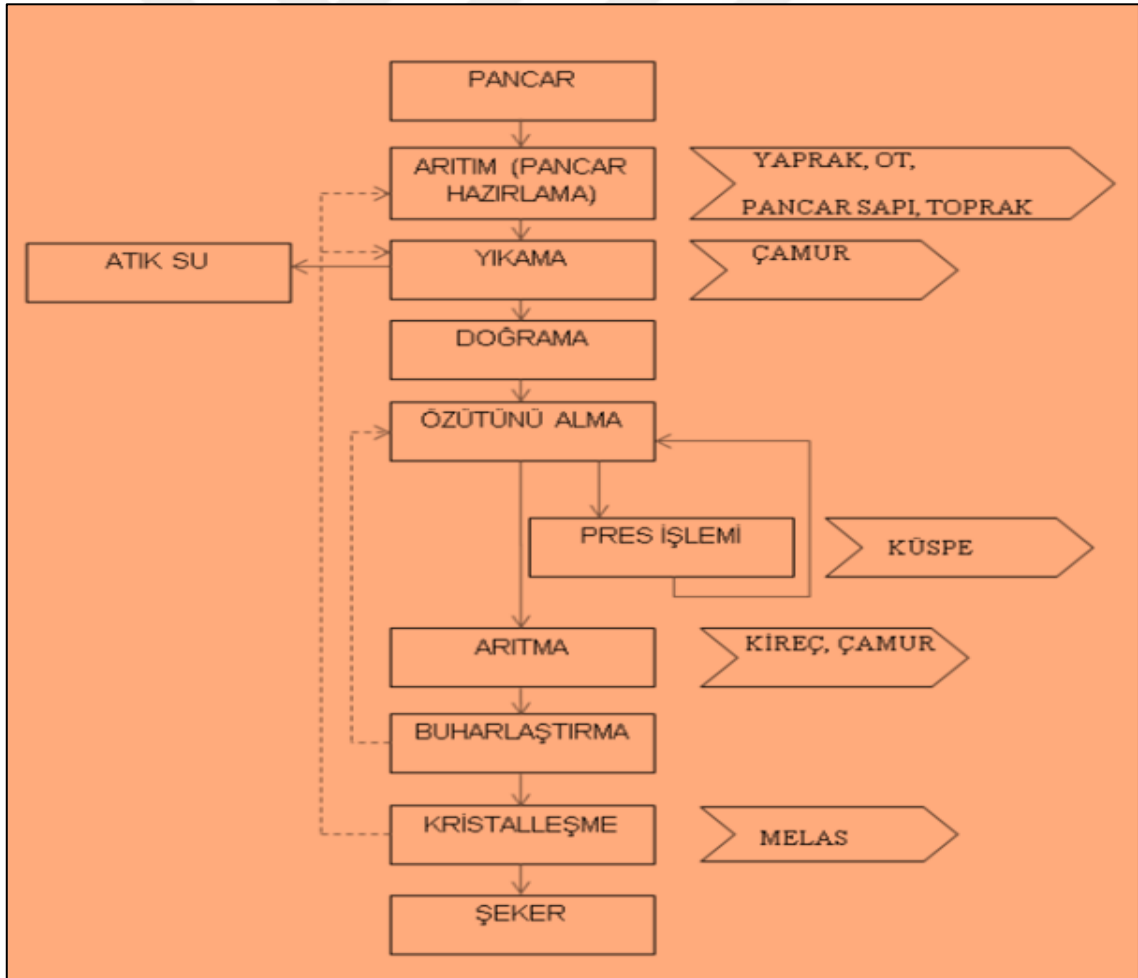
Ekonomik açıdan verimlilik sağlayacak düzeyde bünyesinde şeker bulunduran iki bitkinin şeker kamışı ve şeker pancarı olduğu daha önce ifade edilmiştir.

Bu bitkilerden şeker pancarından şeker üretiminin süreci temel olarak aşağıda ifade edilen üç ana bölümden meydana gelmektedir (Aslan, 2015):

- i. Meydan işleri ve şeker pancarının işleme sürecine hazırlanması
- ii. Ham fabrika işlemleri,
- iii. Rafineri ünitesi işlemleri.

Meydan işlerinde ve şeker pancarının işlenmeye hazırlanmasında günlük olarak fabrikaya getirilen pancarlar öncelikle fabrikanın sahasında bulunan beton silolara alınır ve ardından su yardımı ile yıkama tesisine iletilir. Bahse konu tesiste pancarlar, su ile birlikte kanallardan ilerlerken ot tutucular pancar ile birlikte gelen otu tutarak, taş tutucular ise ağırlık farkından dolayı pancar ile birlikte gelen kum ve taşı tutarak yabancı maddelerin temizlenmesini sağlarlar. Pancar müteakiben yıkama işlemine tabi tutulur ve toprağından arındırılır.

Şekil 2.1. Şeker Pancarından Şeker üretimi Akış Diyagramı

Kaynak: International Finance Corporation. Environmental, Health and Safety Guidelines for Sugar Manufacturing. Environmental, Health and Safety Guidelines 2007; s.12

Şekil 2.1’de görüldüğü gibi atık su sistem dışına atılır. Son olarak bir durulama tesisinden geçirilen pancarlar bantlar yardımıyla ham fabrika işlemleri yapılmak üzere taşınırlar ve günlük üretim işlemlerine tabi tutulurlar.

Ham fabrika işlemleri kapsamında Şekil 2.1’de gösterildiği gibi sırasıyla pancarların kıyılması, difüzyonu, şerbetinin arıtılması, filtrasyonu ve şerbetinin koyulaştırılması işlemleri yapılır. Burada koyulaştırılmış sıvı şeker üretilmiş olurken, diğer taraftan kullanılabilir atık olarak pancar küspesi ortaya çıkar. Kristalizasyon kademeleri için koyu şerbet rafineri birimine iletilir.

Kristalizasyon aşamaları kristal şeker pişirimi, orta şeker pişirimi ve son şeker pişirimi olacak şekilde üç basamakta icra edilir. Bu sürecin sonunda kristal şeker ile beraber son şeker santrifüjlerinde atık maddesi olarak melas ortaya çıkar. (Konya Şeker, 2006)

Şeker pancarından şeker üretimini özetlemek gerekirse kıyılmış pancarın sıcak su ile temas etmesi neticesinde pancar özünün (yüksek oranda şeker) suya geçmesi sonucunda şerbet oluşmakta, müteakiben oluşan bu şerbetin içerisinde bulunan yabancı maddeler ve su ayrıştırılmakta ve nihai olarak kristal bir yapıya dönüştürülerek şeker elde edilmektedir. (Aslan, 2015)

2.5.1.2. Şeker Kamışından Şeker Üretimi

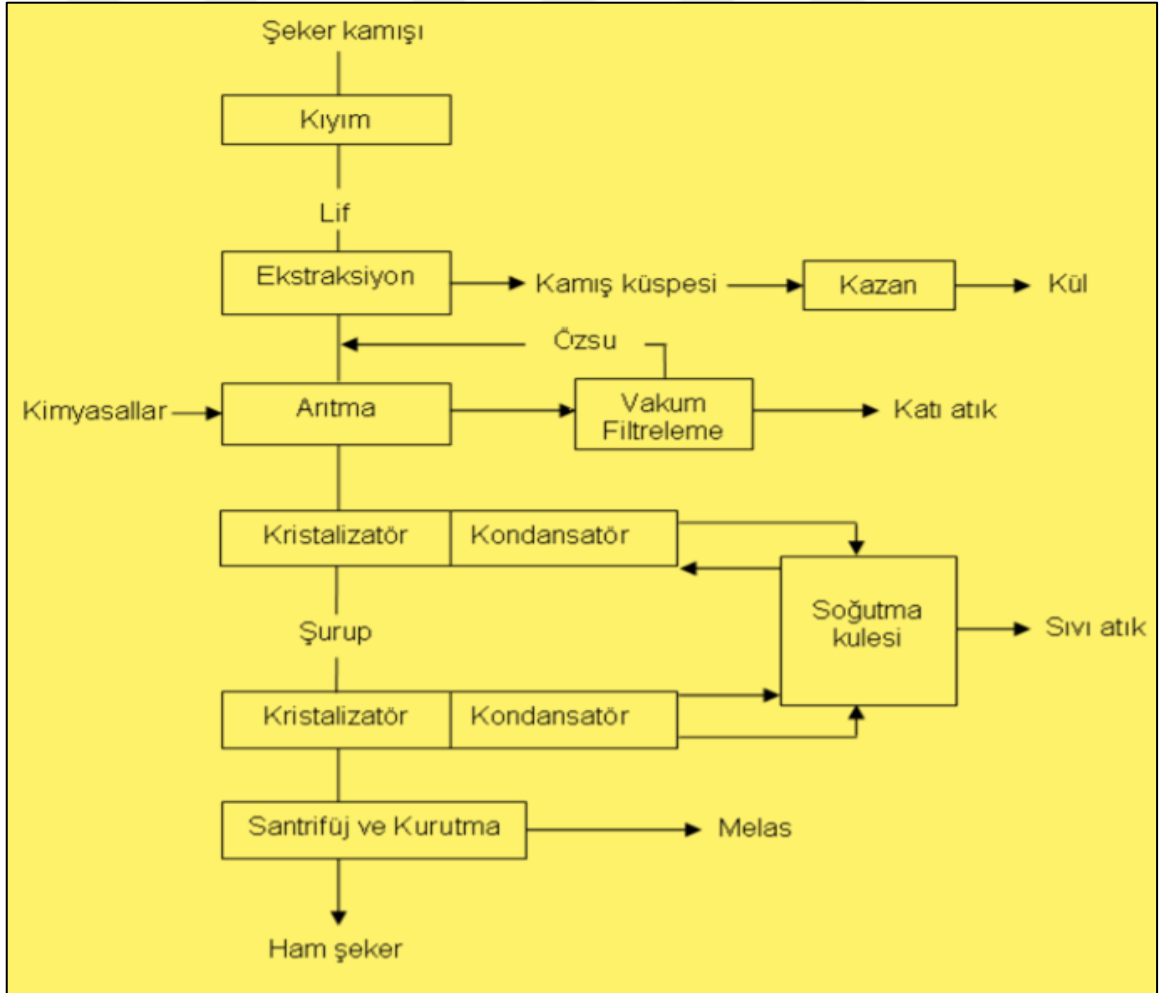
Şeker kamışı şekerin üretildiği bir diğer üründür. Şeker kamışına, hasat öncesinde kurumuş yapraklardan ve bazı mumsu tabakalardan temizlenmesi maksadıyla şeker içeriğinin hasar görmeyeceği biçimde çok süratli olarak yüksek sıcaklık sağlayan ateş tutulur.

Hasat palalar vasıtasıyla makine veya elle yapılabilir. Kamışlar toprağa en yakın noktasındaki boğumun üstünden kesilir ve ham şeker üretimi yapan fabrikalara iletilir. Hasat edilen şeker kamışlarının şeker oranında düşüş yaşanmaması maksadıyla yirmi dört saatten daha az bir zamanda fabrikada işleme tabi tutulması gereklidir. (Austin, 1984)

Şeker üretim sürecinin ilk basamağı şeker kamışının özsuyunun çıkarılması işlemidir. İşlem öncesinde şeker kamışı, tortu ve çamurlardan arındırılması amacıyla yıkanır. Müteakiben ekstraksiyonu daha kolay bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla şeker kamışlarının ince şeritler ve küçük parçalar biçimine getirildiği kıyım işlemi yapılır.

Daha sonra kıyılmış olan kamışlar seri biçimde bağlı merdaneler vasıtasıyla basınç altında ezilir ve sıcak su yardımı ile şeker özsuyu çıkarılır. (Austin, 1984) Özsuyun yanında ortaya çıkan lifli ürünlerden buhar kazanları içerisinde yakıt maddesi şeklinde istifade edilebilir. (Barnes et al., 1984)

Şekil 2.2. Şeker Kamışından Şeker Üretimi Akış Diyagramı

Kaynak: Barnes vd., 1984.

Ekstraksiyondan çıkan özsuynun pH'ı 7,5 - 8 aralığında olacak biçimde kireçlenir ve ön ısıtmaya tabi tutulur. Bahse konu işlem kalsiyum fosfatın, kirlilik meydana getiren organik bileşiklerin ve lif, toprak vb. çözünmeyen maddelerin çökmesine neden olur.

Çökeltme tanklarından sağlanan arıtılmış özsu filtre edilerek süzülmeyle müteakip çok kademeli buharlaştırmayla koyu şerbet kıvamı elde edilir. Arıtılmış özsuundaki şeker içeriği %15 düzeyindeyken buharlaştırma işlemi sonrasında aynı oran takriben %80 düzeylerine ulaşabilmektedir.

Buharlaştırma sonucunda meydana gelen ürüne şurup adı verilir. Kamıştan ham şeker üretim sürecinde daha sonra gelen basamak kristalizasyon işlemidir. Kristalizasyon, tek aşamalı vakum buharlaştırıcıları ya da vakum kazanları içerisinde kesikli sistem ile icra edilir.

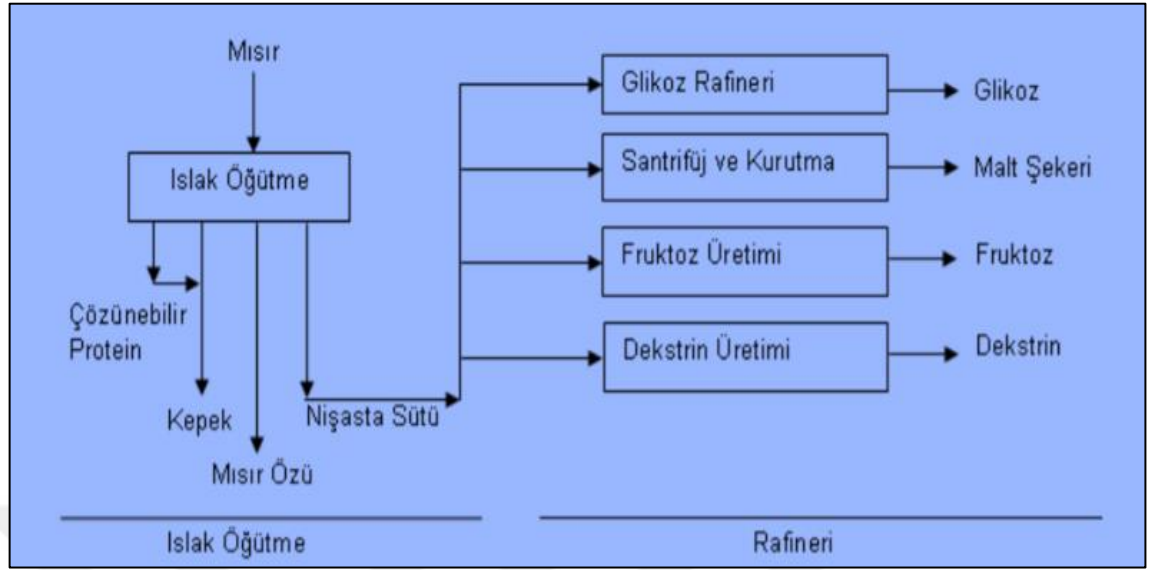
Daha önce elde edilen şurup, ana çözelti karışımı ve kristal şekere çevrilir ve kristal şeker santrifüj vasıtasıyla ayrıştırılır. Ham şeker üretiminde nihai işlem ise şeker kristallerinin döner tanklarda kurutulması ve rafinerilere gönderilmesidir. (Barnes vd., 1984)

2.5.1.3. Nişasta Bazlı Şeker Üretimi

Nişasta bazlı şeker (NBS), pancar ve kamıştan elde edilen şekerlerin (sakaroz) haricinde, buğday, mısır, patates vb. nişasta bazlı tarım ürünlerinin muhtelif kimyasal yöntemler ile elde edilen glikoz ve türevleri, fruktoz ve izoglikoz şurubu vb. tatlandırıcılar ve aspartam, sakarin vb. yapay tatlandırıcılardır. (Keskin, 2003)

NBS'ler kullanım alanlarına bağlı olarak karbonhidrat kaynağı, renk oluşturucu, tatlılık verici, yapı verici ve kıvam artırıcı şeklinde kullanılabilir. NBS'ler den hammadde şeklinde istifade edilen temel sektörler; alkolsüz ve alkollü meşrubatlar, şekerli maddeler ve şekerlemeler, unlu mamuller, reçel, baklava, lokum, helva, dondurma, bisküvi, sakız vb. tüketim ürünleridir. NBS'lerin doğrudan tüketim imkânı bulunmamaktadır. (Ege, 2002)

Şekil 2.3. Nişasta Bazlı Şeker Üretimi Akış Diyagramı

Kaynak: Erşahin vd., 2006.

NBS'lerin başlıca hammaddesi durumunda bulunan mısırdan şeker üretiminde ıslak öğütme ve rafineri prosesi olacak şekilde iki evre mevcuttur. Islak öğütme aşamasında mısır, öğütme tankları içerisinde su yardımıyla yumuşatılır ve kırma değirmenleri ile öğütülür ve bileşenlerine ayrıştırılır. Burada maksat en yüksek saflığa sahip olan nişasta sütünün üretilmesidir. (Erşahin vd., 2006)

Rafineri sürecinde ise ıslak öğütmeden elde edilen nişasta sütü, sıcaklık ve katalizör yardımı ile dekstroz ve fruktoza parçalanır. Nişasta sütü öncelikle mekanik parçalama amacıyla yüksek buhar basıncında kireç sütü ($\text{Ca}(\text{OH})_2$), kostik (NaOH), alfaamilaz enzimiyle (AA) karıştırılır.

Nişasta sütü müteakiben kullanılan enzimlerin in-aktivasyonu ve bu süreçte meydana gelen safsızlıkların bertaraf edilmesi amacıyla saflaştırma tankına aktarılır ve hidrojen iyonlarından faydalanılarak iyon değişimi sağlanmış olur.

Safsızlıkların adsorbsiyon yöntemiyle uzaklaştırılması sonucunda dekstrin üretilmiş olur. Müteakip safhada ise izomerizasyon ile dekstroz monosakaritleri fruktoza çevrilmektedir. (Erşahin vd., 2006)

2.2. Şekerin Üretimine Tarımsal ve Endüstriyel Yönü

Şeker üretimi gerek tarım gerekse de endüstri alanının ilgili olduğu bir konudur. Çalışmanın bu kısmında şeker üretiminin bahse konu iki yönü ele alınacaktır.

2.2.1. Şeker Üretiminde Kullanılan: Tarım Ürünleri

Şeker üretiminde çalışmanın önceki bölümlerinde ifade edildiği gibi başlıca iki hammadde mevcuttur. Bunlardan biri tropikal bölgelerin bir tarım ürünü olan şeker kamışı diğeri ise ılıman iklimlerin bir ürünü olan şeker pancarıdır.

Şeker üretimi kapsamında kullanılabilmesi mümkün olan tarımsal ürünler (*Cocos nucifera*, *Acer saccharum*, *Borassus flabellifer*, *Sorghum saccharatum* vb) ise ekonomik açıdan elverişli olmamaları nedeni ile şeker sanayiinde kullanılamamaktadır. (Avcı, 1997: 224–225)

Şekerin üretildiği anılan iki bitkinin haricinde tatlandırıcı olarak NBS de, bilhassa gıda sanayinde yaygın olarak kullanılmaktadır. NBS'ler de buğday, mısır, patates vb. nişasta bazlı tarım ürünlerinden muhtelif kimyasal yöntemler ile elde edilmektedir.

Ülkemizde de şeker pancarı üretiminin azaltılmasına karşılık, ihtiyaç duyulan şekerin NBS üretimiyle karşılanması imkân dâhilindedir. Ancak farklı bir üretim sürecine ve farklı hammadde kullanımı koşullarına sahip olan bu alternatif üretimin katkısı, şeker pancarıyla karşılaştırılamayacak kadar az düzeydedir. (Avcı, 2005)

Şeker pancarı tarımı ülkemizde Doğu Karadeniz, Ege ve Akdeniz bölgelerinin sahil şeridi ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi haricinde bütün bölgelerde yapılabilmektedir. Pancar tarımı sektörü sözleşmeli üretimin ilk örneklerinden biri olmuş ve tarım sektörünün sanayi sektörüne entegre olmasını sağlamaya yardımcı olmuştur.

Ayrıca bu sektör gıda sanayinin temel taşına meydana getirmiştir. TÜİK verilerine göre; 2017'de Türkiye'de toplam 15 milyon 536 bin hektar tarıma elverişli alanda tahıllar ve bitkisel ürünlerin ekimi yapılmıştır, ülkemizde şeker pancarı ekim alanı toplamı ise yaklaşık 340 bin hektar olarak gerçekleşmiştir (Türkşeker, 2017, TÜİK, 2018a).

2.2.2. Şeker Üretiminde Verimlilik

Verimlilik kavramı en az gayret ile en fazla işin yapılması veya ürünün ortaya konması şeklinde kısaca açıklanabilir. Bu noktada verimlilik çok çalışma ile değil etkili çalışma ile ilgili bir konudur. (Timur, 2005)

Ülkemiz açısından şeker pancarı ve şeker üretimi verilerine bakıldığında 2017 yılı itibarıyla yıllık şeker pancarı üretiminin yaklaşık 21 milyon ton olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Ülkemizde 2002-2017 yıllarında şeker pancarının ekili olduğu alanların %9 oranında azalmasına rağmen üretimin ise %26 oranında arttığı ve bu şekilde 15 yıl içerisinde pancar üretiminde %26'lık bir verimlilik elde edildiği görülmektedir. Bu noktada çalışılan ekili alanların azalmasına rağmen üretilen pancar şekeri miktarının artırılması verimlilik artışına işaret etmektedir. (Türkşeker, 2018)

Şeker üretiminde verimlilik artışı bir yandan şeker pancarı üretiminde verimliliğe bağlı olurken diğer yandan sanayi üretim süreçlerine de bağlı olabilmektedir.

Modern tarımsal yöntemler ve makineleşme sayesinde gerek tarım alanında gerekse fabrika süreçlerinde şeker üretimi açısından verimlilik sağlanabilmektedir. (Kars Ticaret Odası, 2014)

Ülkemizde bulunan şeker fabrikalarının eski teknolojik altyapıları ile düşük verimlilik ile çalıştığı muhtelif çalışmalarda ifade edilmektedir. (Kars Ticaret Odası, 2014, Kostakoğlu vd., 2016)

Özellikle devlet tarafından işletilen kamu şeker fabrikalarında yeni teknolojik yatırımların olmaması nedeniyle düşük verim ile çalıştıkları gözlenmektedir. (Karabulut ve Topak, 2007; Güney, 2013; Kaya, 2015)

2.2.4. Şeker Üretim Hacimleri

Şeker önemi gereği dünyanın birçok ülkesinde üretilen bir sanayi ürünü olması nedeniyle devletlerin büyük önem verdiği tarım sanayi ürünüdür. Bu bağlamda özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin şeker üretimine önem verdiği üretim miktarlarından anlaşılmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de ve dünyada şeker üretimi hacmine ilişkin güncel bilgiler verilecektir.

2.2.4.1. Dünyada Şeker Üretimi Hacmi

2016-2017 pazarlama yılıyla birlikte dünyada şeker üretiminin % 77’si şeker kamışından, % 23’ü şeker pancarından sağlanmıştır. ¹Dünya şeker borsasında şeker fiyatları, ticarete hâkim konumda bulunan düşük maliyeti olan şeker kamışından üretilen şeker belirlemektedir.

Pancar ve kamıştan üretilen şekerler arasında kalite açısından herhangi bir farklılık olmamaktadır. Fakat yalnızca tropik ve alt tropik iklim şartlarında yetiştirilme imkânı bulunan şeker kamışının şeker pancarına nazaran çok daha düşük maliyetlerle elde edilmesi ve işleme tabi tutulması vb. sebepler ile pancar şekeri maliyetine kıyasla şeker kamışından üretilen şekerin maliyeti çok daha düşük bir düzeyde kalmaktadır.

Coğrafyanın getirdiği şartlar nedeniyle Türkiye, Rusya, Ukrayna ve AB ülkeleri şeker pancarından şeker üretirken ABD, Çin ve Japonya vb. ülkeler hem şeker pancarından hem de şeker kamışından şeker üretmekte, Brezilya, Meksika, Hindistan, Avustralya ve Tayland gibi ülkeler ise şeker kamışından şeker üretmektedir.

Şeker, ham şeker ve beyaz şeker olmak üzere iki farklı formda üretilmektedir. Şeker pancarından beyaz şeker üretilirken, şeker kamışından ise hem ham şeker hem de beyaz şeker üretilmektedir.

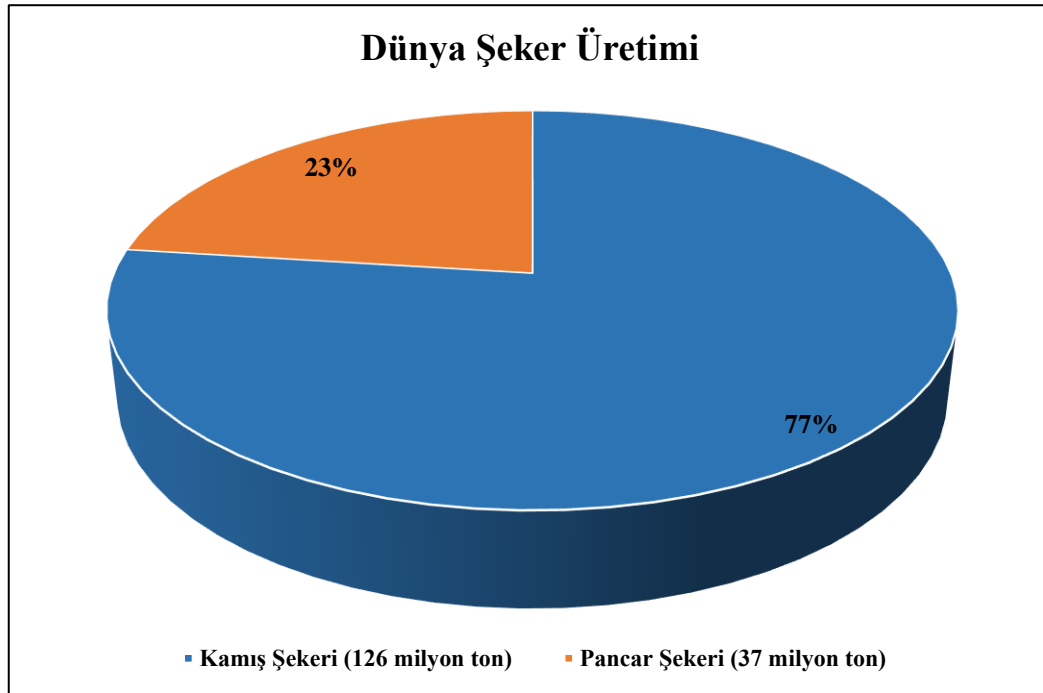
¹ F.O. Licht Üretim Tahmini, Ağustos 2017

Ham şeker işleme tabi tutulmadan doğrudan tüketilememekte, rafinasyon işlemine tabi tutularak beyaz şeker haline çevrilmektedir. Bir takım ülkeler yapılan şeker üretiminde ithal ham şeker rafine edilerek beyaz şeker elde edilmektedir. Geleneksel olarak ABD, AB, Rusya, Japonya, Kore, Malezya ve Kanada gibi ülkelerde rafinasyon işlemi yapılagelirken, 1990'lerden itibaren Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır, Cezayir gibi Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde de rafinasyon işlemi yapan tesisler kurmuştur.

Beyaz şeker ihracatında AB'nin eski konumunu kaybetmesi bilhassa Ortadoğu ve Afrika ülkelerinde rafinasyon tesislerinin açılmasına ön ayak olmuştur. Dünya çapında rafinasyon maksatlı ortaya çıkan ham şeker talebine ağırlıklı olarak cevap Brezilya tarafından kaynak sağlandığı görülmektedir. (T.C. Şeker Kurumu, 2018)

Dünya şeker üretimi 2017 yılı itibariyle toplamda 163 milyon olarak gerçekleşmiştir. Bu miktarın 126 milyon tonu şeker kamışından elde edilirken, 37 milyon tonu ise şeker pancarından elde edilmektedir. Bu kapsamda dünya şeker üretiminin %77'si şeker kamışından sağlanırken kalan %23'ü ise şeker pancarından sağlanmaktadır. (FOLicht, 2018)

Şekil 2.4. Dünya Şeker Üretimi Toplam Rakamları

Kaynak: FOLicht's International Sugar and Sweetener Report, Vol.150, No.13 /08.05.2018

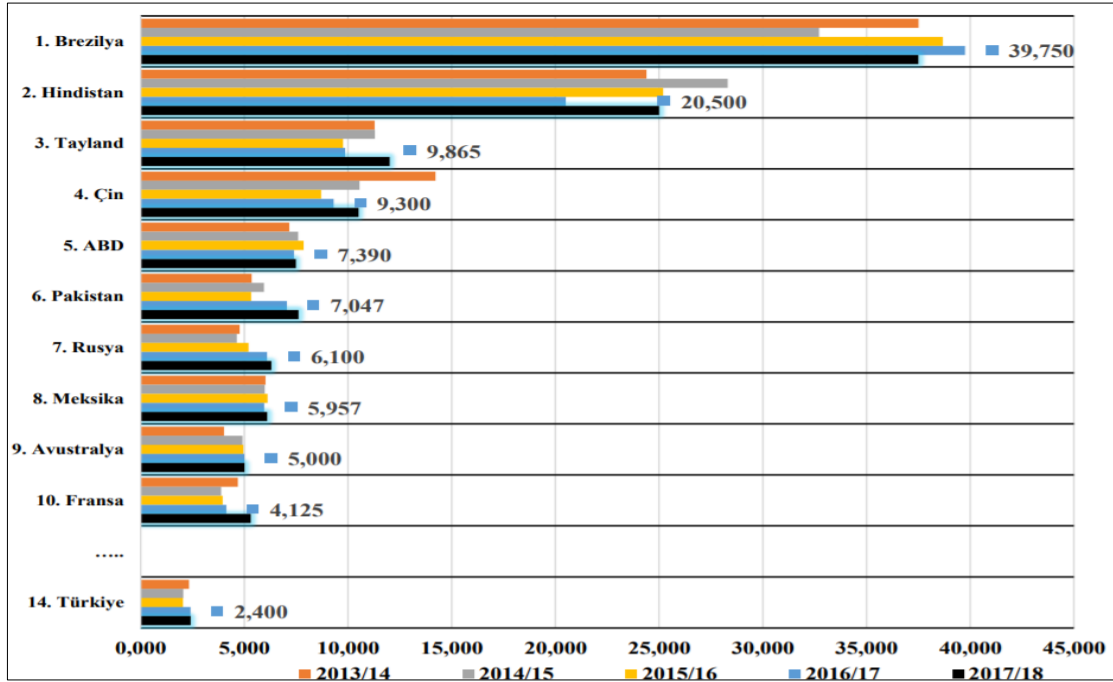
Dünyada en fazla şeker üretim kapasitesi olan ülke Brezilya'dır. Brezilya'yı sırasıyla Hindistan, Tayland ve Çin izlemektedir. Dünya şeker piyasasında şeker üretimi açısından ilk on sırada bulunan ülkeler ile Türkiye'nin son beş pazarlama yılı üretim miktarları Şekil 2.5'te gösterilmektedir.

Türkiye dünya şeker pancarı üretimi açısından 2016/17 döneminde %7 düzeyinde bir paya sahip olurken bu alanda 5. büyük üretici konumundadır. Türkiye şeker kamışı ve şeker pancarından şeker üreten ülkeler arasında dünyada 14. sıraya sahiptir. (Şeker Dairesi Başkanlığı, 2018)

Son beş yıllık üretim miktarları incelendiğinde Türkiye, Fransa, Rusya, Meksika, Tayland, Avustralya, Pakistan ve Hindistan gibi ülkelerin üretim kapasitelerini arttırdıkları görülürken, Brezilya ve Çin'in kapasitelerini düşürdüğü Şekil 2.5'ten görülmektedir.

Brezilya'nın en yüksek kapasiteye 2016-2017 pazarlama yılında yaklaşık 40 milyon ton kapasite ile ulaştığı görülmektedir. Ülkemizde ise aynı pazarlama yılında 2,4 milyon ton ile son 5 yılda en yüksek üretim kapasitesine çıktığı gözlenmektedir. (ISO, 2018)

Şekli 2.5. Ülkelere göre Şeker Üretim Sıralaması

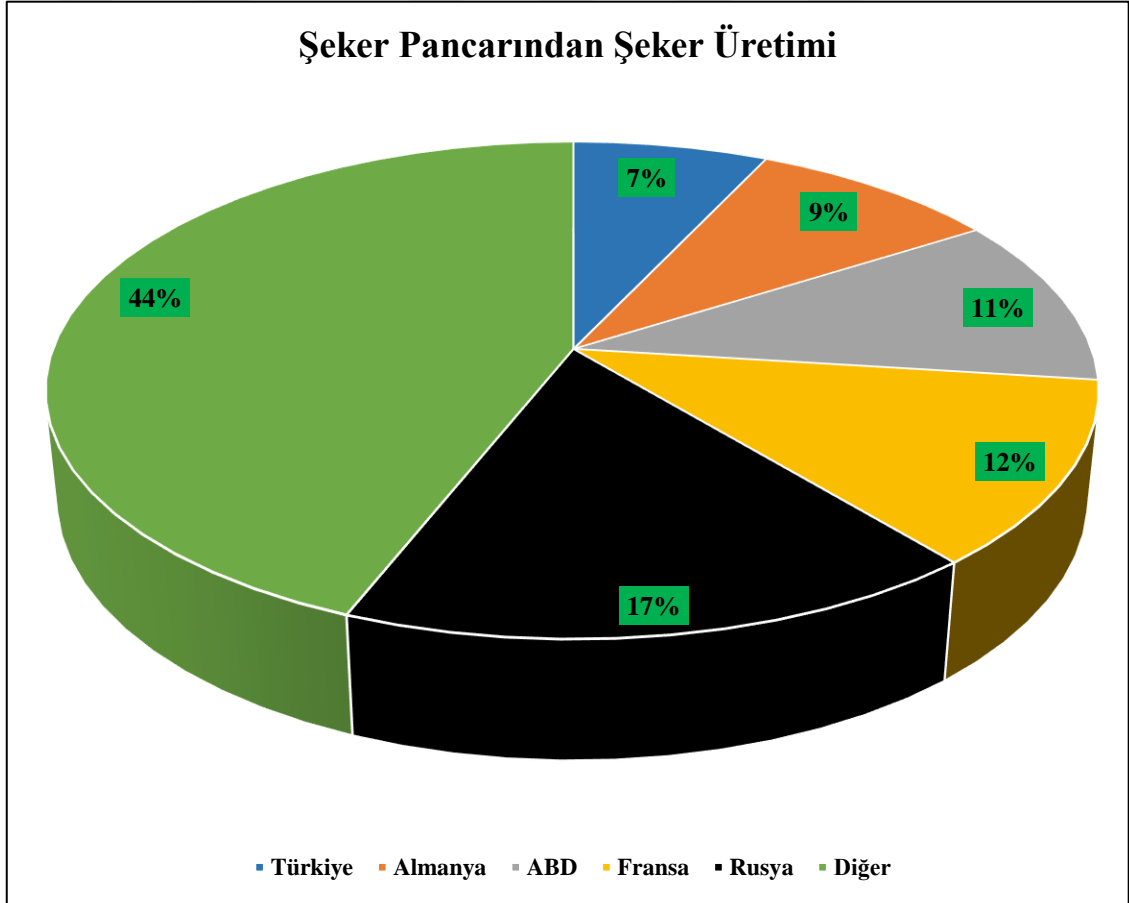

Kaynak: Uluslararası Şeker Örgütü (ISO) Denge Raporu, Şubat 2018 (Brezilya, Hindistan, Çin, Taylan, ABD, Meksika üretimleri ağırlıklı şeker kamışı)

Şeker pancarından şeker üretiminde ise Avrupa ülkeleri ile birlikte ABD'nin önde olduğu Şekil 2.6'dan anlaşılmaktadır. 2018 yılı itibariyle özellikle Rusya %17'lik üretim kapasitesi ile dünyada ilk sırayı alırken ülkemiz ise %7'lik üretim kapasitesi ile dünya sıralamasında Rusya, Fransa, ABD ve Almanya'dan sonra 5. sıraya sahip bulunmaktadır.

Ülkemiz Avrupa'da ise bahse konu Avrupa ülkelerinden sonra 4. sırada bulunmaktadır. Ülkemizin de içinde bulunduğu beş ülke şeker pancarından şeker üretiminde dünyadaki toplam üretimin yarısından fazlasını gerçekleştirmektedir. (Fo Licht, 2018)

Şekil 2.6. Dünyada Şeker Pancarından Şeker Üretim Oranları

Kaynak: FOLicht's International Sugar and Sweetener Report, Vol.150, No.13 /08.05.2018

Dünyada 2008 yılından itibaren şeker üretimi incelendiğinde üretim kapasitesinin sürekli olarak artış gösterdiği Tablo 2.2'den anlaşılmaktadır.

2008 yılında toplam üretim miktarı 137 milyon ton iken, 2017 yılında toplam üretimin 163 milyon tona çıktığı görülmektedir. Bahse konu süreçte hem şeker pancarından şeker üretimi hem de şeker kamışından şeker üretiminin arttığı görülmektedir.

2008/09 pazarlama yılında toplam üretim içinde şeker pancarından şeker üretiminin payı %21 düzeyinde gerçekleşirken 2016/17 ve 2017/2018 pazarlama yıllarında bu pay yaklaşık olarak %23'e kadar yükselmiştir.

Genel olarak bakıldığında toplam üretim ve ayrı ayrı hem pancardan hem de kamıştan üretilen şeker miktarı sürekli olarak arttığı görülmektedir. (Fo Licht, 2018)

Tablo 2.2. Dünya Şeker Üretim Rakamları (Bin Ton)

Yıllar	Dünya Şeker Üretimim (BŞE)	Pancar Şekeri(BŞE)	Kamış Şekeri (BŞE)
2008/09	137.027	29.560	107.467
2009/10	140.946	31.591	109.355
2010/11	152.506	29.836	122.670
2011/12	162.379	36.855	125.524
2012/13	168.440	34.816	133.624
2013/14	167.143	32.553	134.590
2014/15	169.587	36.343	133.244
2015/16	155.477	32.269	123.208
2016/17	163.349	37.236	126.113
2017/2018	184.753	42.019	142.734

Kaynak: FOLicht's International Sugar and Sweetener Report, Vol.150, No.32 /15.11.2018

2.2.4.2. Türkiye’de Şeker Üretim Hacmi

Türkiye’de şeker üretimini etkileyen başlıca unsurlardan biri pancar üretimidir. Ülkemizde 2002-2017 yıllarında pancar üretiminin tonaj bakımından arttığı Tablo 2.3.’ten anlaşılmaktadır.

Tablo 2.3. Türkiye Şeker Pancarı Üretimi Verileri

Yıllar	Ürün Taşıyan Alan (ha)	Üretim (ton)	Verim (ton/da)
2002	372.468	16.523.166	4,4,
2003	315.303	12.758.382	4,0
2005	335.812	15.181.251	4,5
2007	300.242	12.414.715	4,1
2008	321.981	15.488.332	4,8
2009	324.443	17.274.674	5,3
2010	329.167	17.942.105	5,5
2011	297.265	16.126.489	5,4
2012	280.695	14.919.941	5,3
2013	291.328	16.488.589	5,7
2014	288.785	16.743.045	5,8
2015	274.487	16.022.783	5,8
2016	322.448	19.592.731	6,1
2017	339.217	20.828.316	6,1
Değişim (2002-17)	%-9	% 26	% 38

Kaynak: TÜİK

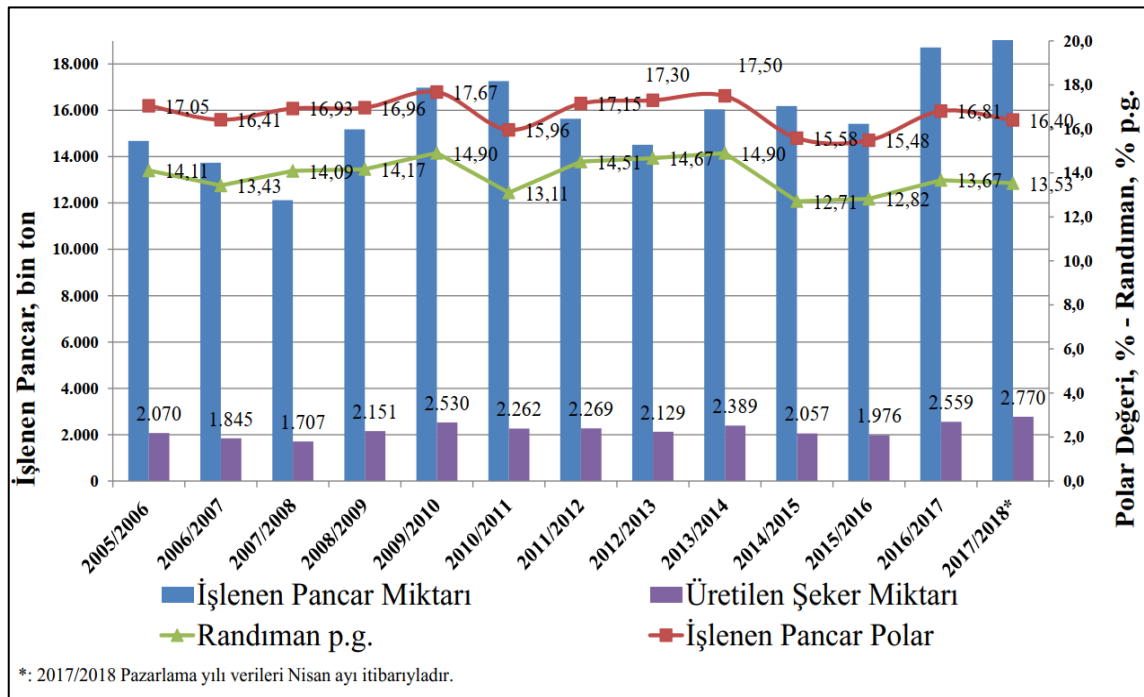
2017 yılı itibariyle yıllık üretimin yaklaşık 21 milyon ton şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Ülkemizde bahse konu yıllar arasında şeker pancarının ekili olduğu alanların %9 oranında azalmasına rağmen üretimin ise %26 oranında arttığı görülmektedir. Bu durum pancar üretiminde artan verimliliğe işaret etmektedir. Bu şekilde 15 yıl içerisinde pancar üretiminde %26'lık bir verimlilik elde edilmiştir (Türkşeker, 2018).

Türkiye'de şeker pancarındaki üretim artışına bağlı olarak şeker üretiminde de artışın meydana geldiği gözlenmektedir.

2017-2018 yıllarında nisan ayı itibariyle gerçekleşen şeker üretimi son 12 yılda en yüksek seviyeye çıkarak 2,77 milyon ton şeklinde gerçekleşmiştir. 2005-2006 pazarlama yılına göre 2017-2018 pazarlama yılında yaklaşık %25 oranında artış kaydedildiği görülmektedir.

Şeker pancarından şeker üretimindeki verimliliğin ise bahse konu 12 yıl içerisinde yaklaşık %15'lere kadar çıktığı görülürken 2017-2018 pazarlama yılında ise %13,5 düzeyinde gerçekleştiği görülmüştür. (Şeker Dairesi Başkanlığı, 2018)

Şekil 2.7. Ülkemizde Şeker Pancarı ve Şeker Üretim Miktarları

Kaynak: Şeker Dairesi Başkanlığı, 2018.

Şekil 2.7 incelendiğinde işlenen pancar seviyesinin son 13 planlama yılında işlenen pancar miktarının 15 milyon ton seviyelerinden 20 milyon ton düzeylerine yükseldiği görülmektedir.

Şeker pancarının fiyatlanmasında esas alınan pancardaki şeker oranının (polar değeri) ise %16-17 değerinde olduğu görülmektedir. Türkiye’de hali hazırda pancar polaritesi %16 olarak hesaplanmaktadır.

Anılan süreçte randımanın %13-14 düzeylerinden gerçekleştiği görülmüştür. Randımanın eğrişi incelendiğinde pancar polar eğrisi ile aynı paterni izlediği görülmektedir. Çünkü pancardaki verimlilik doğrudan pancar polar değeri ile ilişkilidir.

BÖLÜM 3.

ŞEKER ÜRETİMİNİN EKONOMİK BOYUTU VE ŞEKER İHRACATI

3.1. Şeker Fiyatlarının Oluşumu

Ülkemizde şeker fiyatları devlet müdahalesi olmadan bu sektörde üretim yapanlar tarafından ortak olarak belirlenmektedir. Dünyada ise ham şeker için New York Borsası, beyaz şeker için uluslararası borsa Londra fiyatların oluşmasında etken role sahiptir. Çalışmanın bu kısmında şeker fiyatlarının oluşumu hakkında detaylı bir inceleme yapılacak ve güncel veriler paylaşılacaktır.

3.1.1. Türkiye’de ve Dünya’da Şekerin Fiyatlandırılması

Pancar alım fiyatlarının, üreticinin pancar tarımı yapıp yapmama konusundaki kararını doğrudan etkileyen başlıca faktör olduğu görülmektedir. Bundan ötürü pancar ve dolaylı olarak şeker üretimi bahse konu fiyatlar ile yönlendirilmektedir.

1990’larda tecrübe edilen istikrarsız üretim dönemi geçirmesi pancar alım fiyatları üzerinde kayda değer etkide bulunmuştur. Pancar fiyatlarının tarımsal üretim açısından patlamaya sebep olacak kadar yüksek olması veya şeker ithalatının yapılmasını gerektirecek kadar düşük olması bazı dönemlerde sektörün ciddi sıkıntılar yaşamasına sebep olduğu görülmüştür. Pancar fiyatlarının düşük olması üretici açısından olumsuz etki yaratırken yüksek olması da işleme işini yapan işletmeler açısından olumsuz etki yaratmakta, her iki durum da ülke ekonomisine de zarar verebilmektedir. Bu sorunun çözümü açısından 4634 sayılı Şeker Kanunu, gerek işleyici ve gerekse de üreticilerin çıkarlarını orta bir noktada buluşturacak bir fiyatlama mekanizmasını ortaya koymuş, devletin şeker pancarı fiyatlarına müdahale etme durumunu ortadan kaldırmıştır.

Bahse konu Kanunun 5. Maddesinin ilk paragrafıyla;

- i. “Şeker pancarı fiyatları her yıl, şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler ile üreticiler ve/veya temsilcileri arasında varılan mutabakata göre belirlenir”;
- ii. “ Şeker üretiminde kullanılan diğer hammaddeler ise şirketler tarafından üreticiler ve/veya piyasadan temin edilir”;
- iii. “ Şeker satış fiyatları, şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler tarafından serbestçe belirlenir”

hükümlerinin bahse konu fiyat belirleme mekanizması ortaya konmuştur. Anılan değişiklik ile pancar ekimine başlamadan önce pancar fiyatının tespit edilmesi kuralı ihdas edilmiştir. (Türkşeker, 2014)

Tablo 3.1. Türkiye Şeker Pancarı Ekim, Üretim ve Verim Miktarları ile Pancar Fiyatları

Yıllar	Ürün Taşıyan Alan (DA)	Üretilen (Bedeli Ödenen) Pancar, Ton	Ortalama Verim, Ton/Da	%16 Polar Şeker İçeren Pancar Fiyatları, TL/Ton
2012	2.801.858	14.919.941	5,32	137,00
2013	2.909.097	16.488.590	5,67	146,00
2014	2.874.607	16.743.045	5,82	159,00
2015	2.739.912	16.022.783	5,85	191,00
2016	3.219.533	19.592.731	6,09	194,00
2017*	3.388.257	21.148.767	6,24	210,00
2018	2.907.000	17.436.000	5,99	235,00

Kaynak Türkşeker, 2018.

Şeker pancarı üretimi, Mülga Şeker Kurulu / Bakanlıkça belirlenerek işletmelere tahsis edilmiş olan pancar şekeri kotalarının üretim/arz garantisinin sağlanması amacıyla yine kurul tarafından tespit edilen pancar ekim alanları üzerinden, üreticiler ve/veya temsilcileriyle fabrikalar ya da şirketler arasında sözleşme yapılması yoluyla kotalı bir şekilde devam ettirilmektedir.

Yıllara bağlı olarak şeker pancarı üretimine ait rakamlar ve ortalama verim değerleri Tablo 3.1’de gösterilmektedir. Verimin, 2011’den itibaren iklim şartlarına bağlı olarak yükseldiği ve 2017 yılına ait verilere göre son zamanların en yüksek düzeyine ulaştığını fakat 2018 pazarlama yılında bu verimliliğin düşüş yaşadığı görülmektedir.

2016 yılı ürünü % 16 polar şeker ihtiva eden A kotası pancar fiyatı ortalama olarak 194 TL/Ton, C kotası pancar fiyatı ise 115-175 TL/Ton olarak tespit edilmiştir. 2017 yılına ait % 16 polar şeker ihtiva eden A kotası pancar fiyatı ortalama olarak 210 TL/ton, C kotası pancar fiyatı ise 140 TL/Ton ile 170 TL/Ton arasında olacak şekilde tespit edilmiştir. (Türkşeker, 2018)

Geçtiğimiz son 6 pazarlama yılı içerisinde işletmeler tarafından tespit edilen KDV hariç fabrika çıkışı pancar şekeri ağırlıklı ortalama satış fiyatları Tablo 3.2’de gösterilmektedir. Bahse konu verilerden pancar şekeri fiyatlarının yıllara bağlı olarak yükseldiği yalnızca 2016/17 pazarlama yılında küçük bir düşüş yaşadığı görülmektedir.

Tablo 3.2. Türkiye Pancar Şekeri Fiyatları

Pazarlama Yılları	TL/Kg	Yıllık değişim (%)
2012/13	2,11	8,76
2013/14	2,33	10,43
2014/15	2,52	8,15
2015/16	2,70	7,14

2016/17	2,66	-1,48
2017/18	2,87	7,89

Kaynak: Türkşeker, 2018.

3.1.2. Şeker Fiyatına Etki Eden Unsurlar

Şeker fiyatlarının oluşmasında esas belirleyici unsur arz ve talep durumudur. Ancak bu ana unsurun yanında birçok etken şeker fiyatlarının belirlenmesinde etken olmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- i. Piyasada yapılan spekülasyonlar,
- ii. Taşımacılık ücretlerini etkileyen petrol fiyatları ve navlun bedelleri,
- iii. Emtia fiyatları,
- iv. Döviz kurlarından yaşanan değişimler
- v. Faiz oranları,
- vi. Devletlerin ticaret ve enerji politikaları
- vii. Enflasyon,
- viii. Tercih anlaşmaları,
- ix. Politik ve finansal çalkantılar

gibi faktörler fiyatlar üzerinde gittikçe artan bir biçimde kayda değer bir rol oynamakla beraber üretilen şekerin talebin altında kalması stok miktarlarının düşmesine, bunun sonucunda fiyatların yükselmesine, tersi bir durum ise fiyatların düşmesine neden olmaktadır.

Diğer taraftan dünya şeker borsa fiyatlarında, ticarete egemen konumda bulunan düşük maliyet ile üretilen kamış şekeri belirleyici rol oynamaktadır. (Türkşeker, 2017; Türkşeker, 2018)

3.3. Türkiye'nin Şeker Politikası

Türkiye'de genellikle şeker pancarı tarımında tespit edilen hedefler Kalkınma Planları içerisinde “yurtiçi şeker tüketimini karşılayacak seviyede şekerpancarı üretimi yapılması” olarak yer almaktadır.

Hedeflenen bu politikaya paralel olarak Türkiye'de şeker pancarı tarımı ve şeker endüstrisi ile alakalı tarım politikası, Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) statüsüne sahip olan bir kurum olan Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi (TŞFAŞ) tarafından yönetilmektedir. 1935'te kurulmuş olan bahse kurumun başlıca politikasının “şekerpancarı tarımını geliştirmek sureti ile sanayinin hammadde ihtiyacını güvenceye almak ve böylece ülkenin tarım ekonomisine hizmet etmek” şeklinde özetlendiği görülmektedir. (Akbaş, 2013)

Şekerin bireyler açısından vazgeçilmez bir enerji kaynağı olması, hükümetlerin toplumlarına şekeri güvenli bir şekilde ve yeterli düzeyde temin konusunda önlem almaları açısından bir politika meydana getirmelerini ve sistematik bir şekilde yürütmelerini gerekli hale getirmiştir.

Avrupa'da feodal sistemin çöküşüyle beraber kırsal alandan kent merkezlerine doğru yaşanan göçlerin sonucunda ortaya çıkan enerji ve besin gereksinimlerinin karşılanması ve nüfusun açlık tehlikesi ile karşı karşıya kalmaması amacıyla ulusal şeker politikalarının oluşturulmasının gerekli olduğu anlaşılmıştır. (Atalık, 2008)

Şeker üreten ülkelerin sektörel politika ve stratejileri; gelişmişlik düzeylerine, rekabet güçlerine, kamış veya pancar şekeri üreticisi olma durumlarına, ihracatçı ya da ithalatçı pozisyonlarına bağlı olarak değişiklik gösterebildiği görülmektedir. Sektörel politikaların oluşmasında etkili olan argümanlar (Erdinç, 2017):

- i. Üretici, işleyici ve tüketici fiyatlarına yapılan müdahaleler,
- ii. İthalat korumaları ve kotaları,
- iii. İhracat teşvikleri ve kontrolü,
- iv. Arz/Üretim kontrolüdür.

Bahse konu argümanlar ülkelerin koşullarına bağlı olarak dönemsel değişimlerle beraber ayrı ayrı veya birkaçının kombinasyonu olarak ya da hepsi birlikte olacak şekilde uygulanabilmektedir.

3.3.1. Şeker Üretimine İlişkin Yasal Düzenlemeler

Ülkemizde şeker rejiminin düzenlenmesi için çıkarılan 22 Haziran 1956 tarihli ve 6747 sayılı Şeker Kanunu'ndaki birçok maddenin işlevini kaybetmesi sektörde yeni bir yasal düzenin oluşturulması gereksinimini ortaya çıkarmıştır. Bundan dolayı 1996'dan itibaren ülkemizdeki şeker rejiminin tekrardan düzenlenmesi için çalışmalara başlanmış ve 19 Nisan 2001'de hâlihazırda uygulanan 4634 sayılı Şeker Kanunu Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. (Türkşeker, 2016)

Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinin kapsamında meydana gelen gelişme ve ilerlemelere uyumu sağlamak düşüncesi ile 04.04.2001'de 4634 sayılı yeni bir Şeker Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bahse konu kanun ile yurtiçi talebin karşılanmasında yurtiçi üretimden istifade edilmesine ve gerektiği durumda ihracat bağlamında Türkiye'de şeker rejimi, şeker üretimine yönelik olarak yararlanılacak usul ve esaslarla pazarlama ve fiyatlandırma şartları ve metotları belirlenmiştir. (Tosun ve Arslan, 2016)

Ülkemizde şeker sektörünün yapısı, 2002/2003 pazarlama yılından itibaren 4634 sayılı Şeker Kanunu ve bu Kanuna istinaden düzenlenen Yönetmelikler doğrultusunda şekillenmektedir.

Bu yıldan itibaren 4634 sayılı Kanun ile uygulamaya başlanılan temel değişiklikler; şeker üretiminde ve arzında kota uygulanması, şeker ve pancar fiyatlarında serbesti sisteminin uygulanması ve Kanun kapsamında bulunan hususlarda sektörü düzenlemek ve denetlemek ile Şeker Kurulu (2017 yılı itibariyle yetkileri Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğüne devredilmiştir) yetkilendirilmiştir.

4634 Sayılı Şeker Kanununa ve bu kanunla ilgili yönetmeliklere göre (Türkşeker, 2001):

- i. Pancar fiyatı; “Şeker fabrikası işleten gerçek ve tüzel kişiler ile üretici ve/veya üretici temsilcileri arasında, pancar ekiminden önce, yıllık enflasyon

oranı, üretici maliyetlerinde meydana gelen artış, dünya pancar fiyatları ve alternatif ürün paritesi dikkate alınarak” “C şekerı karşılığı C pancarı fiyatları, C şekerının ihracatından oluşacak fiyata göre” tespit edilecektir.

- ii. Şeker fiyatları; şeker fabrikası çalıştıran gerçek ve tüzel kişilerce serbest bir şekilde tespit edilmektedir. Şeker arzının üreticiden tüketiciye istikrarlı bir fiyat ile sağlanmak ve şeker arzının spekülâtif maksatlı girişim ve müdahalelerden muhafaza edilerek istikrarını sağlamak için depolama prim ve kesinti sistemi ortaya konmuştur.

VII. Beş Yıllık Kalkınma Planının tarımsal politikalarla alakalı yapısal değışim projesi çerçevesinde Şeker Kanununun güncelleştirilmesi öngörülmüştür. AB Helsinki Zirvesi ile elde edilen aday ülke statüsünün yanında Dünya Ticaret Örgütü kapsamında verilen taahhütler ve yaşanan gelişmeler de şeker rejiminin tekrardan düzenlenmesini gerekli hale getirmiştir. Bu bağlamda 4634 Sayılı Şeker Kanunu'nun prensipleri:

- i. Şeker sektörünün iç piyasada rekabet kurallarına bağılı olarak yönlendirilmesi,
- ii. Şeker üretimi bağlamında istikrar sağlanması ve istikrarın muhafaza edilmesi,
- iii. AB düzenlemelerinin, Dünya Ticaret Örgütünün ve diğere uluslararası taahhütlerin dikkate alınması ve bunlara adapte olunması,
- iv. Özelleştirme faaliyetlerine imkân verecek hukuki zeminin hazırlanması olarak tespit edilmiştir.

4634 sayılı Şeker Kanunu'nun yürürlüğe girdiğı tarihten günümüze kadar dünyada ve ülkemizde şeker sektörünü doğrudan ya da dolaylı şekilde etkileyen kayda değer değışiklikler yaşanmıştır. Bahse konu değışiklikleri aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür (Erdoğan, 2017):

- i. 4634 sayılı Şeker Kanununun yürürlüğe konulmasından evvel, Bakanlar Kurulundan kuruluş iznini almış; pancar şekerı üretimi yapan özel 3 adet fabrikanın işletmeye konulmaları,

- ii. Özelleştirme kapsamı içerisindeki Türkşeker'in, Özelleştirme Programına dâhil edilerek özelleştirme çalışmalarının hızlandırılması,
- iii. Kota temini yapılmaksızın şeker üretim işletmesi kurarak, şekerli ürünler içerisinde veya doğrudan pazara arz edilmesi cihetinde girişimlerin meydana gelmesi,
- iv. Dâhilde İşleme Rejimi uygulamaları bünyesinde şekerle ilişkili olarak gerçekleştirilen değişiklikler,
- v. Avrupa Birliği'ndeki şeker reformuyla ilgili gelişmeler olarak özetlemek mümkündür.
- vi. Diğer yandan, 4634 sayılı Şeker Kanunuyla ilk kez uygulamaya geçen düzenlemeler, sektörel bazda köklü değişikliklere ve bu değişikliklere bağlı bir şekilde madde hükümlerinde bazı değişiklikler ve ek düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bu gelişmelere bağlı olarak; bu kapsamda, 2010 senesi programı içerisinde, 121 numaralı “Şeker sektöründe kurumsal düzenleme tamamlanacak, kota yönetimi ve denetimi etkinleştirilecektir.” tedbirine yer verilmiştir. Bu tedbirin, 2011 senesi programı içerisinde 113, 2012 senesi programı içerisinde 110, 2013 programı içerisinde 114 numaralı tedbir olarak defalarca yer aldığı görülmektedir.

2013 senesi programı içerisinde “şeker sektöründe kurumsal düzenleme tamamlanacak, kota yönetimi ve denetimi etkinleştirilecektir” ifadesi yer almış, yani kota yönetim ve denetiminin etkinleştirilebilmesi için Avrupa Birliği politikalarında meydana gelen gelişmeleri de dikkate alan mevzuat düzenlemelerinin neticelendirilmesi kararlaştırılmıştır.

Bu kapsamda Şeker Kurumu “Şeker Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Taslağı” üzerindeki çalışmalarına başlamış ve gerçekleştirilen çalışmalarda kanuna ait tüm maddelerde değişikliğe gidilmesine ihtiyaç duyulmuştur. Bundan dolayı çerçeve kanunun yanı sıra başlı başına yeni bir “Şeker Kanunu Tasarısı” taslağı kaleme alınmıştır.

Bu tasarrnın içeriğine binaen (Erđin, 2017):

- i. Şekerin yurt içindeki ham maddelerin kullanılmasıyla ve yurt içerisinde üretiminin yapılmasıyla yurt içindeki Şeker ihtiyacının karşılanması tasarlanmakta,
- ii. Şeker Kurumu yerine Şeker, Şeker muadili tatlandırıcıları ve Şeker ham maddelerinin üretimi, kullanımıyla Şeker piyasasının düzenli ve sağlıklı iŐletiminin gerçekleŐtirilmesine ve geliŐtirilmesine yönelik yönlendirme, düzenleme, denetim ve gözetim işlemleri, Şeker rejimi düzenlemesi ve denetiminden mesul kurum olarak ‘Şeker Piyasası Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ kurulmakta,
- iii. Kamu fabrikalarının zelleŐtirme faaliyetlerinin devamı, sanayiciler ile çiftçilerin mağduriyetinin önüne geçilmesi ve ham maddeyi teminin garantiye alınması gayesiyle düzenlemelere gidilerek ham maddede yerlilik teşvik edilmekte,
- iv. Gıda dışı amaçlar ile kullanımı yapılacak olan Şekerin kotaya dāhil edilmeden, Şeker piyasasında düzenlenme kolaylaŐtırılmakta ve tarımsal ham maddelerle Şekerinin retiminde artış gerçekleŐtirilmektedir.

Şeker Kurumu alıŐmaları ‘Şeker Piyasası Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ adıyla zelleŐtirme sonrasındaki gelişmeler, sektörün gereksinimleri ve AB’ye uyum süreci dikkate alınarak daha verimli bir Şekilde gerçekleŐtirilecektir. (Erđin, 2017)

Türkiye’nin, dünyada meydana gelen deđiŐimlere ayak uydurabilmek, rekabetçi ve etkin bir Şeker sanayisinin gelişimine yönelik olarak sektörde düzenlenme sağlanması amacıyla yürürlükte olan Şeker Kanunu’nun uygulanma döneminde karŐılaŐılan bazı problemlerin giderilmesi, dünyadaki ve Avrupa Birliği’ndeki gelişim ve deđiŐimlere uyumun gerçekleŐtirilmesi ve sürdürülebilir bir Şeker retimi için hazırlanan yeni Şeker Kanunu Tasarısı’nın yasalaŐmasına; 64. Hükümet 2016 yılı Eylem Planında ve 2016 yılı programı 363. Tedbirde de yer verilmiştir.

10 Aralık 2015'te açıklanmış olan 64. Hükümet Acil Eylem Planının “1 yıl içerisinde Gerçekleştirilecek Reformlar” başlığı içerisinde 153. eylem olarak “şeker piyasası yeniden yapılandırılacak” ifadesi yer almış, eylemin bitişi 2016 yılı Aralık ayı olarak belirlenmiştir. (Türkşeker, 2016)

Şeker Kanunu'nun yürürlüğe konması; Türkiye'nin şeker politikalarında değişmelere yol açmış, ülkenin şeker ihtiyacının öncelikli olarak içeride yapılan üretimle giderilmesi esas gaye olmuştur.

Bu amaçla ülkemizde şeker politikası, yurt içi ihtiyacın öncelikli olarak yurt içindeki üretimle giderilmesine ve ihtiyaç duyulduğunda ihracata yönelik olarak ülkemizde şeker rejimini, şeker üretimindeki esas ve usullerle fiyatlandırma, pazarlama ve yöntem ve şartlarını düzene koymaktadır. (Türkşeker, 2016)

24378 sayılı ve 19.04.2001 tarihli Resmi Gazete'nin yayımladığı 4634 sayılı Şeker Kanunuyla kamusal tüzel kişiliği haiz olarak tesis edilen Şeker Kurumu, 24.12.2017 tarihli Resmi Gazete 'de yayımlanmış olan 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmış; görevleri Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına devredilmiş, Bakanlık Makamının 13805938-010.07.01(020)-3347347 sayılı ve 28.12.2017 tarihli Olur'larına binaen 4634 sayılı Şeker Kanununda belirtilen görevleri Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü yürütmektedir. (Türkşeker, 2018)

3.3.2. Şeker Fabrikalarının Özelleştirilmesi

2001 senesinde kabulü gerçekleştirilen yeni Şeker Kanunu, sektörel anlamda özelleştirme amacı da taşımaktadır. Türkiye'nin ekonomi politikalarına etki etmekte olan IMF'ye garanti edilen taahhütlere göre, 2001-2002 senelerinde şekerpancarına destek miktarındaki bütçe dengeleri dikkate alınarak belirli bir miktarı geçmeyecek şekilde ayarlanacağı ve Türkiye Şeker Federasyonu Anonim Şirketi'nin şeker fabrikalarının özelleştirilmesine 2001 senesi içerisinde başlanacağı belirtilmiştir.

Bununla beraber konuyla ilgili herhangi bir somut girişimde bulunulmamıştır. Bu özelleştirme şartları son dönemde üzerinde en çok tartışmaya gidilen konulardan biri haline gelmiştir.

Şeker sektörünün çok büyük bir nüfusu temsil etmesinden dolayı özelleştirmeye yönelik sosyal boyutun da dikkate alınması gerektiği ve bilhassa Doğu Anadolu bölgesindeki fabrikalar için alıcı çıkmama olasılığının olduğu ve bu sebeple özelleştirme hususunda “Topluca Özelleştirme Modeli”nin geçerli olması belirtilmektedir. (Akday, 2013)

Özelleştirme kavramı, en geniş manasıyla herhangi bir sektörde devlet tarafından yönetilen faaliyetlerin özel sektöre transfer edilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Özelleştirmeyle devletin ekonomik anlamda işletmecilik sahasından bütünüyle çekilmesi hedeflenmektedir.

Türkşeker’in özelleştirme gündemine alınması ilk kez 22 Haziran 2000’de Uluslararası Para Fonuna(International Monetary Fund-IMF) iletilen niyet mektubu ile gerçekleşmiştir.

Bahse konu niyet mektubu, 2000 yılı Ağustos ayının sonu itibarı ile Özelleştirme İdaresi Başkanlığına(ÖİB) devredilecek işletmeler portföyüne, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.’ye ait olan bazı fabrikaların dâhil edilmesini taahhüt etmiştir.

Daha önceden Türkşeker’in Bağlı Ortaklığı statüsüne sahip olan Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş. ve Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş.’deki Türkşeker’e ait olan devlet hisseleri de özelleştirme kapsamına dâhil edilmiştir.

2004 yılında Adapazarı Şeker Fabrikası A.Ş. ise S.S. Adapazarı Pancar Ekicileri Kooperatifi tarafından, Kütahya Şeker Fabrikası A.Ş. ise Torunlar Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş. tarafından satın alınmıştır.

Özelleştirme Yüksek Kurulunun(ÖYK) 08 Ekim 2007 tarihli, 2007/57 sayılı kararıyla Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. de bulunan kamu hisselerinin tamamı özelleştirme kapsamında dâhil edilerek ÖİB’ ye devri yapılmıştır.

ÖYK’nın 12 Ağustos 2008 tarihli, 2008/50 sayılı kararıyla Türkşeker, tekrardan özelleştirme kapsamına alınarak portföy grupları şeklinde özelleştirilmesine, Şeker Kurulu tarafından tespit edilecek toplam şeker kotası kapsamında asgari 5 (beş) yıl şeker üretim koşulu getirilmesine yönelik karar alınmıştır. (Tosun ve Arsan, 2016)

Türkşeker'in programa dâhil edilmesini müteakip, ilgili hukuki düzenlemeler ve alınmış olan kararlar kapsamında; ÖİB ve ÖİB için danışmanlık hizmeti sağlayan Konsorsiyum üyelerinin, Türkşeker tarafından temin edilen bilgi, belge ve savunulan yaklaşımları dikkate alarak çalışmalarını devam ettirdikleri gözlenmiştir.

Bahse konu çalışma çerçevesinde düzenlenen strateji belgelerinde mevcut olan tavsiyeler de göz önüne alınarak ortaya konan müşterek görüşler kapsamında; Maliye Bakanlığı, Rekabet Kurumu ve Özelleştirme İdaresi Başkanlığının olurlarıyla, portföy grupları meydana getirilmiştir. Portföy A grubu içinde bulunan Şeker Fabrikaları için 24 Eylül 2008 – 27 Kasım 2008 tarihleri arasında yapılan ihale, teklif alınmaması sebebiyle 28 Kasım 2008'de iptal edilmiştir.

ÖİB tarafından 11 Eylül 2009'da 4046 sayılı Yasa hükümlerinin kapsamında Türkşeker'e ait olan; Kırşehir, Kastamonu, Yozgat, Turhal, Çarşamba ve Çorum Şeker Fabrikaları (Portföy C) portföy grubu olarak bir bütün halde "Satış" metodu "Varlık Satışı" biçiminde uygulanmak yoluyla "Pazarlık Usulü" ile özelleştirilmek amacıyla ihale açılmıştır.

İlgili ihaleyle alakalı olarak Danıştay 13. Dairesi nezdinde Şeker-İş Sendikası'nın başvurusuyla açılmış olan davada, öncelikle bahse konu ihalenin yürütülmesinin durdurulmasına, müteakiben ihale komisyonu tarafından alınan kararın iptaline yönelik karar alınmıştır.

ÖYK'nin 15 Aralık 2014 tarihli, 2014/122 sayılı Kararıyla "ÖYK'nin 20 Aralık 2000 tarihli ve 2000/92 sayılı Kararıyla özelleştirme kapsamına, 12 Ağustos 2008 tarihli ve 2008/50 sayılı Kararıyla özelleştirme programına alınan Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'nin özelleştirme işlemlerinin 31 Aralık 2014 tarihi itibarıyla 2 (iki) sene uzatılmasına" ÖİB'nin 19 Aralık 2014 tarihli 80899123/100/K018/8764 sayılı yazısıyla karar verilmiştir (Türkşeker, 2016).

19.04.2001 tarihli ve 24378 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış olan 4634 sayılı Şeker Kanunuyla kamu tüzel kişiliğine sahip olan Şeker Kurumu 24.12.2017 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 696 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kapatılmış ve uhdesinde bulunan görevleri Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığına devredilmiştir.

Bakanlık tarafından yayınlanan 28.12.2017 tarihli ve 13805938-010.07.01(020)-3347347 sayılı Olur'a bağlı olarak 4634 sayılı Şeker Kanunu kapsamında tespit edilen görevler Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğünce yürütülmeye başlanmıştır (Türk Şeker, 2017).

Bu değişiklikten sonra Türkiye Şeker Fabrikası A.Ş.'ye bağlı 25 fabrikadan 14 fabrikanın (Afyon, Erzurum, Alpullu, Iğın, Bor, Kastamonu, Burdur, Kırşehir, Çorum, Muş, Elbistan, Turhal, Erzincan ve Yozgat Şeker Fabrikaları) özelleştirme sürecine başlanmıştır.

(ÖİB, 2018). Özelleştirme sürecinde hali hazırda 10 fabrikanın (Afyon, Alpullu, Bor, Erzurum, Erzincan, Muş, Çorum, Kırşehir, Turhal ve Elbistan şeker fabrikaları) devri tamamlanmıştır. (Alp, 2018)

- Portföy A: Kars, Erciş, Ağrı, Muş ve Erzurum
- Portföy B: Elazığ, Malatya, Erzincan ve Elbistan
- Portföy C: Kastamonu, Kırşehir, Turhal, Yozgat, Çorum ve Çarşamba
- Portföy D: Bor, Ereğli ve Iğın
- Portföy E: Uşak, Alpullu, Burdur, Afyon ve Susurluk
- Portföy F: Eskişehir ve Ankara

Tablo 3.3. Özelleştirilen Şeker Fabrikaları Satış Fiyatları

FABRİKA	SAT. BEDELİ/TL	SATIN ALAN FİRMA	ÖYK KARARI	DEVİR TARİHİ
Bor	336.000.000	Doğuş Yiyecek ve İçecek Üretim Sanayi Ticaret A.Ş.	04.05.2018 - 2018/49	21.09.2018
Kırşehir	330.000.000	Tutgu Gıda Turizm İnşaat İmalat ithalat ihracat Sanati ve Tic LTDŞ	04.05.2018- 2018/48	25.05.2018
Yozgat	275.000.000	Doğuş Yiyecek ve İçecek Üretim Sanayi Ticaret A.Ş.	04.05.2018- 2018/46	İptal
Çorum	528.000.000	Safi Katı Yakıt Sanayi ve Ticaret A.Ş	04.05.2018- 2018/47	25.06.2018
Iğın	637.000.000	Alteks Tekstil Turizm İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş	09.05.2018- 2018/61	İptal
Turhal	569.000.000	Kayseri Şeker Fabrikası A.Ş	04.05.2018- 2018/45	8.06.2018
Afyon	725.000.000	Doğuş Yiyecek ve İçecek Üretim Sanayi Ticaret A.Ş.	11.05.2018- 2018/63	28.08.2018

Burdur	487.000.000	Erser Grup Tarım Ürünleri San. ve Tic. A.Ş.- Sterk Plast Ltd. Ortak Girişim Grubu	31.05.2018-2018/67	İptal
Elbistan	297.000.000	Mutlucan Tuz Madencilik İnşaat Tur. Otomotiv Pet. Nakliye San. ve Tic. A.Ş.	31.05.2018-2018/65	12.07.2018
Alpullu	150.000.000	Binbirgıda Tarım Ürünleri Sanayi ve Ticaret A.Ş	31.05.2018-2018/66	6.12.2018
Muş	230.200.000	MBD İnşaat Sanayi ve Ticaret A.Ş.-Öz Er-Ka İnşaat Turizm Elektrik Taahhüt Ticaret ve Sanayi A.Ş. O.G.G	31.05.2018-2018/68	16.07.2018
Erzurum/Erzincan	287.000.000	Albayrak Turizm Seyahat İnşaat Ticaret A.Ş	04.06.2018-2018/69	17-18.07.2018
Toplam	3.452.200.000			

Kaynak: Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ – Mayıs 2019.

Tablo 3.3’de görüleceği gibi aktif satış ve devir işlemi tamamlanmış olan 10 adet şeker fabrikasının toplam satış bedeli 3.542 milyar TL’dir.

Bunlar dışında Yozgat, Ilgın ve Burdur şeker fabrikalarının ihaleleri sonuçlanmış olmasına rağmen ihaleyi kazanan firmalar tarafından 3 kez devir alma işlemleri uzatılmıştır.

Devir işlemlerinin tamamlanması için ihaleyi kazanan firmalara tanına ek süre ve son tarih olan 25 Kasım 2018 tarihinde de ilgili firmalar devir işlemlerini tamamlayamadığı için Yozgat, Ilgın ve Burdur şeker fabrikalarının ihalesi iptal edilmiştir.

27 Nisan 2018 tarihine ÖİB tarafından ihaleye açılan Kastamonu Şeker fabrikası için talep edilen 119.600 milyon TL tutarındaki rakam için alıcı çıkmadığı için fabrikanın özelleştirilmesi iptal edilmiştir.

BÖLÜM 4.

TÜRKİYE'NİN ŞEKER İHTİYACI İHRACATI VE İTHALATI

4.1. Toplumun Şeker Kullanımı ve İhtiyacı

Karbonhidratlar basit ve bileşik olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Basit şekerler karbonhidratlardır ve bunların %99,9'unu sakaroz oluşturur. Bunların besin değeri bulunmamaktadır ve yalnızca enerji verirler.

Beyin ve siniri sisteminin enerji ihtiyacı açısından yalnızca karbonhidratlar (glikoz) kullanılmaktadır. Basit şekerler en süratli ve ekonomik şekilde insan vücudu tarafından enerjiye çevrilir. Bu şekerler yoğun enerji harcanması halinde kullanımı gereklidir.

Ancak bu şekerler hızlı bir şekilde kan şekerini yükseltir. Bu yüzden kan şekerini hızlı yükseltmeyen bileşik karbonhidratlar (nişasta, posa) diyabet hastaları açısından daha uygundur. Yiyeceklerde doğal olarak bulunan şeker haricinde günlük olarak dışarıdan alınan (Örnek: Çay şekeri olan sakaroz) vücudun günlük enerji ihtiyacının %10'unu geçmemelidir.

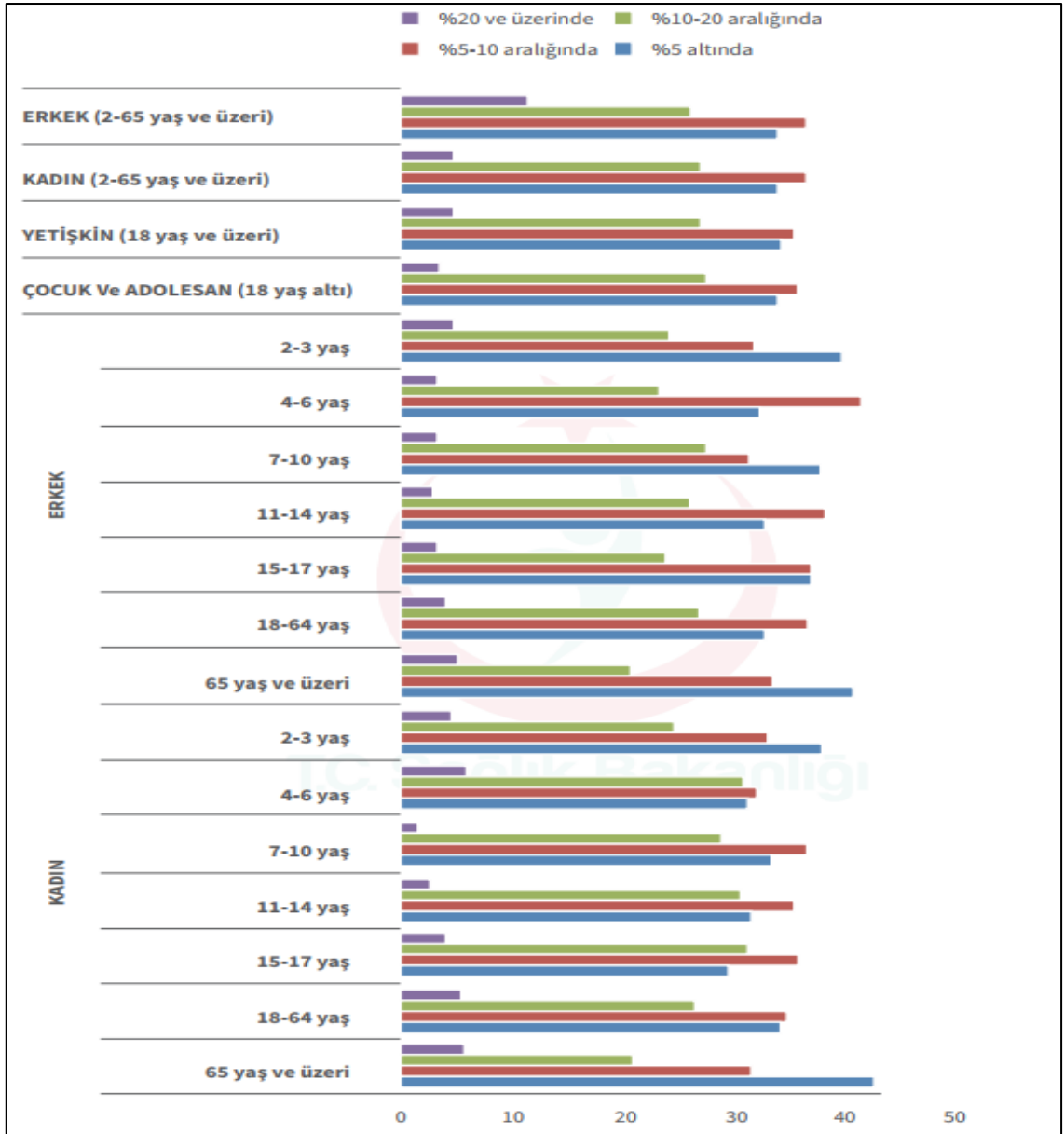
Aşağıdaki şekil 4.1'de görüldüğü gibi ülkemizde günlük enerji ihtiyacı çoğunlukla her yaş grubunda %10 civarında şekerden karşılanmaktadır. Ancak enerji ihtiyacını %20 düzeyinde şekerden karşılama oranının da yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum sağlık açısından bir takım riskleri barındırmaktadır. (Sağlık Bakanlığı, 2016)

Dünya Sağlık Örgütü ise "Sugars intake for adults and children" adında Mart 2015 ayında yayınladığı bildirisinde, sağlık açısından günlük eklenti şeker alımının, günlük enerji gereksiniminin %5'ine kadar düşürülmesini önermektedir.

Burada eklenti şeker yiyeceklere işlemler sonucunda ilave edilen şekerlerdir. Bireyin günlük ortalama enerji ihtiyacı 2000 kalori olarak kabul edildiğinde bahse konu %5’lik oran 25 gram şekerle tekabül ediyor. Bu miktar da 5 küp şekerle karşılık gelmektedir. (Yavuz, 2017)

Bu yüzden özellikle şekerli hazır gıda ürünlerinin azaltılması Dünya Sağlık Örgütü tarafından da önerilen bir husus olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 4.1. Şekerin Günlük Enerji Alımına Etkisi

Kaynak: Sağlık Bakanlığı (2016). Türkiye Beslenme Rehberi 2015 (TÜBER). T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Kurumu, Obezite, Diyabet ve Metabolik Hastalıklar Daire Başkanlığı.

4.1.1. İhtiyaç nüfus ilişkisi

Şeker üretiminde esas belirleyici unsur doğal olarak tüketimdir. Şeker üreten ülkeler incelendiğinde dünyada en çok şeker tüketen ülkelerin yine en büyük üreticiler olduğu görülmektedir.

Tablo 4.1’de 2015-2016 pazarlama yılında dünyada en büyük şeker tüketicisi olan ülkeler sıralanmaktadır. Bu sıralamaya bakıldığında en kalabalık nüfusa sahip ülkelerin en yüksek tüketim rakamlarına sahip olduğu da görülmektedir. (Tosun, 2017)

Tablo 4.1. En büyük şeker tüketicisi ülkeler ve Türkiye, 2015/16 (Milyon Ton)

Ülke	2015/2016	(%)
Hindistan	26.8	15.8
AB	18.7	11.1
Çin	15.8	9.3
ABD	10.8	6.4
Brezilya	10.5	6.2
Rusya	5.9	3.5
Endonezya	5.6	3.3
Pakistan	4.8	2.8
Meksika	4.7	2.8
Türkiye	2.3	1.3
Dünya	169.2	100.0

Kaynak: Tosun, 2017.

Tablo 4.1’de de görüldüğü gibi dünyada en yüksek nüfusa sahip olan Çin ve Hindistan benzer biçimde en yüksek şeker tüketimine sahip olan iki ülkedir. Bahse konu iki ülkenin Dünya şeker tüketiminde içerisinde paylarının sırası ile %15,8 ve %9,3 olduğu görülmektedir.

Dünya şeker tüketimi içerisinde Türkiye'nin payı ise %1,3 olarak gerçekleşmektedir. Şeker tüketiminin Hindistan'da Çin'e nazaran çok daha fazla düzeyde olmasının en kayda değer sebebi Çin ile karşılaştırıldığında diğer tatlandırıcılara ait tüketim rakamlarının daha düşük düzeyde bulunmasıdır. (Türkşeker, 2017)

Tablo 4.2. Ülkelere Göre Nüfus Sıralaması (100 milyon ve üstü ülkeler)

Sıra	Ülke Adı	Nüfusu (Milyon)
1.	Çin Halk Cumhuriyeti	1,386,395
2.	Hindistan	1,339,180
3.	ABD	325,719
4.	Endonezya	263,991
5.	Brezilya	209,288
6.	Pakistan	197,015
7.	Nijerya	190,886
8.	Bangladeş	164,669
9.	Rusya Federasyonu	144,495
10.	Meksika	129,163
11.	Japonya	126,785
12.	Etiyopya	104,957
13.	Filipinler	104,918

Kaynak: Worldbank (2017). Population, total,

https://data.worldbank.org/indicator/sp.pop.totl?year_high_desc=true, Erişim Tarihi: 12.01.2019.

Tablo 4.3'te Türkiye'nin şeker üretim ve tüketim rakamları son beş yılı kapsayacak şekilde gösterilmektedir. Özellikle 2016-2017 pazarlama yılında üretim ile tüketimin aynı düzeyde olduğu görülmektedir.

Son beş yılda ise üretimde %11 düzeyinde bir artış gözlenirken, tüketimde ise yaklaşık %14 düzeyinde bir artış gözlenmektedir. İthalatın son iki yılda %65 düzeyinde arttığı gözlenirken ihracatın ise %66 oranında arttığı bahse konu tablodan anlaşılmaktadır.

Yıl sonu stokları incelendiğinde ise ülke çapında hemen hemen stok kalmadığı üretilen ve ithal edilen tüm şekerlerin aynı yıl tüketildiği anlaşılmaktadır. (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018)

Son beş yılda ise Türkiye’de şeker tüketiminin %25 oranında, bahse konu dönemde Türkiye nüfusununsa %7 civarında arttığı görülmektedir. (TÜİK, 2018) Bu durumda nüfus artışının yanı sıra beslenme alışkanlıklarının değişmesinin de şeker tüketiminde etkili olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3. Türkiye’nin Şeker Üretim ve Tüketim Rakamları (bin ton)

	2012/13	2013/14	2014/15	2015/16	2016/17	Değişim (%)*
Şeker Pancarı Ekim Alanı (1000 da)	2.807	2.913	2.888	2.745	3.224	17,45
Şeker Pancarı Verimi (kg/da)	5.325	5.668	5.824	5.848	6.086	4,07
Şeker Pancarı Üretimi	14.920	16.489	16.743	16.023	19.593	22,28
Şeker Üretimi	2.300	2.300	2.254	2.250	2500	11,11
Şeker Tüketimi	1.998	2.156	2.040	2.200	2500	13,64
Şeker Yılsonu Stokları	157	103	0	10	10	0,00
Şeker İthalatı	5,3	8,86	4,5	169,5	279,8	65,07
Şeker İhracatı	33,3	63,6	15,6	9,8	16,3	66,33
*Verisi elde edilen son iki pazarlama yılında meydana gelen değişim gösterilmektedir						

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı (2018). Şeker Pancarı, Tarım Ürünleri Piyasaları, Temmuz-2018 Raporu, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.

4.1.2. Günümüzde Şeker kullanılmaması ile ilgili görüşler

Şekerin fazla miktarda kullanılması gereksiz enerji alımı nedeniyle şişmanlığa ve obeziteye neden olabilmektedir. Diğer taraftan aşırı şeker tüketimi kalp ve damar hastalıkları, metabolik sendrom, böbrek hastalıkları ve hipertansiyon riskleriyle ilişkilidir. Bu nedenle vücudun ihtiyacından fazla şeker kullanımının zararlı etkileri olabilmektedir. (Sağlık Bakanlığı, 2016)

Şeker tüketimi ve kalp damar hastalıkları, kanser, diyabet ve obezite ilişkisinin var olduğunu savunan ve tespit eden birçok araştırmanın literatürde yapıldığı görülmektedir. (Liu vd., 2000; Johnson vd., 2007; Schernhammer, 2007)

Özellikle çok yüksek miktarlarda şeker tüketiminin hareketsizlik ile birleştiği durumda, karaciğer yağlanması tetikleyebilmekte, bu durum da metabolik sendrom ve insülin direnci adı verilen duruma yol açmakta ve yukarıda ifade edilen hastalıklar baş göstermektedir. (Ouyang vd., 2008)

Diğer taraftan, kronik hastalıklar kadar çok önemsenmekte olmasa da aşırı şeker tüketiminin ağız ve diş sağlığı açısından önemli düzeyde olumsuz sonuçlar doğurduğu da ifade edilmektedir. (Coulter, 2001)

4.1.3. Şekerin insan yapısına için gerekliliğini savunan görüşler

Şekerin makul miktarlarda insan sağlığı ve yaşamının devamı için gerekli olduğu yukarıdaki kısımlarda açıklanmıştır. Özellikle günlük enerji ihtiyacının belirli bir kısmının şeker ile karşılanması hususu yapılan çalışmalarda vurgulanmaktadır. Ancak aşırı miktarlarda şeker kullanımı ile diyabet hastalarının şeker kullanımı konusunda araştırmacıların farklı yaklaşımları olduğu da literatürde görülmektedir.

Kızılaslan (2017) yapay tatlandırıcı şekerlerin glikoz intoleransını tetiklediği, sindirim sistemi yolunda emilmediğini ancak bağırsak mikrobiyotasından trilyonlarca bakteri ile tehlikeli bir etkileşime neden olduğunu, hatta bunların fonksiyonlarını değiştirdiğini, fonksiyonu değişen bağırsak bakterilerinin de içinde buldukları metabolizma üzerinde yıkıcı etkileri olduğunu yapılan araştırmalarda kanıtlandığını ifade etmiştir.

Ancak yazar bahse konu yapay tatlandırıcıların tatlı olmasına karşın şeker içermemesi nedeniyle diş çürümeye neden olmadığını, diyabet hastaları, obezite problemi bulunanlar, sakaroz kullanımlarını düşürmek isteyen bireyler açısından makul alternatifler olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda yapay tatlandırıcıların bazı açılardan faydalı olabileceğine ilişkin bir görüş ortaya çıkmaktadır.

Dizdar (2015) şeker kullanımında doğal pancar şekerinin kullanılmasını savunmaktadır. Özellikle ambalajlı hazır gıdalarda bulunan yapay şekerlerden uzak durulmasını önermektedir.

Bu bağlamda yazar şeker endüstrisinde şeker fabrikalarının insan sağlığı açısından önemine vurgu yapmaktadır. Bu tesislerin görevlerinin yalnızca şeker üretimi ile kısıtlı kalmaması, bunun yanında gerçek ve doğal gıda üretim süreçlerinin diğer alanlarında da etkin olması gerektiği yazar tarafından vurgulanmaktadır.

Arslan ve Şanlıer (2016) aşırı früktoz (meyve şekeri) alımının nonalkolik karaciğer yağlanması, hiperlipidemi, hipertansiyon, gut vb. hastalıklar ile alakalı olabileceğini ifade etmektedir.

Ancak yazarlar bütün früktoz kaynaklarının aynı etkiye sahip olmadığını da belirtmektedir. Özellikle früktozun doğal kaynaklardan alınması halinde zararı olmayabileceği ancak yüksek fruktozlu mısır şurubunu içeren besinlerin tüketiminin ise sağlık açısından riskli olabileceği ifade edilmektedir. Bu noktada sağlık açısından günlük enerji ihtiyacının çoğunlukla sakarozdan karşılanması önemli olduğu görülmektedir.

4.2. Türkiye'nin Şeker İhracat ve İthalatı

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'de şeker ithalatı ve ihracatı çeşitlilik, fiyat değişimleri, ülkeler bazında incelenerek açıklanacaktır.

4.2.1. Türkiye'nin Şeker İhracatı

Ülkemizin 2009-2017 yıllarına ait şeker ihracatı rakamları Tablo 4.4'te verilmiştir.

Tablo 4.4. Türkiye'nin Şeker İhracatı Rakamları

Yıllar	Pancar Şekeri (Bin Ton)	NBŞ (Bin Ton)
2009	5,1	39,6

2010	77,3	88,2
2011	74,2	104,3
2012	33,5	85,5
2013	63,8	106,0
2014	15,9	167,2
2015	9,9	192,8
2016	16,4	193,9
2017	3,8	232,5

Kaynak: Türkşeker, 2018.

Tablo 4.4'te gösterilen pancar şekeri ve NBS'ye ait ihracat rakamlarına, ürünlerin muhteviyatından bulunarak ihraç edilen ve Dahilde İşleme İzin Belgesi (DİİB) ile C şekeri tahsisat belgesine bağlı olarak icra edilen satışlar dahil edilmemiştir.

Türkşeker kurumu kayıtlarına göre; 2016/2017 PY'de ihracat için satılan pancar şekeri (C şekeri) miktarı 56 bin tondur. Bu miktarın 54 bin tonu C şekeri tahsisat belgesine bağlı olarak satılmıştır. 2016/2017 PY'de ihraç edilen toplam 319 bin ton NBS'nin (C şekeri) 25 bin tonunun doğrudan, 294 bin tonunun ise DİİB kapsamında ihracatı yapılmıştır.

4.2.1.1. İhracat Türleri

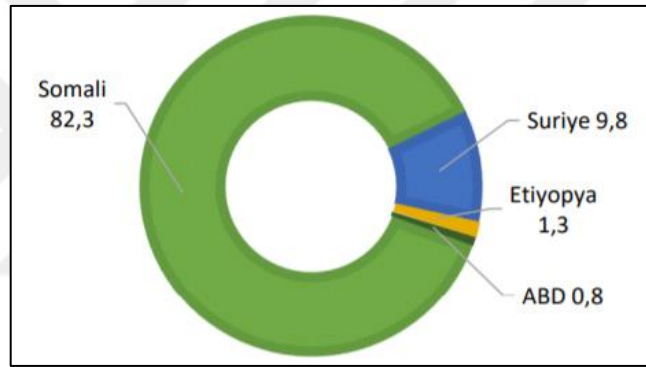
Türkiye'nin şeker ihracatında pancar şekeri ve NBS türlerinin ihraç edildiği Tablo 4.4'de görülmektedir. İhracat yapılarak diğer ülkelere 2017 yılında satılan şekerin yaklaşık %1,5'inin şeker pancarı şekeri olduğu görülürken % 98,5'inin ise NBS olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4'te görüldüğü üzere 2017 yılında 232,5 bin ton NBS ihraç edilirken, diğer taraftan yaklaşık 4 bin ton şeker pancarı şekeri ihraç edilmiştir. (Türkşeker, 2018) 2017 yılında ülkemizden dışarıya yapılan şekerli ürün ihracatında en büyük payı %44 oran ile sakızlı ve jöleli şekerlik mamullerinin aldığı görülmektedir. (Bloomberght, 2018)

4.2.1.2. Ülke Çeşitliliği

Türkiye'nin şeker ihracatında Şekil 4.2'de görüldüğü üzere %82 ile Somali en büyük paya sahiptir. Somali'yi takiben Suriye ve Etiyopya'nın önemli bir orana sahip olduğu görülmektedir. (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018)

Şekil 4.2. Türkiye'nin Şeker İhracatında Öne Çıkan Ülkeler (2017, %)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018.

4.1.1.3. Fiyat Farklılıkları

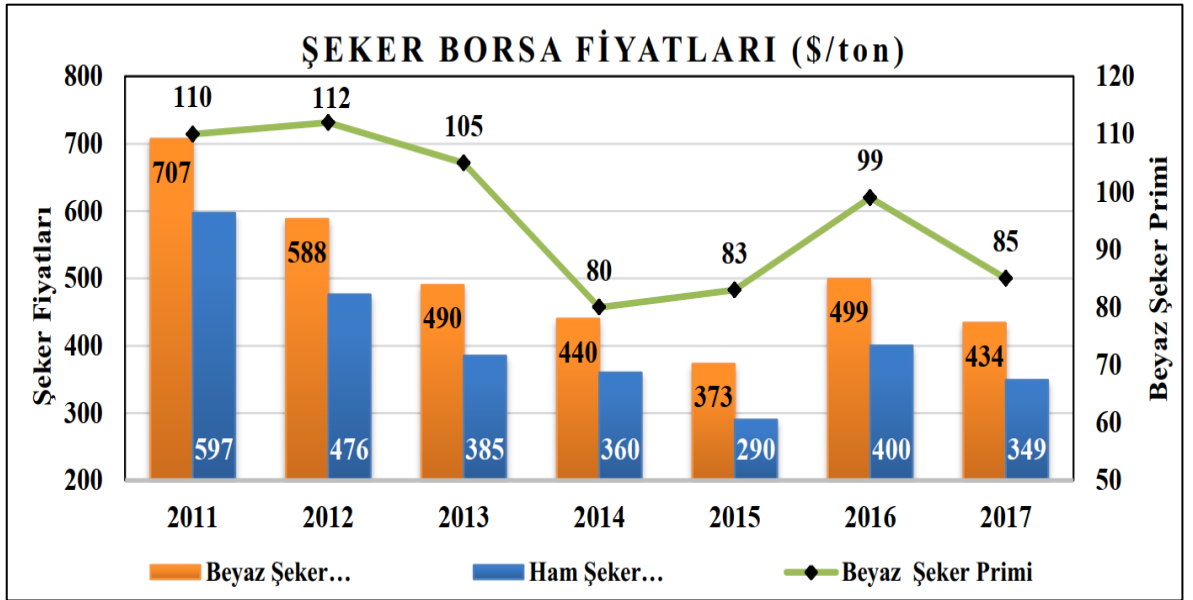
Uluslararası düzeyde şeker ticareti dünya borsa fiyatlarının esas alınmasıyla icra edilmektedir. Ham şekerin uluslararası borsası New York'ta, beyaz şekerin uluslararası borsası ise Londra'dır.

Dünya şeker fiyatlarının belirlenmesinde en etkili role, toplam üretimin takriben %80'inde ve ihracatın neredeyse tamamından pay alan kamış şekerinin sahip olduğu görülmektedir. Uluslararası şeker fiyatlarının oluşmasında esas belirleyici unsur arz ve talep durumudur. Borsa spekülasyonları, petrol ve emtia fiyatlarında yaşanan değişimler, ülkelerin ticaret ve enerji politikaları, taşımacılık maliyetleri üzerinde önemli rol oynayan navlun bedelleri, döviz kuru endeksindeki dalgalanmalar, faiz

oranları ve enflasyon rakamları, politik ve ekonomik krizler gibi bir takım harici unsurlarında fiyatlar üstünde sürekli olarak artan biçimde rol oynadığı görülmektedir.

Ayrıca arz ve talebe göre değişebilen stok seviyelerinin de fiyatlar üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Beyaz ve ham şeker fiyatları ile beyaz şeker primine ait son 7 yılı kapsayan veriler Şekil 4.3'te görülmektedir.

Uluslararası şeker ticaretinde ham şekerin işlenmesi sonucunda beyaz şekerin elde edilmesinin maliyetinin hesaplanmasında beyaz şeker priminden (beyaz ve ham şeker fiyat farkı)istifade edilmektedir. (Türkşeker, 2018)

Şekil 4.3. Yıllara Göre Dünyada Şekerin Borsa Fiyatları

Dünya şeker arz talep dengesinde arka arkaya meydana gelen arz açıkları sebebiyle artış gösteren fiyatların 2011 yılında Temmuz ayı itibariyle gün bazında 876 \$/ton ile tarihteki en yüksek fiyata ulaşmış, fakat bahse konu tarih sonrasında fiyatların artışına bir yanıt olarak genişleyen ekim alanları ve olumlu hava şartlarıyla beraber yükselen üretim rakamları sonucunda 2012-2015 yılları arasında sürekli bir düşüş gözlenmiş,

2015'te son 6 senenin en düşük düzeyine (373 \$/ton) düşmüştür. 2011 ortalaması 707 \$/ton düzeyinde gerçekleşen dünya şeker borsası fiyatları, 2017 ortalaması ise 434 \$/ton düzeyinde gerçekleştiği gözlenmiştir. (Türkşeker, 2018)

2016 ve 2017 senelerinde ise üretim açığı sebebi ile dünya şeker borsa fiyatlarının tekrar toparlandığı görülse de bilhassa 2017 yılının sonu itibari ile 2017/18 pazarlama yılında uluslararası şeker arzının asgari 5 milyon ton fazla verme ihtimali nedeniyle fiyatlar düşme eğilimi göstermiştir.

Şeker arz ve talep dengesinde açık verilen iki periyottan (2015/16-2016/17 PY) sonra, petrol fiyatlarında yaşanan düşüş sonucunda biyoetanol tüketiminin azalması, bununla ilişkili olarak da kamışın etanol maddesini ikame edecek şekilde şeker üretimi kapsamında kullanılması neticesinde şeker arzında artış yaşanması, şeker üretim kotalarının Avrupa Birliğinde kaldırılmasını müteakip şeker üretimi ve ihracatında artış umudu ve dolar karşısında Brezilya para biriminin değerini yitirmesi fiyat düşüşünün başlıca etkenlerini oluşturmuştur.

Nihai olarak 2018 yılı Ocak ayı itibariyle dünya beyaz şeker borsası fiyatları ortalaması 371 \$/ton düzeyinde gerçekleştiği görülmektedir. (Türkşeker, 2018)

4.2.2. Türkiye'nin Şeker İthalatı

Ülkemizde gerçekleştirilen pancar şekeri ve NBS İthalatına ait veriler Tablo 4.5'te gösterilmektedir. Yurtiçi tüketim maksatlı olarak ülkemize pancar şekeri ithalatı yapılmamaktadır.

Bahse konu tabloda ayrıca 2017'de ithal edilen pancar şekeri yurtiçinde üretimi yapılmayan özel maksatlı (laboratuvar, ilaç, vb.) şekerlerle, dâhilde işleme vb. uygulamalar çerçevesinde ithal edilen şekerlerdir. (Türkşeker, 2018)

Tablo 4.5. Türkiye'nin Şeker İthalatı Rakamları

Yıllar	Pancar Şekeri (Bin Ton)	NBS (Bin Ton)
2009	4,4	8,3
2010	4,2	8,9

2011	4,7	11,0
2012	5,5	11,2
2013	9,0	13,2
2014	4,6	15,7
2015	169,7*	32,4
2016	279,9**	57,1
2017	229,8***	28,9
<p>*: Bahse konu miktarın 165,9 bin ton kadarı DİR çerçevesinde ihracata konu şekerli ürünler içeriğinde bulunan şeker karşılık olarak ithal edilmiş olan şekerdir. Diğer taraftan geriye kalan 3,8 bin ton şeker ise yurtiçinde üretimi yapılmayan özel maksatlı (laboratuvar, ilaç vb.) şekerlerdir.</p> <p>** : Bu miktarın 240 bin ton kadarı DİR çerçevesinde ihracata konu şekerli ürünler içeriğinde bulunan şeker karşılık olarak ithal edilen şekerdir. Diğer taraftan 39,5 bin tonu ise doğrudan ithalat lisansı ile gerçekleştirilen şeker ithalatıdır. Bundan da geriye kalan 0,4 bin ton şeker ise yurtiçinde üretimi yapılmayan özel maksatlı (laboratuvar, ilaç vb.) şekerlerdir.</p> <p>***: Bahse konu miktarın 227,8 bin ton kadarı DİR çerçevesinde ihracata konu şekerli ürünler içeriğinde bulunan şeker karşılık olarak ithal edilen şekerdir. Diğer taraftan geriye kalan 2 bin ton şeker ise yurtiçinde üretimi yapılmayan özel maksatlı (laboratuvar, ilaç vb.) şekerlerdir.</p>		

Kaynak: Türkşeker, 2018.

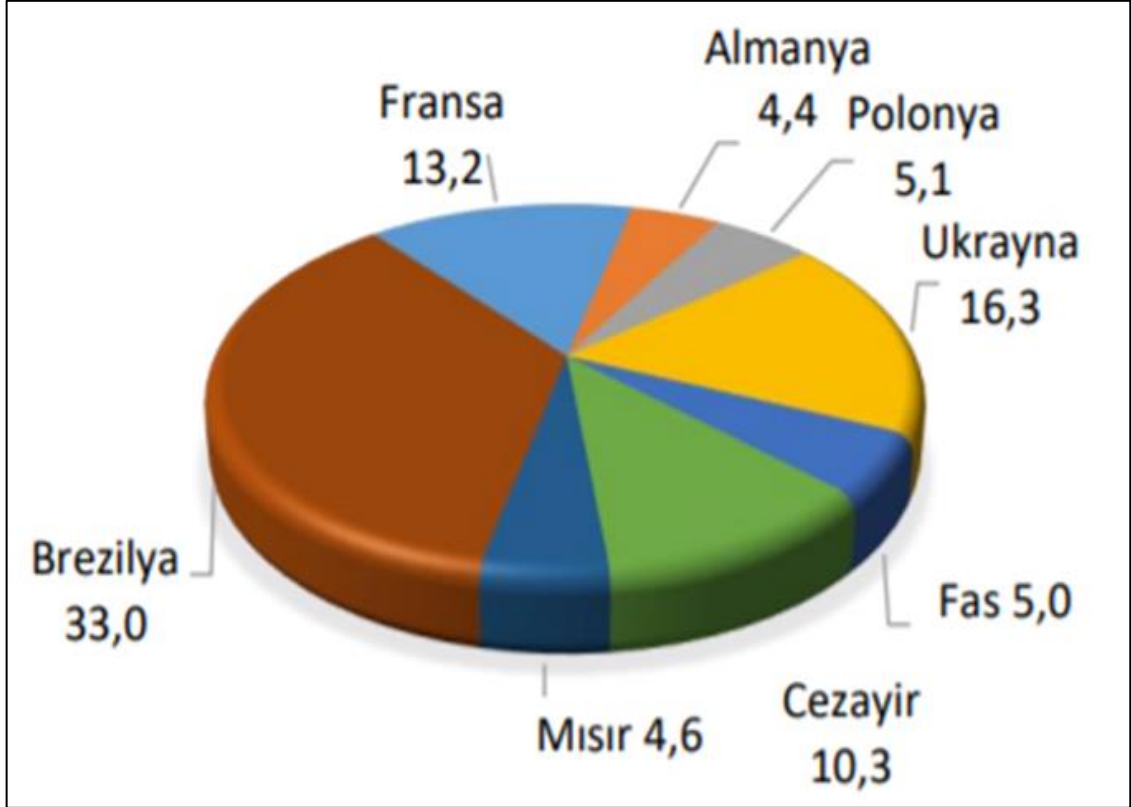
4.2.2.1. İthalat Türleri

Türkiye'nin şeker ithalatında pancar şekeri ve NBŞ türlerinin alındığı Tablo 3.4'te görülmektedir. İthalat ile ülkemize 2017 yılında alınan şekerin yaklaşık %11'inin NBŞ olduğu görülürken, % 89'unun ise pancar şekeri olduğu görülmektedir. 2017 yılında yapılan şeker pancarı kökenli 230 bin ton şekerin 227,8 bin tonunun çoğunluğunun mamul ürünler içerisinde ithal edildiği bilinmektedir. Yalnızca 2 bin ton şeker ise ülkemizde üretimi yapılamayan ve laboratuvarlarda kullanılan şekerlerdir. (Türkşeker, 2018)

4.2.2.2. Ülke Çeşitliliği

Türkiye'nin şeker ithalatında Şekil 4.4'te de görüldüğü gibi dünyanın en büyük üreticisi olan Brezilya %33 ile önemli bir paya sahiptir. Brezilya'dan sonra sırasıyla Ukrayna ve Fransa ön plana çıkmaktadır. (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018)

Şekil 4.4. Türkiye'nin Şeker İthalatında Ülke Çeşitliliği (2017, %)

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018.

4.3. Şeker Üretimi ve İhracatının Ekonomiye Katkısı

Ülkemizde şeker pancarı tarımı ve şeker endüstrisinin, sektörün ileri bağlantı özelliği ve sağladığı katma değeriyle günümüzde Türkiye'de yaklaşık 10 milyon kişiyi doğrudan veya dolaylı biçimde etkilediği görülmektedir.

Muhtelif yollardan, ilaç, hayvancılık, et, süt ve taşımacılık vb. çeşitli sektörler şeker endüstrisiyle iç içe geçmiş halde çalışmaktadır. Pancar tarımının önemi ve değerinin, yalnızca ekonomik açıdan sağladığı yüksek katma değer ile sınırlı olduğunu düşünmek

oldukça büyük bir eksiklik. Çiftçinin toprağa bağlanmasını sağlayarak iç göçte dengede kalınmasına neden olan bir tarımsal aktivite olan pancar tarımı, diğer taraftan, çiftçilerin endüstriyle bütünleşmesi ve entegre halde çalışması açısından çok önemlidir. (Gök, 2011)

Şeker pancarı tarımı sonucunda ülkemizin ekonomisine sağlanmakta olan katkıların aşağıdaki gibi özetlenmesi mümkündür (Tosun, 2016):

- i. Şeker pancarı güneş enerjisinden azami düzeyde istifade ettiği görülür. Hava, su ve güneşten sağladığı enerjiyi bünyesinde meydana gelen fiziksel ve kimyasal etkileşimler ile şekere çevirir. Bu bağlamda şeker en önemli enerji kaynaklarından biridir.
- ii. Şeker pancarı köklerinden hayvanların beslenmesi kapsamında istifade edilen kullanılan ve çok değerli bir protein özelliği taşıyan küspe ve melasından ise biyo-yakıt üretilebilmektedir
- iii. Türkiye’de tüketilmekte olan toplam gübre miktarının yaklaşık %10’u şeker pancarı tarımı için kullanılmaktadır.
- iv. Pancarın ekili olduğu bir dekarın fotosentez vasıtasıyla havaya bıraktığı oksijen, 6 kişinin bir yıl içinde tükettiği oksijene eşdeğerdir, bu değer ile şeker pancarı bitkisi, 1 da’lık ormanlık alanın ürettiğinden 3 kat daha fazla oksijeni üretebilmektedir. Bundan dolayı şeker pancarı bitkisi iyi bir çevre dostudur ve tarımının yapılması zorunlu hale gelen önemli bir sanayi bitkisidir.
- v. Bir dekarlık şeker pancarı ekili alan, yaklaşık 10 işgücü istihdam sağlayabilmektedir. Senede takriben 350 bin ailenin şeker pancarı tarımıyla iştiğal ettiği ve şeker fabrikalarında da 25 bin kişinin çalıştığı bilinmektedir.
- vi. Şeker pancarı endüstriyel bitkiler içerisinde sağladığı katma değer açısından ikinci sıradadır.

- vii. Şeker pancarından sonra aynı alanda ekilen hububatın verimliliğini %17 düzeyinde artırmaktadır (Şiray,1990)
- viii. Senede takriben 25 milyon tonluk taşımacılık potansiyeli sağlayarak, taşımacılık sektörü açısından önemli bir pazar meydana getirmektedir.
- ix. Şeker pancarı tarımı açısından gerekli olan sulama suyunun arayışlarına ön ayak olarak yeraltı ve yerüstü su kaynaklarının ortaya çıkmasına ve kullanım oranlarının artırılmasına fırsat tanımaktadır.
- x. Şeker pancarı tarımı sayesinde çiftçiler mekanizasyon, gübre ve tarım ilacı gibi bir takım unsurların kullanımını öğrenmekte, çiftçilere ve ailesine istihdam ve gelir sağlamakta ve bu sayede kırsal kesimin kalkınması konusunda kayda değer bir rol oynamaktadır.
- xi. Üretilen pancar; en başta tarım aletleri ve makinaları olmak üzere çeşitli sanayi dallarının gelişimine katkı sağlamaktadır.
- xii. Şeker pancarı tarımı ciddi seviyede katma değer getirisi sağlamaktadır.
- xiii. Alkol üretiminde faydalanılan etil alkol şeker pancarının melasından sağlanır. Aynı zamanda melas maya sanayisinde kullanılan temel bir hammaddedir
- xiv. Şeker pancarı tarımı, göçün önüne geçilmesi, bölgelerarası gelişmişlik düzeyi farkının azaltılması ve kırsal kesimin kalkınması kapsamında kayda değer bir role sahiptir.
- xv. Günümüzde öne çıkan yenilenebilir enerji kaynağı olan biyo-etanolün de en verimli hammaddelerin biri de şeker pancarıdır.

4.4. Türkiye’de Şeker İhracatında Yaşanan Sorunlar

Şeker, bir tarım endüstrisi ürünü olarak dünyada en çok devlet müdahalesine maruz kalan ürünlerden biri olarak ön plana çıkmaktadır.

Dünya ticareti tarife kotaları, üretim kotaları, yüksek korumalar ve tercihli ticaret anlaşmaları gibi unsurlar ile kısıtlanabilmektedir. Küresel ticarete bilhassa son 25-30 senedir yaşanan gelişme ve değişimler, şekerin diğer tarımsal ürünler ile ve petrol piyasaları ile etkileşimine sebep olduğu görülmüştür.

Bir taraftan mısır ve diğer bazı tarım ürünlerinden üretilen NBS’nin, kamış ve pancar şekeri ile rekabeti artmış, diğer taraftan etanolden yakıt olarak istifade edilmesi şeker ve petrol fiyatlarının birbirinden etkilenmesine neden olmuştur.

Ülkemizde şeker sektörüne devletin müdahalesi, dünya genelinde diğer ülkelerde yapılan müdahalelerden çok farklılık arz etmemektedir. 2001’de uygulanmaya başlanılan yapısal uyum politikalarının çerçevesinde şeker politikalarının da değişime uğramak durumunda olmuştur. 2001’de yürürlüğe girmiş olan 4634 sayılı Şeker Kanunuyla piyasanın kontrolü daha sıkı hale getirilmiştir.

Ülkemizin şeker sektörünün ve şekerin iç piyasasının büyük bir değişim içinde olduğu görülmektedir. Dünya çapında yaşanmakta olan küreselleşme süreci, getirdiği bir takım faydaların yansıra başka bir takım dezavantajları da barındırabilmektedir. (Türkşeker, 2017)

Dünya borsalarına egemen durumda bulunan düşük maliyetli kamıştan üretilen şeker sebebiyle, ülkemizde üretilen yerli şekerin ithal şekerle rekabet etme imkânı bulunmamaktadır. Diğer taraftan yerli üretimin tercih edilmesinin sağlanmasına yönelik ithalatta belirlenen koruma oranlarının çok büyük bir önemi mevcuttur.

Neredeyse hiçbir ülkede borsa fiyatları üzerinden şeker tüketimi yapılmamasına karşın, Dünya borsa fiyatları ile ilişkili olarak ithal maliyeti değişiklik arz ettiğinden ve tarife oranları CIF fiyat (mal bedeli+ navlun+sigorta dâhil olmak üzere alıcının

limanında gemiden teslimat) üstünden uygulanmakta olduğundan, iç piyasada ithal şekerin rekabet gücü borsa fiyatlarına bağlı olarak etkilenebilmektedir.

Pancar şekerinin ihraç edilmesi halinde de, iç piyasadaki fiyatlarla karşılaştırıldığında daha düşük durumda olan Dünya fiyatlarıyla, iç fiyatlardaki farkın sübvans edilmesinin gerekli olduğu görülmektedir.

Türkiye'nin, şeker sektörü bağlamında dünya ticaretinde yaşanan gelişmeleri izleyerek tedbirli ve temkinli bir yaklaşımı devam ettirmesi gereklidir.

Türkiye'nin yakın çevresinde kayda değer düzeylerde şeker ithal etmekte olan ülkelerin varlığı ülkemiz açısından bir fırsat teşkil etmektedir. Dünya Borsa fiyatlarının, üretim maliyetleri ile kıyaslandığında çok düşük düzeylere sahip olması ve ülkemizde ağırlıklı biçimde şeker pancarından şeker üretimi yapılması, sektörün küresel rekabet açısından en güçsüz tarafıdır.

Diğer taraftan bu çalışmada ifade edilen ihracat sorunları ve yaşanan engeller sebebiyle sahip olunan pancar üretim potansiyelinin ve toplam şeker üretimi kapasitesinin yalnızca yarısından istifade edilebilmektedir. (Türkşeker, 2017)

Bu kapasitenin doğru fiyatlandırma politikaları ile artırılmasıyla aşağıdaki listede yer alan ve şeker ithalat eden ülkelere ticari olarak büyük oranda faydalanabilir ve şekerin ihracatta oynadığı rolde ciddi oranda artış yakalanabilir.

Potansiyel Pazarlar (Şeker İthalatçıları)

Sıra	İthalatçı	Şeker İhracatı (USD)	Oran %
1.	Endonezya	1.8 Milyar	7,7%
2.	ABD	1.7 Milyar	7,2%
3.	Çin	1.0 Milyar	4,4%
4.	Malezya	736 Milyon	3,2%
5.	İtalya	717 Milyon	3,1%
6.	Cezayir	688 Milyon	3,0%
7.	Güney Kore	659 Milyon	2,8%
8.	Birleşik Arap Emirlikleri	596 Milyon	2,6%
9.	Hindistan	578 Milyon	2,5%
10.	Bangladeş	559 Milyon	2,4%

Kaynak: International Trade Centre, Trade Map. Nisan 18, 2019

BÖLÜM 5.

YÖNTEM VE BULGULAR

5.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; çeşitli ekonomik verilerden hareketle ülkemizde şeker ihracatı sorunlarını incelemek ve söz konusu sorun alanlarına yönelik olarak çözüm önerilerinin sunulmasıdır.

5.2. Araştırmanın Modeli

Araştırmada geçmiş dönemlerde veya günümüzde mevcut olan bir durumun değiştirilmeden betimlenmesini amaçlayan ve iki veya daha fazla değişkenin aralarındaki ilişkinin belirlenmesini hedefleyen ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. (Karasar, 2013:81)

5.3. Araştırma Veri Seti

Araştırma kapsamında şeker ihracatına etki edebileceği değerlendirilen 1998-2018 dönemine ait aşağıda belirtilen 13 adet veriden istifade edilmiş olup, tüm veriler yıllık dönemler şeklinde analize dâhil edilmiştir:

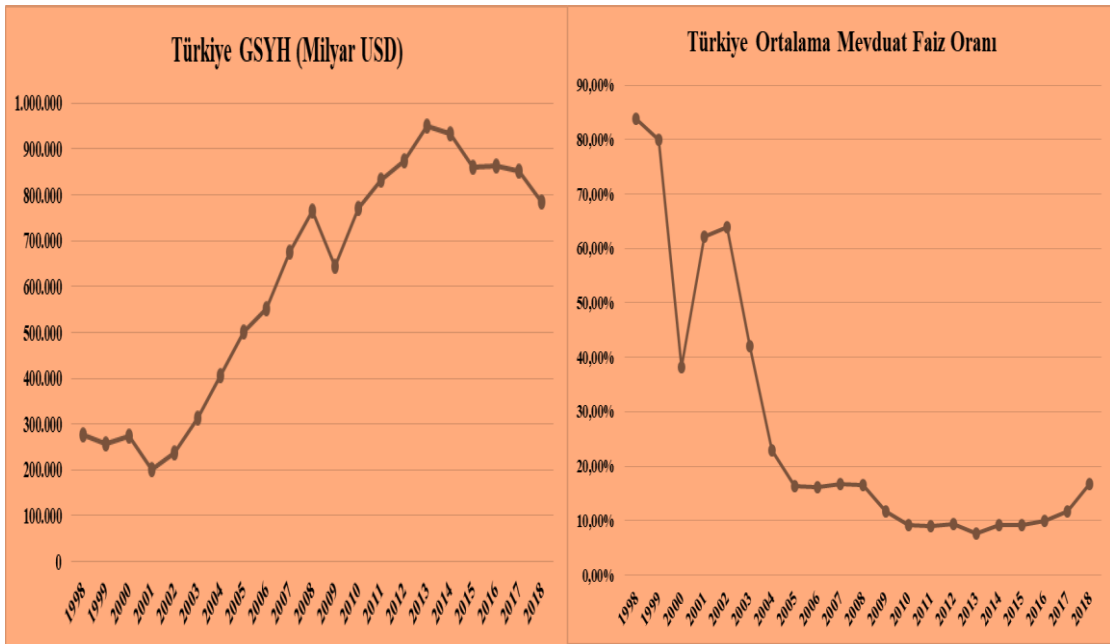
- i. Türkiye Şeker Fiyatı (Ton/USD),
- ii. Dünya Şeker Fiyatı (Ton/USD),
- iii. Türkiye GSYH (Milyar USD),
- iv. Türkiye Şeker Üretimi (Ton),
- v. Türkiye Şeker İhracatı (Ton),
- vi. Türkiye Şeker İthalatı (Ton),

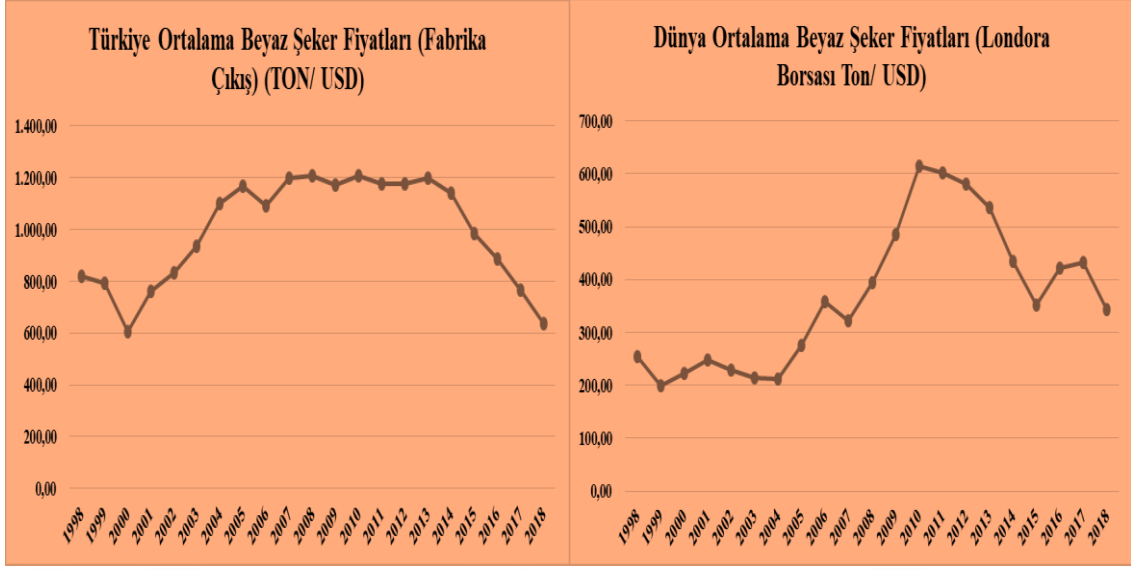
- vii. Türkiye Şeker Üretim Alanı (Dekar),
- viii. Pancar Üretim Çiftçi Sayısı,
- ix. Türkiye Pancar Üretim Alanı (Dekar),
- x. Türkiye Şeker Üretim Verimlilik
- xi. İstihdam
- xii. Türkiye Nüfusu
- xiii. Dünya Nüfusu.

Araştırma verilerinin toplanması sürecinde konuya dair ilgili literatür incelenmiş ve araştırma verileri güvenilir olarak değerlendirilen; TÜİK, Dünya Bankası, Pankobirlik, T.Ş.F.A.Ş., Türkşeker, TRADEMAP ve www.investing.com internet adresinden derlenmiştir.

Veri setinde bulunan verilerin 1998-2018 yılları arasındaki değişimlerine ilişkin grafikler aşağıda gösterilmektedir. Ayrıca verilere ilişkin tanımsal istatistikler Tablo 5.1’de paylaşılmıştır.

Şekil 5.1. Türkiye GSYH, Ortalama faiz oranları, Türkiye ve Dünya’da Şeker Fiyatları

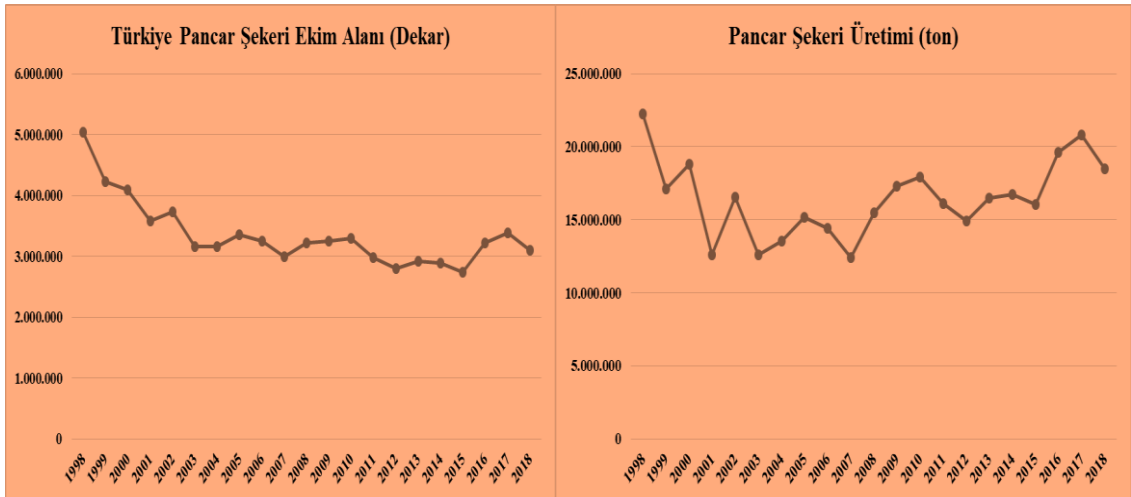

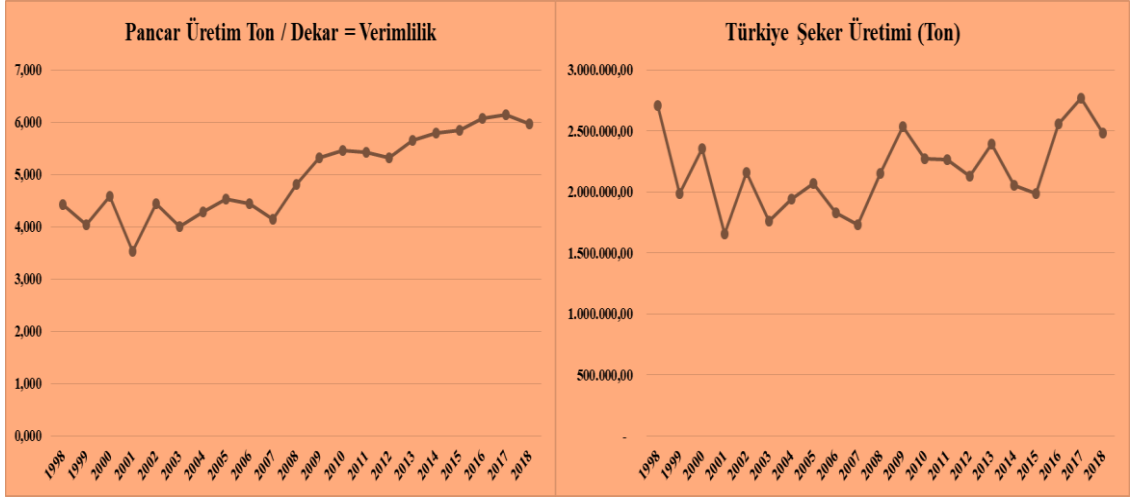

Şekil 5.1’de Türkiye’nin 1998-2018 yılları arasındaki GSYH değişimi, ortalama faiz oranları ile ortalama beyaz şeker fiyatları verilmiştir. Ayrıca dünya ortalama beyaz şeker fiyatları da aynı grup içerisinde ifade edilmiştir.

Veriler incelendiğinde Türkiye’de fabrika çıkışı şeker fiyatlarının dünya borsa fiyatı ortalamasının daima üzerinde olduğu görülmektedir. Diğer taraftan GSYH’de yaşanan yükselmeye rağmen, Türkiye ortalama beyaz şeker fiyatlarının ise belirli bir yükselmeden sonra 2000’li yıllardaki fiyatlara düştüğü de görülmektedir.

Şekil 5.2. Şeker üretimi verileri

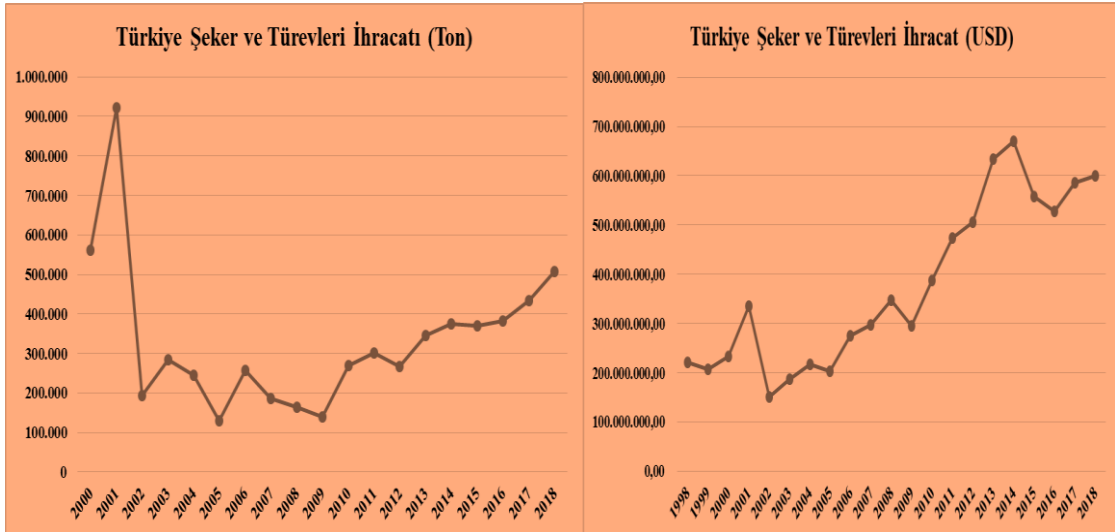

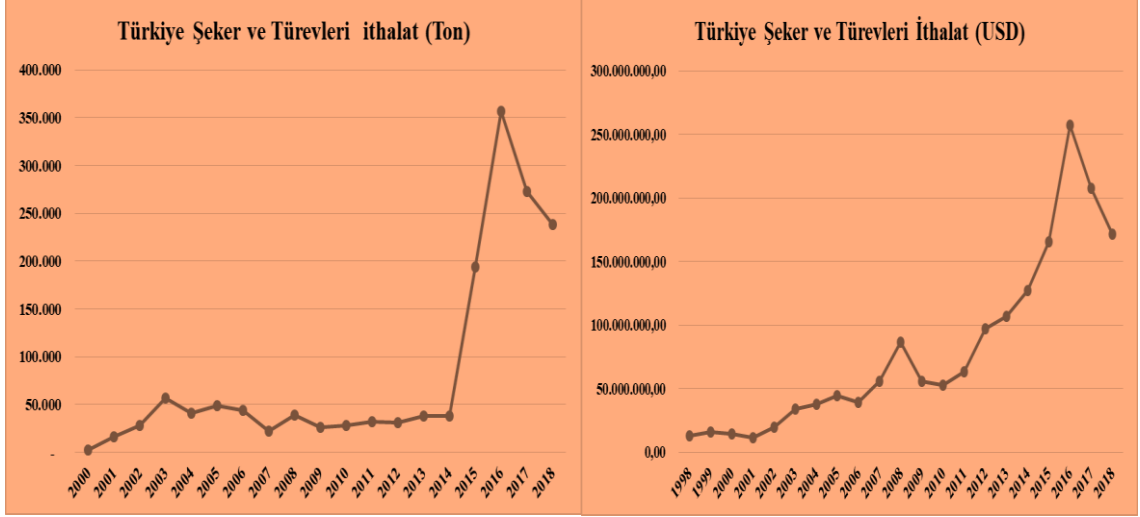

Şekil 5.2’de Türkiye’de şeker üretim verileri gösterilmektedir. Buna göre yıllara bağlı olarak ekili alanların azaldığı, ancak verimliliğin yükseldiği görülmektedir. Bu yüzden ekili alanlar giderek azalsa da üretim düzeylerinin dalgalanmalar yaşansa da 2000’li yılların başındaki miktarlar ile aynı kaldığı görülmektedir.

Şekil 5.3’te ise Türkiye’nin şeker ve türev ürünlerinin ithalat ve ihracat rakamlarının yıllara göre değişimi gösterilmiştir.

Şekil 5.3. Türkiye şeker ihracat ve ithalat verileri (ton ve USD cinsinden)

Şekil 5.3 incelendiğinde ülkemizin şeker ve türevleri ihracatının miktar olarak özellikle 2001-2009 yılları arasında yüksek düzeyde azaldığı görülse de fiyatlar açısından ihracat rakamlarının tam tersine giderek arttığı görülmektedir.

Nitekim bahse konu yıllarda gerek ülkemizde ve gerekse dünyada şeker fiyatlarının yükselmesinin etkili olduğu değerlendirilmektedir.

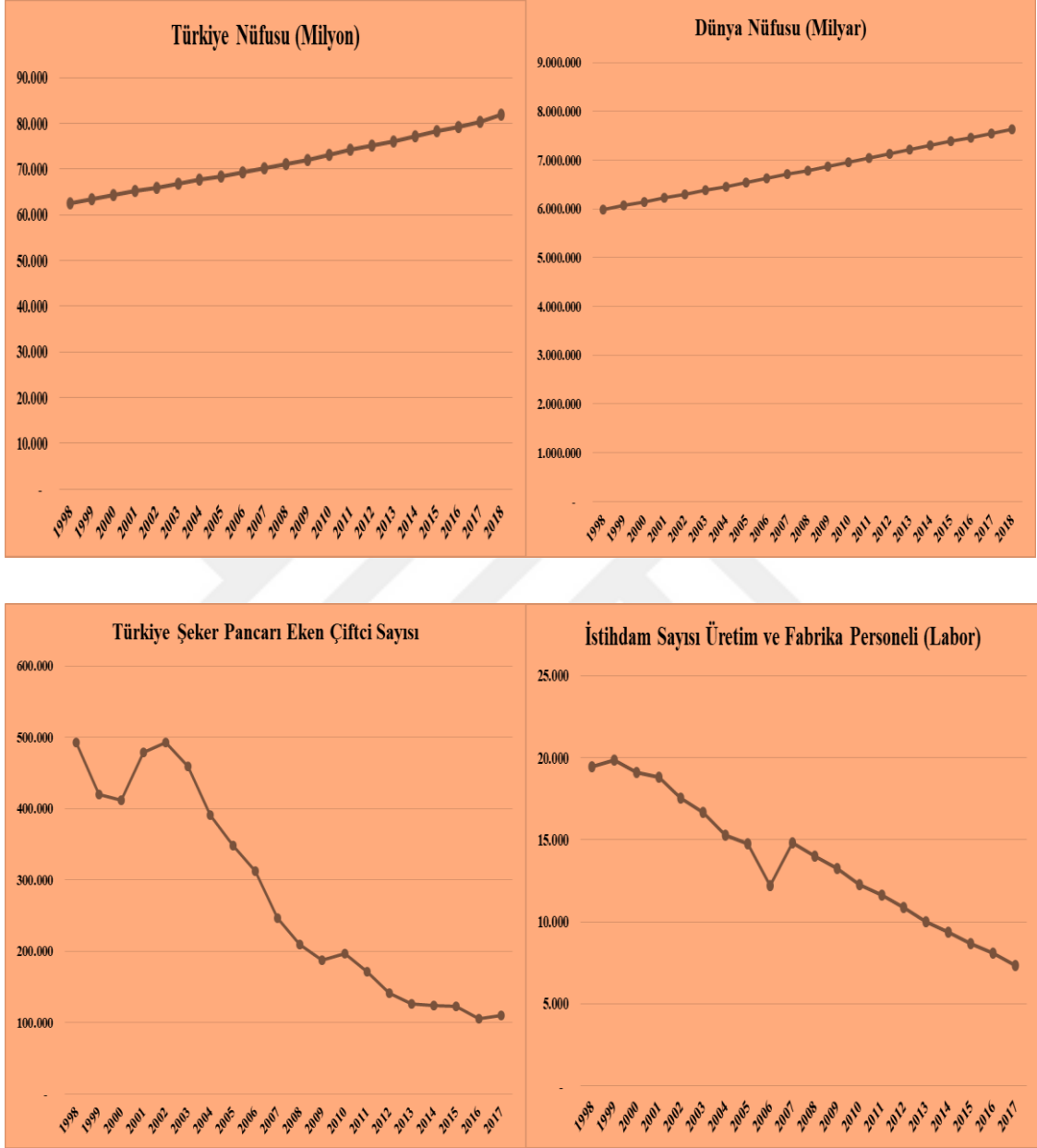
Şeker ithalat verileri incelendiğinde ithalat miktarlarının 2000-2014 yılları arasında hemen hemen sabit kaldığı, 2014 yılından itibaren ise çok yüksek düzeyde artış yaşandığı görülmektedir.

İthalat rakamlarının da 2000'li yılların başından itibaren dünya şeker fiyatlarının yükselmesine bağlı olarak arttığı görülmektedir.

Şekil 5.4'te ise Türkiye ve dünya nüfusu, ülkemizde şeker pancarı eken çiftçi sayısı ve şeker üretim tesislerindeki istihdam sayısı verileri paylaşılmıştır.

Ülkemizde ve dünyada nüfusun ve şeker tüketiminin artmasına rağmen, pancar şekeri eken çiftçi ve şeker üretim tesislerinde çalışan sayılarının düştüğü görülmektedir.

Şekil 5.4. Türkiye ve Dünya Nüfusu, Türkiye’de Şeker Pancarı Eken Çiftçi Sayısı, Şeker Fabrikaları İstihdam Sayıları

Tablo 5.1. Verilere Yönelik Tanımsal İstatistik Bilgiler

YIL	MAX	MİN	ORT	MEDYAN	STD SAP.	EĞİKLİK	BASIKLIK
Türkiye GSYH (Milyar USD)	950579,00	200252,00	610518,57	675770,00	265898,61	-0,34	-1,56
Türkiye Ortalama Beyaz Şeker Fiyatları (Fabrika Çıkış) (TON/USD)	1208,48	604,90	992,55	1091,79	205,26	-0,51	-1,22
Dünya Ortalama Beyaz Şeker Fiyatları (Londora Borsası Ton/USD)	614,70	200,48	368,31	351,30	136,21	0,49	-0,95
Türkiye Pancar Şekeri Ekim Alanı (Dekar)	5044930,00	2744873,00	3352950,76	3224477,00	544844,29	1,81	3,76
Pancar Şekeri Üretimi (ton)	22282539,00	12414715,00	16451280,81	16488590,00	2641706,29	0,36	-0,09
Pancar Üretim Ton / Dekar = Verimlilik	6,14	3,52	4,96	4,81	0,79	-0,02	-1,29
Türkiye Şeker Üretimi (Ton)	2770000,00	1652364,00	2180259,81	2151615,00	317968,34	0,19	-0,74
İstihdam sayısı Üretim ve Fabrika personeli(Labor)	19856,00	7360,00	13698,70	13628,00	3980,28	0,07	-1,16
Türkiye Şeker ve Türevleri İhracatı (Ton)	920922,00	129929,00	333446,95	285174,00	185163,70	1,89	4,86
Türkiye Şeker ve Türevleri İhracat (USD)	669764958,00	149956477,00	376396564,00	335472632,00	168813704,10	0,38	-1,38
Türkiye Şeker ve Türevleri İthalat (Ton)	356592,00	2400,00	81758,74	37945,00	102109,47	1,80	2,09
Türkiye Şeker ve Türevleri İthalat (USD)	257189494,00	11671905,00	79950729,24	55918603,00	69564620,85	1,22	0,77
Türkiye Nüfusu (Milyon)	82003,00	62464,00	71539,19	71052,00	5896,90	0,17	-1,12
Dünya Nüfusu (Milyar)	7632819,33	5988846,10	6799013,76	6789771,25	512778,06	0,04	-1,22
Türkiye Şeker Pancarı Eken Çiftçi Sayısı	492495,00	105460,00	277357,95	227956,00	145336,53	0,30	-1,62
Türkiye Ortalama Mevduat Faiz Oranı	0,84	0,08	0,27	0,16	0,25	1,40	0,61

5.4. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma verileri SPSS 24.0 programı kullanılarak analiz edilmiş ve anlamlılık düzeyi $p=0,05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırma kapsamında bağımlı ve bağımsız değişkenler arasındaki ilişki regresyon analizi ile incelenmiştir.

İstatiksel olarak iki değişken arasındaki ilişki, bu değişkenlerin değerlerinin karşılıklı şekilde değişimini ifade etmektedir. Bağımsız değişken(ler)in değeri değiştiğinde bağımlı değişkenin de değeri buna bağlı olarak değişim gösteriyorsa, söz konusu iki değişkenin aralarında ilişki olduğu söylenebilir.

Regresyon analizinde değişkenler bağımlı ve bağımsız değişken olarak ikiye ayrılır. Regresyon analizinde bağımlı değişkenin, bağımsız değişken(ler) tarafından açıklanmasına çalışılır. (Şener, 2005; Chang vd., 2011)

Regresyon analizi ile temelde; bir bağımlı değişkenin bir veya daha çok bağımsız değişken ile istatistiki bağımlılığı tespit edilmektedir. Bağımsız değişken sayısı tek ise basit regresyon, iki veya daha fazla ise çoklu regresyon analizi kullanılmaktadır.

5.5. Araştırma Bulguları

Bu kısımda araştırma amacı doğrultusunda geliştirilen 7 adet regresyon modeli, çoklu regresyon analizi ile incelenmiştir.

Analizde kullanılan veri setlerinin kısaltmaları;

- Dünya Şeker Fiyatı= (DŞF)
- Dünya Nüfusu= (DN)
- GSYH
- Türkiye Şeker Üretimi= (TŞÜ)
- Türkiye Şeker Fiyatı= (TŞF)
- Türkiye Şeker İthalatı= (TŞİM)
- Türkiye Şeker İhracatı= (TŞEX)

- Türkiye Şeker Üretim Alanı= (TŞÜA)
- Türkiye Nüfusu= (TN)
- Türkiye Pancar Üretim Alanı= (TPÜA)
- Türkiye Pancar Üretim Çiftçi Sayısı= (TPÜÇS)
- İstihdam= (İ)
- Türkiye Şeker Üretim Verimliliği= (TŞÜV)

5.5.1. Dünya Şeker Fiyatı, GSYH, Türkiye Şeker Üretimi Değişkenlerinin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisi

Dünya Şeker Fiyatı, GSYH ve Türkiye Şeker Üretiminin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu Tablo 5.2 de gösterilmiştir.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	Düzeltilmiş R ²
TŞF (Ton/USD)	Sabit	1288,67	5,590	0,000	7,048	0,003*	0,476
	DŞF (Ton/USD)	0,653	2,316	0,033			
	GSYH (Milyar USD)	0,119	0,428	0,674			
	TŞÜ (Ton)	-0,508	-2,932	0,009			

Tablo 5.2’de yer alan çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; modele ilişkin p değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu söylenebilir. (p=0.003)

Modele katılan bağımsız değişkenler incelendiğinde ise; dünya şeker fiyatı ve Türkiye şeker üretimi değişkenlerinin model içerisinde anlamlı olduğu (p<0,05), GSYH değişkeninin ise anlamlı olmadığı (p>0,05) belirlenmiştir.

Tabloda bulunan ve bağımlı değişkenin yüzde kaçının model içerisindeki anlamlı bağımsız değişkenlerce açıklanabildiğini gösteren düzeltilmiş R^2 değeri 0,476 olarak saptanmıştır.

Söz konusu bulguya istinaden Dünya şeker fiyatı ve Türkiye şeker üretiminin % 47.6 düzeyinde Türkiye şeker fiyatını etkilediğini ifade etmek mümkündür. Regresyon modeli içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenlerin standart beta katsayılarına bakıldığında; “Türkiye Şeker Fiyatı” üzerinde “Dünya Şeker Fiyatı” ($\beta= 0.653$) değişkeninin yüksek düzeyde pozitif etkiye ve “Türkiye Şeker Üretimi” ($\beta= -0.508$) değişkeninin ise orta düzeyde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

5.5.2. Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusu Değişkenlerinin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisi

Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusunun Türkiye Şeker Fiyatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu Tablo 5.3 de gösterilmiştir.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	Düzeltilmiş R^2
TŞF (Ton/USD)	Sabit	2598,76	2,149	0,048	8,919	0,001*	0,569
	TŞİM (Ton)	-0,513	-1,993	0,065			
	TŞÜA (Dekar)	-0,698	-3,114	0,007*			
	TN	-0,035	-0,109	0,914			

Tablo 5.3’de yer alan çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; modele ilişkin p değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu söylenebilir. (p=0.001)

Modele katılan bağımsız değişkenler incelendiğinde ise; model içerisinde Türkiye şeker üretim alanı değişkeninin model içerisinde anlamlı olduğu ($p < 0.05$), Türkiye şeker ithalatı ve Türkiye nüfusu değişkeninin ise anlamlı olmadığı ($p > 0.05$) belirlenmiştir.

Tabloda bulunan ve bağımlı değişkenin yüzde kaçının model içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenlerce açıklanabildiğini gösteren düzeltilmiş R^2 değeri 0,569 olarak saptanmıştır. Söz konusu bulguya istinaden Türkiye şeker üretim alanının % 56.9 düzeyinde Türkiye şeker fiyatını etkilediğini ifade etmek mümkündür.

Regresyon modeli içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenin standart beta katsayısına bakıldığında; “Türkiye Şeker Üretimi Alanı” ($\beta = -0.698$) değişkeninin “Türkiye Şeker Fiyatı” üzerinde yüksek düzeyde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

5.5.3. Dünya Şeker Fiyatı, GSYH, Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusu Değişkenlerinin Türkiye Şeker Fiyatına Etkisi

Dünya şeker fiyatı, GSYH, Türkiye şeker üretimi, Türkiye şeker ithalatı, Türkiye şeker üretim alanı ve Türkiye nüfusunun Türkiye şeker fiyatına etkisine dair regresyon analizi sonuçları Tablo 5.4’te gösterilmiştir.

Yapılan ilk analiz sonucunda Tolerans ve VIF değerlerine istinaden çoklu doğrusallık sorunu olduğu değerlendirilen GSHY ve Türkiye nüfusu değişkenleri analiz dışında bırakılmış, müteakiben regresyon analizi tekrar yapılmıştır.

Tablo 5.4. Dünya Şeker Fiyatı, GSYH, Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker İthalatı, Türkiye Şeker Üretim Alanı ve Türkiye Nüfusunun Türkiye Şeker Fiyatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	Model (p)	Düzeltilmiş R ²
TŞF (Ton/USD)	Sabit	6353,31	5,494	0,000	8,019	0,001*	0,609
	DŞF (Ton/USD)	0,285	1,119	0,282			
	TŞÜ (Ton)	-0,017	-0,064	0,950			
	TŞİM (Ton)	-0,517	-2,397	0,031			
	TŞÜA (Dekar)	-0,532	-2,330	0,035			

Tablo 5.4’de yer alan çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; modele ilişkin p değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu söylenebilir. (p=0.001)

Modele katılan bağımsız değişkenler incelendiğinde ise; Türkiye şeker ithalatı ve Türkiye şeker üretimi alanı değişkenlerinin model içerisinde anlamlı olduğu (p<0,05), dünya şeker fiyatı ve Türkiye şeker üretimi değişkenlerinin ise anlamlı olmadığı (p>0,05) belirlenmiştir.

Tabloda bulunan ve bağımlı değişkenin yüzde kaçının model içerisindeki anlamlı bağımsız değişkenlerce açıklanabildiğini gösteren düzeltilmiş R² değeri 0,609 olarak saptanmıştır. Söz konusu bulguya istinaden Türkiye şeker ithalatı ve Türkiye şeker üretim alanının % 60,9 düzeyinde Türkiye şeker fiyatını etkilediğini ifade etmek mümkündür.

Regresyon modeli içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenlerin standart beta katsayılarına bakıldığında; modelde yer alan “Türkiye Şeker Üretim Alanı” ($\beta=-0.531$) ve “Türkiye Şeker İthalatı” ($\beta=-0.517$) değişkenlerinin “Türkiye Şeker Fiyatı” üzerinde orta düzeyde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

5.5.4. Dünya Şeker Fiyatı, Türkiye Şeker Fiyatı, Türkiye Pancar Üretimi Çiftçi Sayısı ve Türkiye Pancar Üretim Alanı Değişkenlerinin Türkiye Şeker Üretimine Etkisi

Dünya şeker fiyatı, Türkiye şeker fiyatı, Türkiye pancar üretimi çiftçi sayısı ve Türkiye pancar üretim alanının Türkiye şeker fiyatına etkisine dair regresyon analizi sonuçları Tablo 5.5'te gösterilmiştir.

Tablo 5.5. Dünya Şeker Fiyatı, Türkiye Şeker Fiyatı, Türkiye Pancar Üretimi Çiftçi Sayısı ve Türkiye Pancar Üretim Alanının Türkiye Şeker Üretimine Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	Model (p)	Düzeltilmiş R ²
TŞÜ (Ton)	Sabit	901894	1,460	0,165	9,082	0,001*	0,630
	DŞF (Ton/USD)	0,310	1,159	0,265			
	TŞF (Ton/USD)	-0,171	-0,815	0,428			
	TPÜÇS	-0,806	-2,812	0,013			
	TPÜA (Dekar)	0,922	4,017	0,001			

Tablo 5.5'te yer alan çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; modele ilişkin p değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu söylenebilir. (p=0.001)

Modele katılan bağımsız değişkenler incelendiğinde ise; Türkiye pancar üretimi çiftçi sayısı ve Türkiye pancar üretim alanı değişkenlerinin model içerisinde anlamlı olduğu (p<0,05), dünya şeker fiyatı ve Türkiye şeker fiyatı değişkenlerinin ise anlamlı olmadığı (p>0,05) belirlenmiştir.

Tabloda bulunan ve bağımlı değişkenin yüzde kaçının model içerisindeki anlamlı bağımsız değişkenlerce açıklanabildiğini gösteren düzeltilmiş R^2 değeri 0,630 olarak saptanmıştır. Söz konusu bulguya istinaden Türkiye pancar üretimi çiftçi sayısı ve Türkiye pancar üretim alanının % 63,0 düzeyinde Türkiye şeker üretimini etkilediğini ifade etmek mümkündür.

Regresyon modeli içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenlerin standart beta katsayılarına bakıldığında; “Türkiye Şeker Üretimi” üzerinde modelde yer alan “Türkiye Şeker Üretim Alanı” ($\beta=0.922$) değişkeninin yüksek düzeyde pozitif etkiye ve “Türkiye Pancar Üretimi Çiftçi Sayısı” ($\beta=-0.806$) değişkeninin ise yüksek düzeyde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

5.5.5. Türkiye Pancar Üretim Alanı, İstihdam ve Türkiye Şeker İthalatı Değişkenlerinin Türkiye Şeker Üretimi Verimliliğine Etkisi

Türkiye Pancar Üretim Alanı, İstihdam ve Türkiye Şeker İthalatının Türkiye Şeker Üretimi Verimliliğine Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu Aşağıdaki Tablo 5.6 da gösterilmiştir.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	Model (p)	Düzeltilmiş R^2
TŞÜV	Sabit	5,71	7,258		29,707	0,000	0,835
	TPÜA (Dekar)	0,393	2,591	0,021			
	(İ)	-0,261	-6,381	0,000			
	TŞİM (Ton)	-0,171	-1,133	0,276			

Tablo 5.6’da yer alan çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; modele ilişkin p değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir. (p=0.000)

Modele katılan bağımsız değişkenler incelendiğinde ise; Türkiye pancar üretim alanı ve istihdam değişkenlerinin model içerisinde anlamlı olduğu ($p < 0,05$), Türkiye şeker ithalatı değişkeninin ise anlamlı olmadığı ($p > 0,05$) belirlenmiştir. Tabloda bulunan ve bağımlı değişkenin yüzde kaçının model içerisindeki anlamlı bağımsız değişkenlerce açıklanabildiğini gösteren düzeltilmiş R^2 değeri 0,835 olarak saptanmıştır.

Söz konusu bulguya istinaden Türkiye pancar üretim alanı ile istihdamın % 83,5 düzeyinde şeker üretimi verimliliğini etkilediğini ifade etmek mümkündür. Regresyon modeli içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenlerin standart beta katsayılarına bakıldığında; şeker üretimi verimliliği üzerinde modelde yer alan “Türkiye Pancar Üretim Alanı” ($\beta = 0.393$) değişkeninin zayıf düzeyde pozitif etkiye ve “İstihdam” ($\beta = -0.261$) değişkeninin ise zayıf düzeyde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

5.5.6. Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Nüfusu Değişkenlerinin Türkiye Şeker İhracatına Etkisi

Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Nüfusunun Türkiye Şeker İhracatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu Aşağıdaki Tablo 5.7’de gösterilmiştir.

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	B	t	p	F	Model (p)	Düzeltilmiş R^2
TŞEX (Ton)	Sabit	866577,61	1,754	0,100	5,938	0,007	0,451
	TŞÜ (Ton)	-0,374	-1,639	0,122			
	TŞF (Ton/USD)	-0,778	-4,208	0,001			
	DN	0,243	1,091	0,292			

Tablo 5.7’de yer alan çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; modele ilişkin p değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir. (p=0.007)

Modele katılan bağımsız değişkenler incelendiğinde ise; Türkiye şeker fiyatları değişkeninin model içerisinde anlamlı olduğu (p<0,05), Türkiye şeker üretimi ve dünya nüfusu değişkenlerinin ise anlamlı olmadığı (p>0,05) belirlenmiştir.

Tabloda bulunan ve bağımlı değişkenin yüzde kaçının model içerisindeki anlamlı olan bağımsız değişkene açıklanabildiğini gösteren düzeltilmiş R² değeri 0,451 olarak saptanmıştır. Söz konusu bulguya istinaden Türkiye şeker fiyatlarının % 45,1 düzeyinde Türkiye şeker ihracatını etkilediğini ifade etmek mümkündür.

Regresyon modeli içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenin standart beta katsayısına bakıldığında; Türkiye şeker ihracatı üzerinde modelde yer alan “Türkiye Şeker Fiyatları” ($\beta=-0,778$) değişkeninin yüksek düzeyde negatif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

5.5.7. Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Şeker Fiyatları ve Türkiye Şeker Üretimi Verimliliği Değişkenlerinin Türkiye Şeker İhracatına Etkisi

Türkiye şeker üretimi, Türkiye şeker fiyatları, dünya şeker fiyatları ve Türkiye şeker üretimi verimliliği değişkenlerinin Türkiye şeker ihracatına etkisine dair regresyon analizi sonuçları Tablo 5.8’de gösterilmiştir.

Tablo 5.8. Türkiye Şeker Üretimi, Türkiye Şeker Fiyatları, Dünya Şeker Fiyatları ve Türkiye Şeker Üretimi Verimliliğinin Türkiye Şeker İhracatına Etkisine Yönelik Regresyon Analizi Sonucu

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	T	p	F	Model (p)	Düzeltilmiş R ²
TŞEX (Ton)	Sabit	19146,80	5,638	0,000	8,404	0,001*	0,622
	TŞÜ (Ton)	-0,610	-2,409	0,030			
	TŞF (Ton/USD)	-1,206	-5,999	0,000			
	DŞF (Ton/USD)	0,748	2,845	0,013			
	TŞÜV	-0,071	-0,261	0,798			

Tablo 5.8’de yer alan çoklu regresyon analizi sonuçları incelendiğinde; modele ilişkin p değerine bakıldığında modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir. (p=0.001)

Modele katılan bağımsız değişkenler incelendiğinde ise; Türkiye şeker üretimi, Türkiye şeker fiyatları ve dünya şeker fiyatları değişkenlerinin model içerisinde anlamlı olduğu (p<0,05), Türkiye şeker üretimi verimliliği değişkeninin ise anlamlı olmadığı (p>0,05) belirlenmiştir.

Tablo 5.7’de bulunan ve bağımlı değişkenin yüzde kaçının model içerisindeki anlamlı olan bağımsız değişkenlerce açıklanabildiğini gösteren düzeltilmiş R² değeri 0,622451 olarak saptanmıştır. Söz konusu bulguya istinaden Türkiye şeker üretimi, Türkiye şeker fiyatları ve dünya şeker fiyatlarının % 62,2 düzeyinde Türkiye şeker ihracatını etkilediği ifade edilebilir.

Regresyon modeli içerisinde anlamlı olan bağımsız değişkenlerin standart beta katsayısına bakıldığında; Türkiye şeker ihracatı üzerinde modelde yer alan “Türkiye Şeker Üretimi” ($\beta=-0,610$) değişkeninin orta düzeyde ve “Türkiye Şeker Fiyatları” ($\beta=-1.206$) değişkeninin de yüksek düzeyde negatif etkiye, “Dünya Şeker Fiyatları” değişkeninin ise yüksek düzeyde pozitif etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM 6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, çeşitli ekonomik verilerden hareketle ülkemizde şeker ihracatı sorunlarının incelenmesi ve söz konusu sorun alanlarına yönelik olarak çözüm önerilerinin sunulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda Türkiye şeker fiyatları ve şeker ihracatının üzerinde etkisi bulunan değişkenler incelenmiş ve elde edilen sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

Türkiye şeker fiyatı üzerinde dünya şeker fiyatının yüksek düzeyde pozitif etkiye ve Türkiye Şeker Üretiminin ise orta düzeyde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Zira dünyada şeker fiyatlarının artmasıyla Türkiye’de şeker fiyatlarının artması anlaşılır bir durumdur. Dünya şeker fiyatlarının artmasıyla üreticiler ihracatı artırma refleksi göstereceğinden iç piyasada arz azalacak ve fiyatlar yükselecektir. Elde edilen bu durumun temel arz-talep kuralları açısından beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.

Türkiye şeker üretim alanının Türkiye şeker fiyatını yüksek düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Şeker üretim alanı arttıkça şeker fiyatlarının düştüğü görülmüştür. Bu durum arz-talep eğrisi ile benzer bir durumu göstermektedir. Zira pazara arz edilen şeker miktarı şeker alanlarının artmasıyla artmakta, bu durum da şeker fiyatlarının düşmesine neden olmaktadır. Türkiye şeker ithalatının da Türkiye şeker fiyatını orta düzeyde negatif anlamda etkilediği tespit edilmiştir. Tarım alanlarının artmasının fiyatları düşürdüğü gibi şeker ithalatının da fiyatları düşürdüğü tespit edilmiştir. Zira şeker ithalatı da şeker arzını arttırarak fiyatların üzerinde negatif etkiye sahip olmaktadır.

Türkiye pancar üretimi çiftçi sayısı ve Türkiye pancar üretim alanının şeker üretimini yüksek düzeyde etkilediği tespit edilmiştir. Çiftçi sayısının artmasının şeker üretiminin azalmasına, üretim alanının artması ise üretimin artmasına sebep olduğu saptanmıştır.

Pancar üretiminde verimliliğin üretim alanı ve istihdamdan etkilendiği tespit edilmiştir. Üretim alanının artması verimliliğin artmasına katkı sağladığı, istihdamın artmasının ise verimliliğe olumsuz etkide bulunduğu tespit edilmiştir.

Türkiye'nin şeker ihracatının Türkiye şeker fiyatlarından orta düzeyde etkilendiği tespit edilmiştir. Türkiye'de iç piyasada şeker fiyatlarının artmasıyla ihracatın azaldığı görülmektedir. Nitekim iç piyasada fiyatların artmasının üreticiyi iç Pazar yönlendirdiği ve ihracat yapmasının önüne geçtiği söylenebilir. Diğer taraftan dünya şeker fiyatlarının da şeker ihracatı üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. İç piyasa fiyatları ihracatı orta düzeyde etkilerken, uluslararası piyasa fiyatları ise yüksek düzeyde etkilemektedir. Uluslararası fiyatların yükselmesi ihracat üzerinde pozitif etkiye sahip olmaktadır.

Şeker fiyatlarında üretim alanları, istihdam ve çiftçi sayısının etkili olduğu görülmektedir. Bu noktada verimlilik kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bağlamda verimliliğin sağlanması açısından üretim alanı ya da çalışan sayısını artırma çözümünden ziyade üretim ve toprak verimliliği dikkate alınarak en optimum çözümlere gidilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Şeker fiyatlarının belirlenmesinde dünya şeker fiyatlarının etkili olduğu görülmüştür. Dünya şeker fiyatlarının artmasının ihracatı tetiklediği ve iç piyasada arzı azaltarak fiyatları yükselttiği görülmektedir. İç piyasada fiyat yüksekliğinin önüne geçmek amacıyla arzı dengede tutabilecek bir sistemin varlığının gerekli olduğu değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- Abay, C., Olhan, E., Uysal, Y. Yavuz, F. & Türkekul, B. (2005); Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim, *Türkiye Ziraat Mühendisliği VI: Teknik Kongresi*, Ankara. s.63-80.
- Aeberli I, Gerber PA, Hochuli M, Kohler S, Haile SR, Gouni-Berthold I, Berthold HK, Spinass GA, Berneis K. (2011). Low to moderate sugar-sweetened beverage consumption impairs glucose and lipid metabolism and promotes inflammation in healthy young men: a randomized controlled trial. *Am J Clin Nutr*;94 (2):479-85
- Akbay, A. Ö. (2003). *Türkiye’de Şeker Üretiminin Ekonomik ve Sosyal Karlılığının Değerlendirilmesi*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Yayını.
- Alp, A. (2018). Özelleştirilen 13 şeker fabrikasından sadece 7’si devredildi, *Hürriyet Gazetesi*, 27 Temmuz 2018, <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/ozellestirilen-13-seker-fabrikasindan-sadece-7si-devredildi-40909551>. 12.08.2018.
- Arslan, S. ve Şanlıer, N. (2016). Fruktoz ve sağlık, *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 3 (9), 150-158.
- Aslan, E. (2015). Şeker Üretiminde İstatistiksel Proses Kontrol (İPK) Uygulaması. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives* 3 (2), ss.12–22.
- Assy N, Nasser G, Kamayse I, Nseir W, Beniashvili Z, Djibre A, Grosovski M. (2008). Soft drink consumption linked with fatty liver in the absence of traditional risk factors. *Can J Gastroenterol*, 22(10):811-6.

- Atalık, A. (2008). Şekerin ve Şeker Sanayinin Tarihçesi, TMMOB Ziraat Müh. Odası, http://www.zmo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=9724&tipi=24&sube=3, 18/08/2018.
- Austin, G.T. (1984). *Shreve's Chemical Process Industries*, McGraw-Hill Book Company, Singapore,
- Avcı, S. (2005). Türkiye'de şeker sanayinde yaşanan değişiklikler ve Coğrafi sonuçları. *Ulusal Coğrafya Kongresi 2005 Bildiri Kitabı*, s. 457-466, 29-30 Eylül 2005, İstanbul
- Avcı, S. (1991). *Türkiye'de Şeker Sanayi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
- Barnes, D., Forster, C.F. & Hruday, S.E., (1984). Surveys in Industrial Wastewater Treatment, vol.1 Food and Allied Industries, 1-29, *The treatment of wastes from the sugar industry*, K. E. McNeil (ed.), Pitman Advanced Publishing Program, England.
- Bloomberght, (2018). *Şeker ve şeker mamulleri ihracatı 10 yılda yüzde 70 arttı*, 21 Mart 2018 Çarşamba, <https://www.bloomberght.com/tarim/haber/2104974-seker-ve-seker-mamulleri-ihracati-10-yilda-yuzde-70-artti>, Erişim Tarihi: 12.02.2019.
- Coulter I. (2001). The NIH Consensus Conference on Diagnosis, Treatment and Management of Dental Caries Throughout Life: Process and outcome. *Journal of Evidence Based Dental Practice* 1(1):58-63.
- Dizdar, Y. (2015). Gıda Hastalık İlişkisi: Şekerin Yeri Nedir?. *İş ve Hayat Dergisi Ekonomi Hukuk ve Sosyal Politika*, 1(2), 9-21.
- DPT, (2001). Devlet Planlama Teşkilatı Gıda Sanayii Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Şeker Sanayii Alt Komisyon Raporu. DPT Yayın No: 2633- ÖİK:641. Ankara.
- Ege, H., (2002). *Mısır Nişasta Sanayi*, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Bakış, 1, 1-4.

- Er, C. (2007). *Türkiye’de Şeker ve Şeker Pancarı Üretiminde Kota Sistemine Geçiş, Bugünkü Durum ve Geleceği*, İstanbul. İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- Erdinç, Z. (2017). *Türkiye’de Şeker Sanayinin Gelişimi ve Şeker Sanayinde İzlenen Politikalar*. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(3), 9-26.
- Erşahin, M.E., Tezer, B.H., Öztürk, İ. & Bilge, C., (2006). *Mısır işleme endüstrisinde kirlilik profile ve atık azaltım yaklaşımı*, İTÜ Dergisi/e Su Kirlenmesi Kontrolü, 16, 25-33
- Fedai, R. (2016). *Bir Politika Alanı Olarak Şeker ve Şeker Pancarı*. Tarih Okulu Dergisi (TOD), Yıl 9, Sayı XXVIII, ss. 455-471.
- FO Licht, (2018). FOLicht's International Sugar and Sweetener Report, Vol.150, No.13, 08 Mayıs 2018.
- Gök, İ. (2011). *Şekerin Geleceği*, Ankara: Şeker-İş Sendikası Ar-Ge Birimi.
- Güler, Z. ve Güler A.T. (2006). *IMF, Dünya Bankası ve Uluslararası Sermayenin Kısılcacında Şeker Savaşı*. Neden Kitap Yayıncılık. İstanbul.
- Gültekin, F., Öner, M. E., Savaş, H. B., & Doğan, B. (2017). Tatlandırıcılar, Glikoz İntoleransı ve Mikrobiyota. *Journal of Biotechnology and Strategic Health Research*, 1,(Special Issue) 34-38.
- Günaydın, G. 2001. *Türkiye Şeker Sektörü Analizi*. KİGEM, TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası, Ankara.
- Günaydın, G. 2005. *Sektörel İnceleme-1: Şeker Sektöründe "İnce" Hesaplar, Kirli Oyunlar*. Tarım ve Mühendislik, Sayı:73-74, 38-46 sf. Ankara.
- Güney, S. (2013). *Türkiye’de Özelleştirmenin Maliyetler Üzerine Etkisi: Konya Şeker Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi Örneği*, Niğde Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, 6(1): 314-327.
- ISO, (2018). Uluslararası Şeker Örgütü (ISO) Denge Raporu, Şubat 2018

- İTO, (1997). Türkiye'de Şeker ve Şeker Pancarı Üretiminde Mevcut Durum, Sorunlar ve Çözüm Önerileri. İstanbul Ticaret Odası, İstanbul.
- Johnson R, Segal M, Sautin Y, Nakagawa T, Feig D, Kang D, Gersch M, Benneryndrome S. (2007). Potential role of sugar (fructose) in the epidemic of hypertension, obesity and the metabolic syndrome, diabetes, kidney disease, and cardiovascular disease. *The American Journal of Clinical Nutrition*; 86(4): 899-906.
- Karabulut, T. & Topak, A. (2007), *Şeker Sanayiinde Maliyet ve Verimlilik Analizi: Kamu ve Özel Sektör Karşılaştırması*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 10(1-2): 1-20.
- Karayaman, M. (2010). Nuri Şeker ve Uşak şeker fabrikasının kuruluşu. Uşak Akademi Kitapevi.
- Kars Ticaret ve Sanayi Odası (2014), Kars Şeker Fabrikası Raporu, www.karstso.org.tr/Docs/kars-seker-fabrikasi.pdf, 11/08/2018).
- Kaya, F. (2015). *Küresel ve Bölgesel Şeker Politikalarının Türkiye Şeker Fabrikalarına Etkilerine Bir Örnek: Ağrı Şeker Fabrikası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi, 31: 41-61.
- Keskin, G. (2003). *Şeker ve Tatlandırıcılar*, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Bakış, 2, 1-4.
- Kızılaslan, N. (2017). The Relationship Between Sweeteners and Metabolic Diseases. *Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology*, 5(2), 191-198.
- Konyalı, S. & Gaytancıoğlu, O. (2006). *Türkiye'de Şekerpancarında Uygulanan Tarım Politikaları*, Dünya Gıda Dergisi, s.54-57.
- Kostakoğlu, S.F., Keskin, U. & Büyük, K. (2016), *Eskişehir Şeker Fabrikasının Özelleştirilmesine yönelik Porter'in Elmas Modeli Analiz*, Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 13: 50-61

- Larson, D. F. & Borrell B. (2001); Sugar Policy and Reform, *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 2602.
- Liu S, Willett W, Stampfer M, Hu F, Franz M, Sampson L, Hennekens C, ve Manson J. (2000). A prospective study of dietary glycemic load, carbohydrate intake, and risk of coronary heart disease in US women. *The American Journal of Clinical Nutrition*;71(6):1455-61.
- Nadir, A. (1996).“Şeker”, Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi, Gelişim Yayınları, Cilt 18., İstanbul.
- Oğur, N. (2015). *Eskişehir Şeker Fabrikası*, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Ouyang X, Cirillo P, Sautin Y, McCall S, Bruchette J, Diehl A et al. (2008). Fructose consumption as a risk factor for non-alcoholic fatty liver disease. *Journal of Hepatology*. 48(6):993-999.
- ÖİB, (2018). Türkşeker`e Ait Bazı Fabrikaların Özelleştirilmesi Hakkında Açıklama, T.C. Hazine ve Maliye Bakanlığı Özelleştirme İdaresi Başkanlığı. 20 Şubat 2018.
- Pekcan, A. G., Şanlıer, N. ve Baş, M. (2015). *Türkiye Beslenme Rehberi 2015 (TÜBER)*. T.C. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 1031.
- Sağlık Bakanlığı (2016). *Türkiye Beslenme Rehberi 2015 (TÜBER)*. T.C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Kurumu, Obezite, Diyabet ve Metabolik Hastalıklar Daire Başkanlığı.
- Schernhammer E. (2005). Sugar-Sweetened Soft Drink Consumption and Risk of Pancreatic Cancer in Two Prospective Cohorts. *Cancer Epidemiology Biomarkers & Prevention*, 14(9):2098-2105
- Şahingiray, C. (1953). *Şekerin Tarihi*, Pancar Dergisi, Türkiye Şeker Fabrikası A.Ş Yayını 23. sayı.

- Şeker Dairesi Başkanlığı, (2018). Dünya Şeker Sektörü, T.C. Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Şeker Dairesi Başkanlığı - Temmuz 2018 Dünya Şeker Sektörü Raporu.
- Şeker İş Sendikası, (1988). *25.Yıl Belgeseli*, Türkiye Şeker Sanayii İşçileri Sendikası, Ankara.
- Şeker İş Sendikası (2007). *Şeker Sanayinin Özelleştirilmesi Gerçeği*, Ziraat Mühendisleri Odası Dergisi, Sayı: 82, s.57-60.
- Şiray, A. (1990). *Şeker pancarı tarımı*. Ankara: Pankobirlik Yayınları, (2), 103-127.
- Tarım ve Orman Bakanlığı (2018). *Şeker Pancarı, Tarım Ürünleri Piyasaları, Temmuz-2018 Raporu*, T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü.
- Taygun, N. (1993). *Türkşeker'in Öyküsü*. Türkiye Şeker Fabrikaları AŞ, Yayın, (217).
- TDK. (1988). *Türkçe Sözlük*, 5Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Timur, H. (2005). *İş Ölçümü İş Planlaması Verimlilik*, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Tosun, F. (2016). *Şeker Pancarı ve Şeker, Ürün Raporu*, Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü TEPGE, s. 1-17.
- Tosun, F. (2017). *Şeker Pancarı, Ürün Raporu 2017*, T.C. Gıda, Tarım Ve Hayvancılık Bakanlığı, Tarımsal Ekonomi Ve Politika Geliştirme Enstitüsü.
- Tosun, F. & Arslan S. (2016). *4634 Sayılı Şeker Kanunu Sonrasında Türkiye Şeker Sanayinde Meydana Gelen Gelişmeler*, Journal of Field Crops Central Research Institute, 2016, 25 (Special issue-2): 328-333
- TÜİK, (2018a). *Tarım alanları istatistik bilgisi*.
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> 12.12.2018.
- TÜİK, (2018b). *Yıllara Göre İl Nüfusları*,
http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1059, 12.01.2019.

- Türkiye Endokrinoloji ve Metabolizma Derneği. (2015). *Diabetes mellitus ve komplikasyonlarının tanı, tedavi ve izlem kılavuzu-2015*. Ankara: Diabetes Mellitus Çalışma ve Eğitim Grubu; 2015. Erişim: [http://www.turkendokrin.org/files/15055_DIYABET_web\(1\).pdf](http://www.turkendokrin.org/files/15055_DIYABET_web(1).pdf). 12.12.2018.
- TürkŞeker, (2001). *Sektör Raporu-2001*. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.
- TürkŞeker, (2014). *2014 Faaliyet Raporu*. Ankara. T.C. Şeker Kurumu.
- TürkŞeker, (2016). *Sektör Raporu 2015*, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.
- TürkŞeker, (2017). *Sektör Raporu-2016*. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.
- TürkŞeker, (2018). *Mülga Şeker Kurumu 2017 Yılı Faaliyet Raporu*. Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.
- Veldet, T. (1958). *30. Yılında Türkiye Şeker Sanayii*, Ankara, Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Neşriyatı.
- Yavuz, C. (2017). Sağlık için eklenti şeker tüketimine dikkat, 17 Mart 2017, <http://www.dunyagida.com.tr/kose-yazisi/saglik-icin-ekleni-seker-tuketimine-dikkat/6301>, 02.02.2019
- Yiğitoğlu, M., İnal, M. & Gökgöz, M. (2012). *Alternatif Bir Enerji Kaynağı Olarak Biyoetanol*, Kırıkkale Üniversitesi Bilimde Gelişmeler Dergisi, Cilt:1, s.11-21.
- Zeytinoğlu, E. (1964). *Türkiye'de Şeker Endüstrisi*, İskender Matbaası, İstanbul.

EKLER

EK-1: Araştırma Veri Seti

Türkiye GSYH (Milyar USD) (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	Türkiye GSYH (Milyar USD)
1998	275.769
1999	255.883
2000	272.979
2001	200.252
2002	238.428
2003	311.822
2004	404.786
2005	501.416
2006	552.487
2007	675.770
2008	764.335
2009	644.640
2010	771.901
2011	832.523
2012	873.982
2013	950.579
2014	934.185
2015	859.796
2016	863.721
2017	851.549
2018	784.087

Kaynak: TÜİK ve World Bank

Türkiye Şeker Fiyatı (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE ŞEKER FİYATI (FABRİKA ÇIKIŞ) (TON/USD)
1998	820,26
1999	791,18
2000	604,90
2001	760,73
2002	831,70
2003	933,17
2004	1.098,52
2005	1.165,33
2006	1.091,79
2007	1.200,50
2008	1.208,48
2009	1.170,77
2010	1.207,22
2011	1.173,97
2012	1.177,03
2013	1.196,58
2014	1.140,34
2015	983,43
2016	886,41
2017	764,37
2018	636,90

Kaynak: Pankobirlik, T.Ş.F.A.Ş

Dünya Şeker Fiyatı (Fabrika Çıkış) (Ton/USD) (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	DÜNYA ŞEKER FİYATI (LONDRA BORSASI) (TON/USD)
1998	255,33
1999	200,48
2000	221,73
2001	248,92
2002	228,20
2003	213,75
2004	212,37
2005	275,61
2006	358,50
2007	321,40
2008	394,00
2009	485,46
2010	614,70
2011	602,60
2012	580,86
2013	536,15
2014	435,05
2015	351,30
2016	421,00
2017	433,25
2018	343,79

Kaynak: www.investing.com (Erişim Tarihi: xx.xx. 2019)

Türkiye Şeker Üretimi (1998-2018 Dönemi)

YIL	TÜRKİYE ŞEKER ÜRETİMİ (TON)
1998	2.711.370,00
1999	1.988.542,00
2000	2.354.623,00
2001	1.652.364,00
2002	2.157.265,00
2003	1.762.393,00
2004	1.939.853,00
2005	2.070.022,00
2006	1.825.927,00
2007	1.731.030,00
2008	2.151.615,00
2009	2.532.646,00
2010	2.274.786,00
2011	2.263.277,00
2012	2.128.319,00
2013	2.390.585,00
2014	2.055.173,00
2015	1.986.916,00
2016	2.559.000,00
2017	2.770.000,00
2018	2.479.750,00

Kaynak: T.Ş.F.A.Ş., Pankobirlik

Türkiye Şeker İthalatı (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE ŞEKER İTHALATI (TON)	TÜRKİYE ŞEKER İTHALATI (USD)
1998		13.192.314,00
1999		16.167.578,00
2000	2.400	14.658.408,00
2001	16.637	11.671.905,00
2002	28.157	19.522.460,00
2003	56.757	34.095.371,00
2004	41.122	37.520.044,00
2005	48.472	44.671.454,00
2006	43.714	39.449.544,00
2007	22.542	55.918.603,00
2008	39.340	86.840.488,00
2009	26.168	56.013.833,00
2010	27.959	52.452.754,00
2011	31.797	63.464.336,00
2012	30.687	97.260.862,00
2013	37.945	106.918.880,00
2014	37.923	127.465.416,00
2015	193.960	165.715.646,00
2016	356.592	257.189.494,00
2017	273.155	207.585.924,00
2018	238.089	171.190.000,00

Kaynak: T.Ş.F.A.Ş., Pankobirlik

Türkiye Şeker İhracatı (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE ŞEKER İHRACATI (TON)	TÜRKİYE ŞEKER İHRACATI (USD)
1998		220.414.748
1999		206.569.525
2000	560.700	232.490.454
2001	920.922	335.472.632
2002	193.395	149.956.477
2003	285.174	186.971.588
2004	244.084	217.803.094
2005	129.929	202.307.284
2006	257.728	274.446.256
2007	186.151	297.454.304
2008	165.137	346.598.867
2009	140.045	294.187.939
2010	269.435	387.420.855
2011	300.722	474.168.442
2012	266.967	504.689.437
2013	346.678	633.329.935
2014	374.431	669.764.958
2015	369.002	556.922.131
2016	382.126	527.455.915
2017	434.685	585.950.003
2018	508.181	599.953.000

Kaynak: TradeMap, Pankobirlik, TŞFAŞ

Türkiye Şeker Üretim Alanı (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE ŞEKER ÜRETİM ALANI (DEKAR)
1998	5.044.930
1999	4.232.340
2000	4.100.230
2001	3.587.630
2002	3.724.680
2003	3.153.030
2004	3.153.440
2005	3.358.120
2006	3.256.995
2007	3.002.421
2008	3.219.806
2009	3.244.428
2010	3.291.669
2011	2.972.648
2012	2.806.945
2013	2.913.282
2014	2.887.851
2015	2.744.873
2016	3.224.477
2017	3.392.171
2018	3.100.000

Kaynak: Pankobirlik, Türk Şeker, Tük

Türkiye Pancar Üretim Alanı ve Çiftçi Sayısı (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE PANCAR ÜRETİM ALANI (DEKAR)	TÜRKİYE PANCAR ÜRETİM ÇİFTÇİ SAYISI
1998	5.044.930	492.495
1999	4.232.340	420.106
2000	4.100.230	411.324
2001	3.587.630	479.243
2002	3.724.680	492.232
2003	3.153.030	459.571
2004	3.153.440	390.635
2005	3.358.120	347.814
2006	3.256.995	311.799
2007	3.002.421	246.797
2008	3.219.806	209.115
2009	3.244.428	187.937
2010	3.291.669	196.901
2011	2.972.648	171.752
2012	2.806.945	140.640
2013	2.913.282	126.307
2014	2.887.851	124.354
2015	2.744.873	122.531
2016	3.224.477	105.460
2017	3.392.171	110.146
2018	3.100.000	

Kaynak: Pankobirlik, Türk Şeker, Tük

Türkiye Şeker Üretimi Verimliliği (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE ŞEKER ÜRETİMİ VERİMLİLİĞİ(TON/DEKAR)
1998	4,417
1999	4,041
2000	4,590
2001	3,521
2002	4,436
2003	4,003
2004	4,287
2005	4,521
2006	4,437
2007	4,135
2008	4,810
2009	5,324
2010	5,451
2011	5,425
2012	5,315
2013	5,660
2014	5,798
2015	5,837
2016	6,076
2017	6,140
2018	5,968

Kaynak: T.Ş.F.A.Ş., Pankobirlik, TÜİK

Türkiye Şeker Üretimi İstihdam Sayısı (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE ŞEKER ÜRETİMİ İSTİHDAM SAYISI (ÜRETİM VE FABRİKA PERSONELİ)
1998	19.462
1999	19.856
2000	19.090
2001	18.791
2002	17.532
2003	16.689
2004	15.274
2005	14.769
2006	12.188
2007	14.805
2008	13.999
2009	13.257
2010	12.285
2011	11.626
2012	10.883
2013	10.005
2014	9.370
2015	8.668
2016	8.065
2017	7.360
2018	

Kaynak: Türkşeker

Türkiye ve Dünya Nüfusu (1998-2018 Dönemi)

YILLAR	TÜRKİYE NÜFUSU (MİLYON)	DÜNYA NÜFUSU (MİLYAR)
1998	62.464	5.988.846
1999	63.364	6.066.867
2000	64.269	6.145.007
2001	65.166	6.223.412
2002	66.003	6.302.150
2003	66.795	6.381.409
2004	67.599	6.461.371
2005	68.435	6.542.159
2006	69.295	6.623.848
2007	70.158	6.706.419
2008	71.052	6.789.771
2009	72.039	6.873.741
2010	73.142	6.958.169
2011	74.224	7.043.009
2012	75.176	7.128.177
2013	76.148	7.213.426
2014	77.182	7.298.453
2015	78.218	7.383.009
2016	79.278	7.466.964
2017	80.313	7.550.262
2018	82.003	7.632.819

Kaynak: TÜİK, Worldometers

Halil Gök

Adres Sancaktepe –
İstanbul/Turkey
Telefon +90 (546) 667 60 01
E-mail gokhalil@yandex.com
Medeni Durum Bekar
D. Yer/ Tarih Adana – Türkiye 08.09.1990
Cinsiyet Erkek
Uyruk T.C.

Eğitim

Yüksek Lisans

İşletme

E-MBA (%100 Burslu)
Uluslararası Okan Üniversitesi – Miami, ABD (2018 -)

Uluslararası Ticaret

Sosyal Bilimler Enstitüsü (Tezli) Okan Üniversitesi,
İstanbul, Türkiye – (2017 - 2019)

University

Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği

İşletme Fakültesi
İzmir Ekonomi Üniversitesi, İzmir, Türkiye - 2015

Yabancı Diller

İngilizce

Profesyonel çalışma yetkinliği

Fransızca

Başlangıç seviyesi

Tecrübe

Gezer Ayakkabı San ve Tic A.Ş

İstanbul, Türkiye
Ekim 2018 –Ekim 2019

Bölge Satış Uzmanı /

Özel Markalar Portföy Satış Uzmanı

- Ürün karlılığı ve Müşteri memnuniyetini sağlamak.
- Tüketici ihtiyaçlarını ve eğilimlerini araştırmak, rakipleri analiz etmek.
- Müşteriye özel mevsimsel model/koleksiyonların seçilmesi (Ar-Ge süreç yönetimi)
- Özel Markalar Satış departmanına bağlı müşterilerinin bütçe hedeflerini gerçekleştirmek, satış oranlarının artmasında katkıda bulunmak.
- Müşteri cari hesaplarının ve ödeme planlarının takibini yapmak.
- Sorumluluğumda ki müşterilerin genel durumunu haftalık raporla Departman Müdürünü bilgilendirmek.

Hleks Gıda Sanayi ve Tic A.Ş

İstanbul, Türkiye
Ekim 2015 – Haziran 2018

İhracat Bölge Satış Sorumlusu

- Şirketin Asya ve Orta Asya ve Orta Doğu kıtasındaki ihracat satışlarının yapısını koordine etmek.
- Perakende ve dökme ürünlerdeki ideal pazarlama planının gerçekleşmesini sağlamak.
- Ticari pazarlama faaliyetlerini Asya ve Orta Asya ve Orta Doğu kıtasındaki müşterileri ziyaret ederek uygulamak.
- Dağıtım kanallarıyla ticari eylem stratejileri uygulamak.
- Ticari sözleşmelerin ve belgelerin süreç koordinasyonunu sağlamak, kontrol etmek ve onaylamak.
- Müşteri hesaplarının ve ödeme planlarının takip edilmesi
- Pazar araştırması, fuar veya müşteri ziyaretleri için gerçekleştirilen seyahatları ve haftalık genel müşteri durumlarının ihracat direktörüne raporlanması.

Dernek ve Klüp Üyelikleri/ Hobiler

Projeler

Kardeş Köy Okulu Projesi – Proje Kordinatörü - 2013
Türkiye’de Kadın Lider Olmak – Panel Kordinatörü 2014
İEÜ Türk Dili ve Tarihi Araştırma Kulübü – Yönetim Kurulu
Başkanı -2012/2015
İEÜ Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği Kulübü
Yönetim Kurulu Üyesi 2013/2015
NLP ile Liderlik ve Zaman Yönetimi
Uluslararası Ticaret ve Finans Zirvesi
Yenilikçi Düşence Liderliği

Certificate